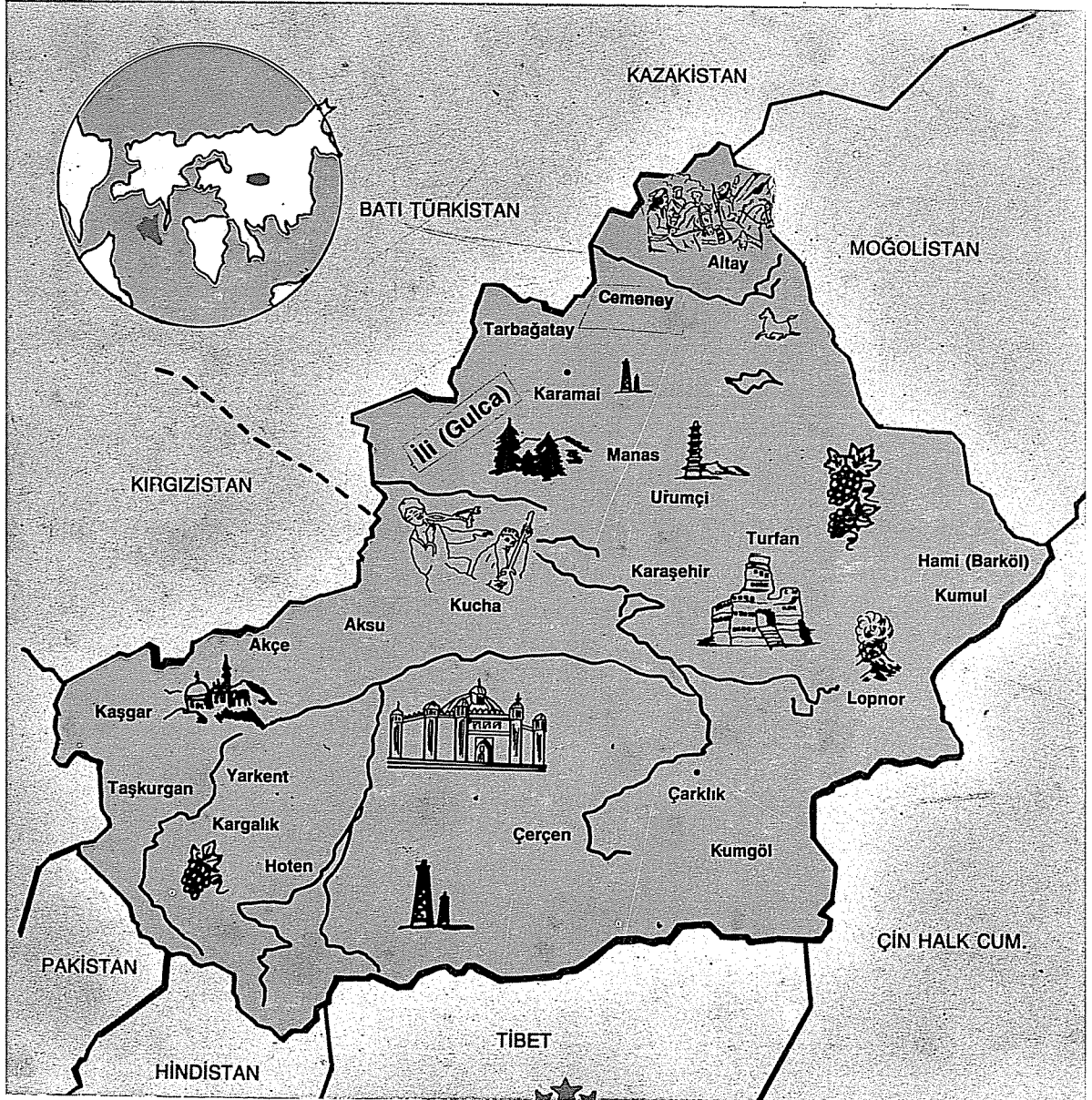

DOĞU TÜRKİSTAN'IN

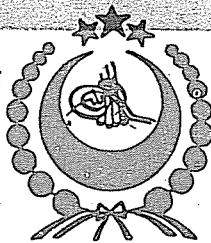
ŞARKİ TÜRKİSTAN
Â V A Z İ

SESİ

شەرقى تۈركىستان ئاۋازى

DOĞU TÜRKİSTAN VAKFI YAYINI
3 AYLIK İLMÎ VE KÜLTÜREL
DERGİ

YIL: 9 SAYI: 33

Sayı: 33 (1) Yıl: 9

KURUCUSU/ KURGUÇISI
ISA YUSUF ALPTEKİN

SAHİBİ / İGİSİ
MEHMET RIZA BEKİN
Doğu Türkistan Vakfı Bşk.

GENEL YAYIN MÜDÜRÜ
UMUMİ NEŞRİYAT MÜDÜRÜ
ZEYNEP ENGİN

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
MESUL TEHRİR MÜDÜRÜ
Kadir AHAN

DİZGİ / TÜZGÜÇİ
Doğu Türkistan
Nizameddn OĞUZ / Hasan ALIOĞLU

ABONE / MÜŞTERİ
Mehmet KAŞGARLI

OFSET HAZIRLIK
NEŞİR KILGUÇI
CİLT-BASKI / BASKUÇI
KASNAK Basın Yayın Teşkilatı A.Ş.

ABONE ŞARTLARI
MÜŞTERİ BOLUŞ ŞARTI
Yurt içi: 24.000 TL.
Yurt dışı : 20 Dolar
Fiatı / Bahası: 6.000 TL.
AKBANK Yusufpaşa Şubesi
464526(832-6)

İDARE YERİ
Millet Cad. Küçüksaray Ap. 26/3
Aksaray-İSTANBUL
Tel : 534 80 67
Fax: 534 80 67

Bu dergiye katkıda bulunan yazarların görüşleri
Doğu Türkistan Vakfı'nı ve Doğu Türkistan
Araştırma Merkezi'ni ilzam etmez. Yazılar kaynak
belirtilerek kullanılabilir.

MART - 1992

İÇİNDEKİLER

2

BAŞYAZI
M. Rıza BEKİN

3

DTV Başkanı Sn. M. Rıza BEKİN'in
Mekke'de Toplanan İslam Birliği
Konferansı'nda Yaptığı Konuşma

10

Türkistan'ın Meseleleri
M. Kemal ÖKE

13

Rabatü'l-Alemü'l İslami
Kurucu Meclis Toplantısı

15

Doğu Türkistanlılar New York'ta Şahlandı
ÖZGÜRLÜK İÇİN

17

Bilge TIGİN
UYGUR TIYATROSU

21

M. KUTLUĞ
Anayurdumuzun Adı Uyguristan Değil
TÜRKİSTANDIR

23

Yılmaz ÖZTUNA
TÜRKİSTAN

26

M. Emin BUĞRA
BİLDİRİ

28

Vecihi ÜNAL
Doğu Türkistan'ın Dramı

29

M. Necati ÖZFATURA
Doğu Türkistan'da Soykırım Uygulanıyor
31

Yeni Türk Devletleri Petrol ve Doğalgaz
Zengini

34

HABERLER

—Alma Ata'da Önemli ve Anlamlı Bir
Konferans

—Ata Yurdu Türkistan Turizm'e Hazır

—Türkiye Orta Asya'nın Büyük Gücü

—Doğu Türkistan Haber Bülteni

—Yüzbin Çinli Asker Tetikte

B A Ş Y A Z I

Sayın Okuyucular,

Doğu Türkistan'ın, günümüzde Tarihi ve Coğrafi adını dahi kullanmadığı malumunuzdur. Ama, güneş balçıkla swanmaz misali; Tarihimiz, Doğu Türkistanda yaşayan halkımızın varlığı, milli benliği ve dini inançları yüreğimizde her geçen gün doğan güneş gibi, bir günde de Hakka tapan halkımızın muradı, hür ve bağımsız yaşamak hakkı doğacaktır.

Günümüzde , İnsan hakları çağında ve değişen dünya koşullarında Tarihi gerçekleri dünya kamuoyuna sürekli duyurmak için her geçen gün artan azim ve inançla hukuki ve ilmi çabalarımız, Doğu Türkistan'ın Sesi' dergisinde sizden bize, bizden size sürekli yansımalıdır.

Üç ayda bir çıkan dergimiz bu sayısı ile 9 yaşına basmış bulunmaktadır. Yayın dünyasında bu süreklilik sizin maddi ve manevi katkılarıyla oluştuğunun bilincindeyiz. Eksilmeyen desteğiniz sayesinde daha nice yıllara ulaşacağımıza inancımız tamdır.

Maddi yetersizlik nedeniyle süre-

li ve düzenli olarak veremediğimiz Arapça-İngilizce nüshalarını yine sizlerin desteğinizle sunmaya çaba harcamaktayız.

Dergimiz, yayın dünyasındaki ayrıcalıklı yerini yaşı itibariyle almış olmasına rağmen, içeriği bakımından sizlerde takdir edersiniz ki, yeterli değiliz.

Siz vefalı sayın okuyucularımızdan Doğu Türkistan ile ilgili bilgi, yazı, resim ve haber iletmenizi ve Dünyanın neresinde olursanız olun, davamıza sahip çıkacak diğer kardeşlerimizi bulmanızı, bildirmenizi diliyoruz.

Bizden size haberlerimizde okuyacağınız üzere bu yıl Ocak ayında Mekte'de toplanan İslam Birliği konferansına, Mart ayında da Alma-Ata' da düzenlenen Lopnor' daki Nükleer denemeleri kınayan bir toplantıya katıldım. Gördüm ki davamıza içtenlikle inananların desteği ve sesi artarak sürmektedir, bu ümit verici ve sevindiricidir.

Saygularıyla...

Mehmet Rıza BEKİN

Doğu Türkistan Vakfı Başkanı

Sayın M. Rıza BEKİN'in 25-29 Ocak 1992 Günleri Arasında Mekke'de toplanan İslam Birliği Konferansı'nda yaptığı

Konuşma

Dünya'da Müslümanlar arasındaki kardeşliği ve dayanışmayı geliştirmek ve AL-LAH adını en yücede tutmak gibi kutsal bir amaç taşıyan bu konferans'a katılmak şerefine erdiğim için mutluyum. Konferans'ın kutsal amacına ulaşabilmesini Yüce Allah'dan niyaz ediyorum.

Bu seçkin topluluk karşısında yalnız İç ve Orta Asya'nın değil, aynı zamanda tüm dünya müslümanlarının geleceği ile ilgili çok önemli bir konuda bana konuşma imkanı verilmesinden dolayı da yüce heyete minnet ve şükranlarımı sunuyorum.

Şimdi müsaadenizle, hepimizin bildiği, şu anda 6 bölgeye bölünmüş, İslam Dünyasının çok önemli bir ülkesini hatırlatmaya ve son durumu hakkında kısaca bilgi vermeye çalışacağım. Bu ülke, Doğu ve Batı Türkistan'dan oluşan "Büyük Türkistan" dır...

Büyük Türkistan; batıda, Hazar Denizi ve Ural Dağları'nın güney kısmından Çin

Bu seçkin topluluk karşısında yalnız İç ve Orta Asya'nın değil, aynı zamanda tüm dünya müslümanlarının geleceği ile ilgili çok önemli bir konuda bana konuşma imkanı verilmesinden dolayı da yüce heyete minnet ve şükranlarımı sunuyorum.

Seddi ile Moğolistan hududuna, güneyde; İran, Afganistan, Pakistan, Tibet ve Hindistan'dan kuzeyde Sibirya'ya kadar uzanan 5.733.800 Km.2'yi kaplayan Türk-İslam ülkesidir...

Tarihi boyunca kültür ve medeniyet alanlarında önemli rol oynayan; dil, tarih ve kültür itibarıyla Türk, din itibarıyla ise müslüman olan Özbek, Kırgız, Türkmen, Kazak, Uygur gibi müslüman Türk boyları ile müslüman tacikler'in yaşadığı Türkistan; Rus ve Çinliler tarafından Doğu ve Batı Türkistan adı altında iki parçaya bölünerek paylaşılmıştır.

Bununla da yetinilmemiş; Çin işgali altındaki Doğu Türkistan'ın adı "Sinkiang (Şincang)" olarak değiştirilmiştir. 70 yıldır Rus işgali altında kalan ve bugün özgürlüklerine kısmen de olsa kavuşan Batı Türkistan ise; Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, ve Tacikistan olarak sözde beş ayrı Cumhuriyete bölünmüştür. Kısacası Müslüman ahalinin, milli birliğini parçalamak gayesi güdülmüştür...

Her karış toprağı, takdire şayan bir kahramanlık ve azimle müdafaa eden Türkis-

tan halkı; milli ve dini varlıklarını koruduğu gibi, İslamiyet'in yayılması ve yaşatılması için çok büyük ve kıymetli hizmetler ifa etmişlerdir...

Asyanın merkezinde en stratejik mevkide, şerefli bir tarih ve medeniyete sahip bu ülke, Halife Abdülmalik zamanında, hicri 86'da İslam'ın nuruna kavuşmuştur. O zamandan buyana; İslam Alemi'nin ayrılmaz bir parçası olarak kalan ve İslam'a davet uğrunda bütün imkanlarını seferber eden, Asya'nın en ücra yerlerine İslamiyet'i yayarak İç Asya'da ve Doğu'da "İslam'ın Bayraktarlığı'nı yapan İmam-ı Buhav, Ahmet Yesevi, Farabi ve İbni Sina gibi İslam'a hizmet etmiş büyük alimleri yetiştiren bu milletin kötü tarihi 1860'lı yıllarda başlar...

1865'den itibaren Büyük Türkistan'ın batı tarafı Çarlık Rusya'sı, doğu tarafı ise 1876'dan itibaren Çinliler tarafından paylaşılarak işgal edilmeye başlanır. Neticede; Batı Türkistan'a "Rus Komünist Rejimi", Doğu Türkistan'a ise "Çin Komünist Rejimi" hakim olmuş ve bu iki müslüman ülke, İslam Dünyası'ndan tamamen tecrit edilerek, dini inançlarının ve milli benliklerinin yok edilmesini hedef alan gayri insani bir sistem ve politikanın uygulandığı zulüm ve terörle günümüze değin yönetilmiştir.

Son yıllarda ise malumunuz, Allah'ın inayeti ile; Sovyetler'in dağılması ve Komü-

nizmin çöküşü ile birlikte orada yaşayan müslümanlar için ve tüm İslam Alemi için mutlu sonuçlar veren büyük tarihi, siyasi ve sosyal gelişmeler olmuş; Batı Türkistan'ı meydana getiren beş Türkistan Cumhuriyeti özgürlüğüne kavuşmuştur.

Ancak Dünya'da bu mutluluktan nasibini almayan tek bir bedbaht ülke kalmıştır ki o da; Türkistan'ın doğusunu teşkil eden Çin işgalindeki Doğu Türkistan'dır...

Sizlere öncelikle bu biçare ülkenin durumunu ve dertlerini arzedeceğim.

Daha sonra siyasi ve dini özgürlüğün tadını almakta olan Batı Türkistan'daki gelişmeler ile birlikte, Türkistan halkının ihtiyaçlarını içeren tekliflerimizi arzedeceğim.

C) DOĞU TÜRKİSTAN:

1. Doğu Türkistan'ın Coğrafi Mvkii:

1.828.418 Km2 yüzölçümüyle Asya'nın merkezinde yeralan Doğu Türkistan'ın bu tarihi ve coğrafi adı, 1876'daki Çin-Mançu istilasından sonra 1884'de "yeni toprak" manasına gelen "Şincang-(Sinkiang)" adıyla değiştirilmiş ve 1949'da vukubulan Komünist Çin işgalinden sonra da 1955 yılında "Şinkiang Uygur Otonom Bölgesi" adıyla bugünkü idari statüsü kazandırılan ve Avrupalı bilim adamlarınca "Pivot Of Asia" "Asya'nın Kalbi" olarak nitelendirilen bu esir ülke; fiziki coğrafyası, tarihi geçmişi,

etnik yapısı, kültürel değerleri ve dini inançlarıyla Türk-İslam Dünyası'nın ayrılmaz bir parçasıdır.

Uluslararası ilişkiler açısından Doğu Türkistan, kuzeyde; Rusya, batıda; Batı Türkistan'ı teşkil eden Kazakistan ve Kırgızistan ile güneyde; Afganistan, Pakistan, Hindistan ve Tibet ile, doğuda; Çin (Çin'in Kansu ve Chinghay eyaletleri) ile, kuzey-doğuda; ise Moğolistan ile ortak hududa sahip olması dolayısıyla; Orta Asya'da çok önemli bir stratejik konuma sahiptir.

Uzakdoğu ile Avrupa'yı ve Asya'yı; Sibirya ile Güney Asya'yı birbirine bağlayan tarihin en eski ipekyolu diye bilinen büyük ticaret yollarının kavşağı durumunda olan Doğu Türkistan coğrafi bakımdan kuzey yarım küresinde 34-4'üncü Oncu eylemlerle, 74-95 nci boylamlar arasında yer alır...

Doğu Türkistan'ın Kısaca Tarihi:

Doğu Türkistan'ın uzun tarihi süreci içinde, başlıca; Hun (MÖ 300-MS.93), Kuşan (40-220), Göktürk (552-744), Uygur (744-840), Karluk (751-870) Karahan (870-1136) ve Saidiyye (1509-1679) gibi birçok Türk ve İslam Devletleri'ne ve Hanlıkları'na merkez veya tabii olmuştur... Bilhassa 744'den 1757 yılına kadar geçen 1000 yıllık bir dönem içerisinde Doğu Türkistan hudutları içinde kurulan Türk Devletleri ve Hanlıkları zamanında siyasi, ticari ve kültürel

alanlarda büyük gelişmeler kaydedilmiş, Doğu-Batı arasında İpek yolu bağlantısı canlandırılmıştır. İslamiyetin bu bölgeyi ve Çin'i şereflendirmesi gibi tarihi hadiselerde büyük ve etkin roller oynayan Doğu Türkistan'da başgösteren iç karışıklıktan yararlanan Çin-Mançu İmparatorluğu 1759'da Doğu Türkistan'ı istila ederek, 100 yıl kadar zulüm ve terörle idare etmiştir. 1863 yılında meydana gelen milli ayaklanma sonucunda, Yakup Han Bedevlét yönetiminde; Türkiye, İngiltere ve Rusya tarafından resmen tanınan, Şarki Türkistan İslam Devleti kurulmuştur... 1876 yılında tekrar Mançu-Çin istilasına uğrayan Doğu Türkistan, 1931 yılında meydana gelen ayaklanma sonucunda merkezi Kaşgar'da Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti kurulmuştur. Çinliler'in Rusların desteğiyle bu Cumhuriyeti yıkmasından sonra 1944 yılında Müslüman Türkler tekrar ayaklanarak merkezi Gulca'da Doğu Türkistan Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır.

Ancak 1949, 12 Kasım'ın da Çin Komünist Birlikleri'nin Doğu Türkistan'a girmesiyle, bugüne değin süren yeni bir baskı ve terör devri başlamıştır.

1949 yılından günümüze değin geçen 42 yıl içerisinde Doğu Türkistan'daki Müslüman halk yüzbinlerce mücahidin şehadetiyle sona eren yüzlerce defa komünist rejime karşı ayaklanmışlardır. Doğu

**"Ben, burada
bugünkü milli
sınırların
değişmeden Türk
Cumhuriyetler
arasında bir tür
bölgesel
kurumsallaşmayı
onların
komşuları, ya da
Orta Asya'da
emelleri (ve de
gözleri) olan
deniz aşırı
devletler
tarafından
yutulmayı
engelleyecek bir
"cankurtaran
simidi", bir tür
"meşrû müdafaa
ittifakı" olarak
düşünüyorum."**

Türkistan'da Komünist Çin rejimine karşı son ayaklanma 1990 yılı Ramazan ayında meydana gelmiştir. Ülkenin güneyinde Barın kasabasında meydana gelen ayaklanmanın bastırılmasından sonra bölgede eli ayağı tutan bütün erkekler, Çinlilerce katledilmiştir.

Doğu Türkistan'ın Nüfus Durumu ve sosyal Yapısı:

1940'daki resmi istatistiklere göre % 95, 1949'da ise % 90 olan Müslüman Türk nüfusu 1983'de % 55'e düşmüştür Bölgeye planlı şekilde akın akın yerleştirilen Çinli göçmenler sebebiyle meydana gelen bu gerileme oranının hızla artmakta olduğu ve bölgenin Türk-İslam karakterini tehdit edici boyutlara ulaştığını İslam Alemi'nin dikkatlerine sunmak isteriz... Çünkü; komünist Çin yönetimi yılda 500 bin ile 1 milyon Çinli göçmeni Doğu Türkistan'a yerleştirmek suretiyle, Müslüman-Türk nüfusunu azınlığa düşürmeyi hedef almıştır. 1949 yılından önce Doğu Türkistan'da ancak 300 bin kadar Çinli varken, bugün bu sayı Çin resmi makamlarına göre 6 milyonu geçmiştir... mahrumiyet parası, bedava arazi ve ev ile iş imkanı vererek Çinliler'in Doğu Türkistan'a yerleşmelerini teşvik eden Çin yöneticileri 2000 yılında bölgedeki Çin nüfusunu üç misline çıkarmak zorunda olduklarını ifade etmişlerdir...

Çin Komünist Partisi'nin eski başkanı Hu You Bang'ın yapmış olduğu bir konuşmasında 200 milyon insanı rahat-

ça barındırabilecek zenginliğe sahip olduğunu söylediği Doğu Türkistan'da, Çin kaynaklarına dayanılarak yapılan ilmi araştırmaya göre 1991 yılındaki Müslüman-Türk nüfusu 26 milyon civarındadır.

Doğu Türkistan halkı; Türk dilinin muhtelif lehçelerini konuşan ve fonotikleşmiş Arap alfabesini kullanan Uygur, Kazak ve az sayıda Kırgız, Özbek gibi Müslüman Türk boylarından oluşmaktadır. Halk, Türk-İslam geleneğine sımsıkı bağlıdır...

Çin Hükümeti'nce müslüman ahalinin köylerden sanayi bölgesine ve kentlere gelip yerleşmeleri kanunen yasaklanan Doğu Türkistan'da nüfusun % 80'i kırsal kesimde tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Ticaret, Sanayi ve kamu kesiminde çalışanların oranı ise % 20 'dir. Ancak ister kırsal kesimde, isterse kamu ve sanayi kesimlerinde olsun, Müslüman Türkler'in hiç bir selahiyeti yoktur, verilen yetkiler ve makamlar göstermelik olup, bütün hukuk ve yetki Çinliler'in elindedir.

Doğu Türkistan'ın Ekonomik Durumu:

Jeopolitik önemi eski çağlardan beri dünyaca bilinen doğu Türkistan; petrol, wolfram, altın, kömür, uranyum gibi stratejik hammaddeler yanında sayısız yerüstü zenginliklere sahip olmasına rağmen; yaşantı bakımından çok geri kalmış bir bölge hüviyetindedir. Kendi topraklarında Müs

"1949'da

komünist rejimin

Doğu Türkistan'a girmesiyle, yeni bir terör ve baskı dönemi başlamıştır.

Dini vecibelerin yerine getirilmesi yasaklanmış, ibadet

yerleri, dini ve milli öğretim yapan okullar,

medreseler

kapatılmış, kutsal

dini kitaplar

yakılmış, ulemalar

ve yurdun ileri

gelenleri

tutuklanmış, çoğu

öldürülmüştür...

Genel Vali Burhan

Şehidi, 1952'de

yaptığı bir

konuşmasında; çoğu

din adamlarından

oluşan 120.000

kişinin idam

edildiğini

açıklamıştır..."

lüman Türkler, tabir caizse tam bir sefalet hayatı yaşamaktadırlar. Bunun başlıca sebebi; ülkede kurulu bulunan bütün fabrika ve sanayi kuruluşlarının imalat ve üretimleri ve hammadde zenginliğinin hemen hemen tamamının Çin'e taşınması ve bunların satışından elde edilen gelirin Pekin kasasına aktarılmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim, Çinli yöneticiler, Çin'in hammadde zenginliğinin % 85'inin Doğu Türkistan'dan elde edildiğini itiraf etmektedirler...

Müslüman Türkler'in çok ağır ekonomik şartlar altında yaşam mücadelesi vermelerinin ikinci önemli sebebi ise, ülkedeki sanayi kuruluşları ve fabrikalarında çalışanların çoğunluğunu, (bölgeye asimilasyon amacıyla yerleştirilen) Çinliler'in oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Bilhassa sanayi dalında çalışanların % 90'ını Çinliler teşkil etmektedir. Örnekleme gerekirse; kaşgar'da Dokuma Fabrikası'nda çalışmakta olan 12.000 insanın sadece 800'ünü Türkler oluşturmaktadır. Petrol tesislerinde çalışanların ise % 99'u Çinlidir. Bu bakımdan Müslüman Türkler arasındaki işsizlik oranı çok yüksektir...

Kısacası; Doğu Türkistan, dünyanın en zengin bölgelelerinden biri olmasına rağmen, halkı en fakir olan bir ülkedir...

Eğitim sahasında da aynı eşitsizlik sürmektedir. Urumçi Üniversitesinde okuyan talebelerin yüzde 10'u Müslüman

Türk, yüzde 90'ı Çinlidir.

Doğu Türkistan'da Nükleer Denemeler ve Çevre Sorunu:

Çin'in en büyük nükleer merkezi ve atom deneme alanı Doğu Türkistan'dadır. Hükümet, hiçbir koruyucu tedbir almaksızın her yıl defalarca nükleer deneme yapmakta, çevre kirlenmekte, tabiat ve ürünler tahrip olmakta, radyoaktif maddelerin havaya karışmasıyla da halkımız çeşitli hastalıklara yakalanmakta, çocuklarımız sakat doğmakta ve ölmektedir. Mesela; 1990 yılında o bölgede bilinmeyen bir sebeple 800 Müslüman-Türk ölmüştür... 1964 yılından bu yana 23'ü yerüstü, 11'i yeraltında olmak üzere 34 nükleer denemenin yapıldığı Doğu Türkistan'da sebze ve meyve çeşitlerinde azalma ve radyoaktif etkiler görülmüştür.

Nitekim Batılı ülkelerin, Çin'den ithal ettikleri Doğu Türkistan menşeli kuru yemişlerde radyasyon tesbit etmeleri üzerine Doğu Türkistan kaynaklı ürünlerin ithalini yasaklamaları, bunun bir kanıtıdır.

Kısacası, atom denemeleri nedeniyle, ortaya çıkan öldürücü tehlikeler karşısında, halkımız tamamen savunmasız, korunmasız bir durumdadır ve 26 milyon Müslüman Türk yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Doğu Türkistan'ın Bugünkü Durumu:

1949'da komünist rejimin

Bu yüce meclis aracılığı ile de; Çin Halk Cumhuriyeti yetkililerine şu mesajı iletmek istiyoruz.
"Doğu Türkistan'ın; Türk-İslam benliğinin ve karakterinin korunması, geliştirilmesi, devam eden Çin göçmen akının durdurulması ve tam özgür yaşama hakkının verilmesi ile, Çin Halk Cumhuriyeti Yönetimi, sağ duyu ve uzak görüşlülüğünü ispat etme fırsatını bulacaktır."

Doğu Türkistan'a girmesiyle, yeni bir terör ve baskı dönemi başlamıştır. Dini vecibelerin yerine getirilmesi yasaklanmış, ibadet yerleri, dini ve milli öğretim yapan okullar, medreseler kapatılmış, kutsal dini kitaplar yakılmış, ulemalar ve yurdun ileri gelenleri tutuklanmış, çoğu öldürülmüştür... Genel Vali Burhan Şehidi, 1952'de yaptığı bir konuşmasında; çoğu din adamlarından oluşan 120.000 kişinin idam edildiğini açıklamıştır...

Mao'nun ölümünden sonra uygulanan "açık yumuşama" politikası, Doğu Türkistan müslümanlarına bir ölçüde dini ve milli hoşgörü ortamı içinde yaşama imkanı vermiştir. Bu ortamı fırsat bilen Müslüman halk 1980'li yıllarda yıkılan camileri onarmaya, yakılan kutsal eserleri temine çalışmışlardır.

Ancak bu hoşgörü dönemi kısa sürmüş, yeniden dini faaliyetler yasaklanmış, okullar kapatılmış, hocalar talebeleleriyle birlikte hapsedilmişlerdir.

Öte yandan, İslam ülkelere açılmak gayesiyle; bu ülkelere hoş görünmek için, büyük şehirlerde bir kaç camii süsleyip ibadete hazır tutarak aldatmaca tedbirler alınmaktadır. Hacca, Hükümetçe seçilen kişiler gönderilmektedir. Hac kabileleri on'ar kişilik gruplar halinde tertiplenmekte olup, her grubun başında bir Komünist sorumlu bulunmaktadır. Çünkü, Müslüman halkın seyahat özgürlüğü yoktur. Dış

ülkelerden özellikle İslam ülkelerinden kitap, dergi gibi basılı ve video bantı, gibi görüntülü dokümanların girmesi yasaktır...

Tüm bu baskılara ve din aleyhtarları propagandalara rağmen, 42 yıldır Doğu Türkistan'da "Allahü Ekber" diyen ezan sesleri susturulamamıştır.

Doğu Türkistan halkı, Çinlilerle sosyal ve kültürel ilişkilerden, nefret edercesine kaçınarak, pasif mukavemetin en iyi örneklerini vermektedir.

1986 başlarında, dünya basınında geniş yankılar uyandıran Müslüman gençlerin büyük protesto gösterileri ile 1990 yılında yüzlerce mücahidin şehadetiyle son bulan Barın Ayaklanması, Doğu Türkistan'da Müslüman Türk'ün asırlardır kökleşen milli ve dini inançlarının bir anda sökülüp atılmayacağına bir cevaptır.

Çin Hükümeti, halkımızın bu milli direnişini kırmak için çeşitli baskı yöntemleri uygulamaktadır. Nitekim, 1990 yılı içinde, dini propaganda yapmak ve komünizm karşı mefküre üretmek gibi suçlar işlediği iddiasıyla; Aksu, Kuça, Kaşgar, Kargalık ve Hoten gibi şehirlerde 400'e yakın din hocasını talebeleriyle birlikte tutuklamıştı... Bunlardan işkence sonucu ölen ve sakat kalanlar olduğu bilinmektedir... Nitekim, dini tebligat cemaati'nin lideri Kerim Kari (Abdulkerim Kari), Kuça hapishanesi'nde işkence ile öldürülmüştür.

Netice itibarıyla, tüm bu baskılara rağmen; insanlık şeref ve haysiyetiyle asla bağdaşmayan ağır bir esaret ve müstemleke zih-

70 yıl boyunca yara alan ve zaafa uğrayan, bu bir milleti ayakta tutan manevi varlıkların (değerlerin) kısa zamanda onarılması ve telafisi; yeni hayata kavuşmakta olan bu bağımsız Cumhuriyetler'in geleceklere bakımından büyük önem taşır... Bu konuda; İslamiyeti güçlendirmeyi ve geliştirmeyi şiar edinen İslam Birliğine (RABITA'ya) çok önemli görevler ve hizmetler düşmektedir...

niyetinin uygulandığı Doğu Türkistan'da, 26 milyonluk bir Türk-İslam Toplumu var olma mücadelesini sürdürmektedir.

Her milletin, her toplumun en tabii hakkı olan; inanç ve ibadet hürriyetinden, kültürel haklarından, bugünkü insan Hakları çağında, Doğu Türkistan müslümanları tamamen mahrum durumdadırlar. Bu manevi değerlere kavuşma ve var olabilme mücadelesi vermekte olan bu mazlum millet, İslam Dünyası'ndan çok acil ilgi ve yardım beklemekte olduğunu bilginize sunmak isterim.

Bu yüce meclis aracılığı ile de; Çin Halk Cumhuriyeti yetkililerine şu mesajı iletme istiyoruz.

"Doğu Türkistan'ın; Türk-İslam benliğinin ve karakterinin korunması, geliştirilmesi, devam eden Çin göçmen akının durdurulması ve tam özgür yaşama hakkının verilmesi ile, Çin Halk Cumhuriyeti Yönetimi, sağ duyu ve uzak görüşlülüğünü ispat etme fırsatını bulacaktır.

D) BATI TÜRKİSTAN

Dünya literatüründe "Türkistan" diye anılan Batı Türkistan, batıda; Hazar denizinden, Doğuda Altay dağlarına (Doğu Türkistan'a), Güneyde; Horasan, Karakorum dağlarından (Afganistan, İran) kuzeyde; Ural dağları ile Sibiryaya (Rusya Cumhuriyeti) kadar uzanan 3.995.400 Km.2 genişliğinde bir alanı kaplar.

Dünya ve İslam tarihinde oynadığı önemli rolleriyle tanınan Batı Türkistan, kurulan çeşitli imparatorluklarla dünyayı etkilemiş olan bir Türk-İslam ülkesidir.

Ruslar, 1817 yılında Batı Türkistan'ı işgal planını uygulamaya başlamış, 1865'de ülkeyi, "Türkistan Vilayeti" adıyla Çarlık Rusya'sına bağlamıştır. 1917 Komünist rejiminden sonra; 1924'de Sovyetler Birliği, "Türkistan" adının kullanılmasını yasaklamış ve Batı Türkistan'ı; Özbekistan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan olarak sözde beş ayrı Cumhuriyete bölmüştür...

1989 resmi istatistiklerine göre bu beş Cumhuriyet'in genel nüfus toplamı 50 milyonun üzerindedir.

Bu beş Türk-İslam Cumhuriyet'inin yüzölçümleriyle nüfus dağılımları şöyledir:

ÖZBEKİSTAN: Yüzölçümü 447.400 Km.2. Nüfusu 203 milyon

TÜRKMENİSTAN: Yüzölçümü 488.100 Km.2. Nüfusu: 3.8 milyon

KAZAKİSTAN: Yüzölçümü 2.717.300 Km.2. Nüfusu: 16.7 Milyon

KIRGIZİSTAN: Yüzölçümü 198.500 Km.2 Nüfusu: 4.400 bin

TACİKİSTAN: Yüzölçümü 143.100 Km.2 Nüfusu 5.100 bin'dir.

Tanrı'ya şükürler olsun; komünizmin ölümü ve Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu bağımsızlıklarına kavuşan bu Müslüman Cumhuriyetleri, Türkiye Cumhuriyeti resmen tanımak suretiyle; bu yeni Devletlere çok büyük manevi destek sağlamıştır. İslam Devletlerine de anlamlı bir örnek teşkil etmiştir...

Komünist rejimin, 70 yıldan beri, "din" başta olmak üzere; dil, tarih, kültür ve milli şuur gibi milletin manevi varlıklarını yoketmeye yönelik faaliyetleri, halkın bu manevi değerlere olan güçlü bağları nedeniyle başarıya ulaşamamıştır. Ancak yine de dini ve milli değerlerimiz büyük yara almış ve zaafa uğramıştır...

70 yıl boyunca yara alan ve zaafa uğrayan, bu bir milleti ayakta tutan manevi varlıkların (değerlerin) kısa zamanda onarılması ve telafisi; yeni hayata kavuşmakta olan bu bağımsız Cumhuriyetler'in gelecekle bakımından büyük önem taşır... Bu konuda; İslamiyeti güçlendirmeyi ve geliştirmeyi şiar edinen İslam Birliğine (RABI-

TA'ya) çok önemli görevler ve hizmetler düşmektedir...

Manevi Kalkınmayı sağlayacak hizmetler öncelikle şöyle sıralanabilir.

1) İslamiyet'in esaslarını öğreten temel bilgileri içeren risale ve kitapların mahalli dil ve lehçelerde, halen kullanılmakta olan yazı ile hazırlanıp dağıtılması.

2) Kur'an-ı Kerim'in ve mahalli dillerde tefsirinin basılarak dağıtılması

3) Kur'an kursları ve kısa dönemli din eğitimi yapacak öğretmen (hoca) yetiştirecek okulların açılması ile bu kurslarda görev yapacak öğretmenlerin bilhassa bu ülke insanlarını tanıyan dış ülkelerden seçilip gönderilmesi ve en önemlisi tüm bu faaliyetlerin bir merkezden koordineli olarak yönetilmesi gibi hususlarda girişimlerde bulunulması.

4) İslam Tarihi ile Türkistan Milli Mücadele Tarihi ve dini-millî menkıbeler'in mahalli dil ve lehçelerde hazırlanıp neşir edilmesi, (Bu konularda yetkili kişilerce, bu Cumhuriyetler'de konferanslar, seminerler düzenlenmelidir)

5) Her Cumhuriyet de modern cihazlarla çalışan Basın ve Yayıncılık Merkezi ile bir Araştırma Merkezi'nin kurulup işletilmesinin sağlanması.

6) Hastane ve okul gibi diğer sosyal müesseselerin yapımına yardımlarda bulunulması.

Bu İslam Cumhuriyetleri'ne yapılacak yardımların ve gösterilecek ilginin, kısa zamanda olumlu sonuçlara ulaşabilmesi ve etkin olabilmesi için; bölge halkının etnik yapısı, tarihi ve sosyo-ekonomik durumu ilmi olarak araştırılıp, günün şartları ve ihtiyaçları gözönünde tutularak planlanıp uygulanmalıdır... Yani "gerçekçilik" temel ilke olmalıdır.

Malumlarınız bu ülkelerin, Türkiye ile; ırk, din, dil ve kültür bağları vardır. Bu gerçekler, gözardı edilemez. Bu konularda Türkiye "Diyanet İşleri Başkanlığı" ve "Türkiye Diyanet Vakfı" ile işbirliğine gidilmesi çok faydalı olur kanısındayım.

Teşekkürler

M. Kemal Öke

Türkistan'ın Meseleleri

SSCB'nin pilinin bitmesiyle, Orta Asya'da **Türkî Cumhuriyetleri'nin** dinamolarının daha işlerlik kazanması dünya ve T.C.'ne yeni bir soluk vermiştir.

Ancak, bu açılımın, yeni bir sömürgeciliğe tabi kılınmadan dünya politikasında taptaze bir "dinginliğe" (equilibrium) oturması için yöreye mahsus bazı meselelerin halledilmesi gerektiği de göz ardı edilmemelidir.

Bu meseleleri, bu sütunda bundan sonraki makalelerimizde de işlemek üzere, üçe ayırıyorum: Ekonomik, diplomatik ve siyasi-sosyolojik!..

Bugün sadece Türkistan'ın sosyal hayatında ki ciddi bir probleme temas edeceğim.

Bu da "**bölünmüşlükleri**" dir.

Yalnız, lütfen yanlış anlamayınız; ben burada bir "Turan imparatorluğu" hayalini savunmuyorum. Bu, hem imkân haricidir, hem de tahakkuk etse bile avantajları sınırlıdır.

Ben, burada bugünkü milli sınırların değişmeden Türkî Cumhuriyetler arasında bir tür **bölgesel kurumsallaşmayı** onların komşuları, ya da Orta Asya'da emelleri (ve de gözleri) olan denizaşırı devletler tarafından yutulmayı engelleyecek bir "**cankurtaran simidi**", bir tür "**meşrû müdafaa ittifakı**" olarak düşünüyorum.

Bu yapısallaşma; "devletler" arası nitelikte olmalıdır. Bir "**Arap Ligi**", "Latin Amerika Devletler Birliği" veya **BAB**, filân gibi...

Ancak, bu birleşme, T.C.'nin dışında olamaz; onlu olsa da başımız ağırdır. Yine de yönetimi, yaklaşımı ve stratejisi, kimseleri, özellikle Rus asıllı eski SSCB devletleri gücendirilmeden bulunmalıdır.

Bunu bulsak bile, Türkistan Türkü'nün ortak bir payda elele vermesi kolay olmayacaktır.

Maziini ister **Çarlığa**, ister **Bolşevizme** götü-rünüz; Türkistan Türkü'nü bölüp parçalama tat-bikatları maalesef semerelerini vermiş ve aynı soy, kan, dil ve dine sahip bu insanların arasına psikolojik duvarlar örmüştür. Bu bariyerlerin, Berlin Duvarı gibi yıkılması kolay olmayacaktır. Ciddi bir arabulucunun, sistemli müdahalesi ile sağlanabilecektir.

Bu meselede bazı gerçekleri kabul etmek zorundayız. Bir: Türkistan Türkü'ü zaten, tarih ve etnoloji itibarıyla, üç gruba ayrılmıştı. Kazak, Özbek, Başkurt ve Tatar'lardan oluşan "**Kıpçaklar**"; Taranç, Kırgız ve Kaşkarlardan oluşan "**Kenttürkleri**" ya da "**Türk-Çiğil**" ler ve de "**Türkmen-Oğuz**" grubu...

Bu gruplar arasında, sosyo-ekonomik hayat biçimlerinin, iklim ve coğrafi şartlarının ve tarihi gelişmelerin tesiriyle karakter ve davranış farklılıkları da bahis konusudur. Bugün dahi öyledir.

Demek ki, Özbekler, Türkmenlerle; onlar Azerilerle, Kırgızlar Kazaklarla zaman zaman sürtüşebilmektedirler bile...

Bu sürtüşme bazen "**vahşi**" boyutlara dahi ulaşabilmektedir. Özbekler'in Mesket Türkleri'ne yönelttikleri katliâm gibi...

Ayrıca, sanki bu bölünme unsurları yetmezmiş gibi, bir de aynı grup, aynı devlet içinde "**ka-bilecilik**" de vardır.

Daha doğrusu, en tepede Türkiye'ye bakışta açıkça gözlemlenen niteliği de muğlak olmakla birlikte bir tür "**Türklük**" şemsiyesi ve taa altında da "**Obacılık**"... Aradaki müesseseler yok. Açıkçası "**Millet**" olabilmişler midir? Soy, kabile, millet mefhumları folklorik seviyeden uluslararası aileye katılım çizgisindeki merhaleleriyle zihinlerde billürleşebilmiş midir? Bugün araştırmaya muhtaç.

Bu bağlamda asıl vurgulamak istediğim ikinci husus; birleşme konusundaki Doğu Türklüğü'nün zaafıdır. Açın Türkistan Tarihi'ni okuyun.

Baştan sona Moğollarla Rus'a ve Çin'e karşı verilen savaşlar dışında hep birbirleriyle boğuşan Türklerin tarihidir.

Doğu Türklüğü'nü tarihte birleştiren bir tek, sanıyorum, Büyük Timur Bek olmuştur.

Ya onun ölümünde?

Mülkün çocuklarına dağıtılması ve parçalanma...

İşte biz Batı Türkleri'ni Türkistan türkü'nden ayıran en önemli özellik bu meselede ortaya çıkmaktadır.

Çünkü, Batı Türkleri kenetlenmeyi ve öyle kalmayı bilmişlerdir.

Tuğrul ve Çağrı Bey'in işbirliğini düşününüz.

Ama, asıl hassasiyet Osmanlı'daydı.

Kardeş ve oğul katlini dahi mubah kılan Kanunnameleri hatırlayınız.

Şimdi "Devlet ebed müddet" nasıl, hangi fedakârlıklarla gerçekleştirildi; anlayınız.

Padişahlar da, Batı Türk Kağanları gibi mülklerin zevkle oğulları arasında bölüştürmezlermiydi?

Bundan keyif de duyarlardı.

Ama, yapmadılar.

Çünkü, devlet önemliydi. Batı karşısında, o tehlike karşısında mendirek gibi durmak gerekirdi. İşte, tarihi hadiseler, belki coğrafya Batı Türklüğü'nün kromozomlarına bu "dayanışma" hissini koymuştur.

Biz, en kokuşmuş devrimizde bile milletçe kenetlenmiş, tek yürek tek bilek olmuşuzdur.

Kıbrıs olayları'nı hatırlayınız.

Türkistan Türkü'nün de bu problemlerini kendi içinde çözmesi şarttır.

Kendi selâmetleri ve gelecekleri için.

Çünkü, Batı Türklüğü'nü bölüp parçalamak için sosyal mühendislik dâhileri kesilen ve sayısı hayli kabarık olan düşman ve rakiplerimizin kimbilir emperyalizm laboratuvarlarında onlar için ne kadar gelişmiş cephaneleri vardır.

Allah aşkına, Orta Asya'nın Batı'nın elinde "Afrikalılaşması" na müsaade etmeyelim.

TÜRKİSTAN'IN MESELELERİNDE DIŞ PDLİTİKA

Burada eski SSCB'den bağımsızlığını alan

Türki Cumhuriyetlerin muhtemel meselelerinden bahsetmeye devam edeceğiz.

Bugün "Dış Politika" daki sıkıntılara eğilmeye çalışacağız.

İlk merhale, bu cumhuriyetlerin dış temsilciliklerinin açılmasıdır. Ancak, bu kolay gerçekleştirilebilecek bir prosedür değil. Masraf ve kadro eksikliği ile ya "Müşterek" misyonlar açacaklardır; ya da Rus Federasyonu'nun üzerine oturduğu SSCB'nin elçiliklerine temsil yetkisi vereceklerdir.

İkinci merhale, "tanıtım" sürecinin yaşanmasıdır. Orta Asya'yı bugüne değin Batı'nın yamisoneri, ya da istihbaratçısı gezdi. Onlar kanalıyla Avrupa Türkistan'ı öğrendi. Bu kaynaklar yeterli değildir. Üstelik, bugün "İslam'ın Uyanışı"ndan, ürken Hıristiyan Alemi için Türkistan'a bakış açısı Ortadoğu'ya benzeyebilir. Bu sebeplerle Türkistan; liderleri, ülkelerin potansiyeli ve insan dokusu ile iyi tanıtılmalıdır.

Yukarıda saydıklarım, teşrifât ve teşkilâtla halledilebilecek meselelerdir.

Ancak, bugün asıl mesele; bölgesel ve küresel güçlerin politikalarına karşı bu Türki Cumhuriyetlerin istismar edilmeden tavır koyabilmeleridir.

Çin'i ele alalım.

Hanedanlık olsun, Maoist olsun, Pekin'in tarih boyunca azınlıklara ve hele İslam'a bakış ve uygulamaları bellidir. Zaman zaman SSCB'nin Türkistan Türkü'ne muamelesini aratır seviyede olmuştur.

Sizler herhalde değerli mücahit İsa Yusuf Alptekin Bey'in "Doğu Türkistan Dramı" adlı ağıt eserini okumuşsunuzdur.

Doğu Türkistan, Çin'in sömürgesidir.

Ancak "Hem kel hem fodul" olan Çin yönetimi kendine aynada bakmadan SSCB'deki Türk ve müslümanları sözüm ona "kışkırtmakta" da hiç bir gayret esirgememiştir.

Türki unsurlara kendinin daha iyi hayat şartları sağladığını savunarak(!) ideolojik rakibi Moskova'yı taciz etmeye az uğraşmamıştır.

Bu uğurda 1983'te yeni bir "Milliyet Kanunu" çıkararak -samimi olmasa da- Doğu Türkistanlılar'a bazı basit insani hakları, bu arada vicdan hürriyetini de tanımıştır.

Afganistan'da Müslümanları kıran bir SSCB karşısında bu "İslami" politika(!) ile sadece o bölgede değil, dünya sahnesinde kalkınmakta olan İslam aleminde avantajlı bir konum elde ettiğini sanmıştır.

Ancak, **Glasnost/Perestroika** derken SSCB'nin 1989'dan itibaren dine daha mülayim bakması ve bu yıl da Müslüman devletlerin bağımsızlığına kavuşması ile BDT'ni oluşturmaları... Herhalde Pekin'deki yöneticileri **derin düşüncelere** ve bazı **tasavvurlara** sevk etmiştir.

SSCB'deki gelişmeler, Çin'in dahili siyaseti için "**de-stabilizasyon**" unsurlarıdır, ya da tohumlarıdır.

Doğu Türkistan'da yaşayan **Uygur** ve **Kazak** Türkleri Kazakistan'daki soydaşlarının tecrübelerinden ilham almayacak mıdır? Aynı beklenti içine girmeyecek midir? Müslüman ayaklanmaların Çin'deki aktüel boyutunu unutmayın.

Bakınız **İsmail Cengiz** ve **Hızır Bek Gayretullah** "**Çin'de İslamiyet ve Türkler**" adlı araştırmalarında ne yazıyorlar:

"Müslüman ayaklanmaların temilinde ve hedefinde yatan asıl sebep dini bir karakter taşımakla birlikte Türklerin kendi devletlerini kurma özlemleri de ağır basmaktadır. Çinli Müslüman **Tunganların** bağımsız ve ayrı bir devlet kurma gibi bir fikirleri olmayıp, sadece özgür biçimde dini hayatlarını sürdürme eğilimleri ağır basmaktadır. Müslüman Türkler ise hudutları belli atalarının topraklarında Çin devletinden ayrı ve muhtar değil **tam bağımsız Müslüman** ve Türk bir devlet kurmak istemektedirler."

Hâl böyle olunca, Çin, eski alışkanlığı ile işi tam tersine çevirecek ve Türkistan'ın kendi üzerine taşmaması için **Türkî Cumhuriyetleri** "nüfus sahası" içine almaya azmedecektir.

Doğu Türkistan, Çin için önemlidir.

Bir kere nükleer silahları buralara serpiştirilmiştir.

İkincisi, bu bölgede kritik madenler, yakıtlar, uranyum ve altın açısından zengin bir topoğrafyaya sahiptir.

Pekin, bunlardan vazgeçer mi?

İstismara devam. Ama nasıl? Bugün, bence bütün gözler Çin'in üzerinde olmalıdır.

Pekin içte daha **asimilasyonist**, dışta daha saldırgan mı olacaktır? Yoksa, o da kendi **Gorbaçov** ve **Yeltsin**'ini mi çıkaracaktır?

İkincisi dünya barışı ve insan hakları için ferahlık getirecek bir istikamet olurdu.

Ancak, korkum; birinci-yani çağdışı politikanın benimsenmesidir.

Çin'in bu siyasetinin son bir göstergesi, Doğu Türkistan üzerindeki hassasiyetin azalmasını fırsat bilip, özellikle tarım havzasında yer alan kentleri "**Kaşgar**, **Yarkent**, **Hoten**, **Turfan** gibi tarihi ve Türklerin yoğun olduğu yerleşim bölgelerini" dışarıdan gelenlere kapatmışlar, dünyayla bağlantılarını kesmişlerdir.

1990 yılının Nisan ayında Kaşgar'ın Barın ilçesinde yüzlerce insan katledilmiştir... Yani, gidüş kötü!..

(Türkiye Gazetesi)

SAYIN ABONEMİZ

1992 YILI ABONENİZİ YENİLETMEYİ UNUTMAYINIZ

Abonenizi yenilemek için, bir yıllık abone bedeli olan 24.000.- Lira'yı aşağıdaki banka hesap numarasına yatırarak dekontun fotokopisini adresimize gönderebilirsiniz.

Banka Hesap Numarası :

AKBANK Yusuf Paşa/İST. Şubesi

464526 (832-6)

Rabıtatü'l-Alemü'l İslâmi

KURUCU MECLİS TOPLANTISI

RABITA'nın 25-29 Ocak 1992 de Mekte'de yapılan Kurucu Meclis Toplantısında Vakfımızın başkanı M.Rıza BEKİN Doğu Türkistan'ı tanıtan ve bugünkü durumunu açıklayan bir konuşma yapmıştır. Çoğaltılarak delegelere dağıtılan metin bu derginin ... sayfasındadır. Bu toplantıda yurdumuz Doğu Türkistan'ın acıklı durumunu dile getiren ve İslam dünyasının dikkatini çekici konuşmalar yapılmıştır.

RABITA'nın bahtsız ülkemiz Doğu Türkistan ile yakından ilgilenmekte olduğu ve ilgileneceği bu toplantıda açık bir şekilde görülmüştür. Bizlere ümit ve manevî güç veren girişimlerinden dolayı, Genelsekreter Sayın Dr. Abdullah Ömer Nasif ile diğer ilgililere, Doğu Türkistanlıların minnet ve şükranları sunulmuştur.

RABITA; Doğu Türkistan için hayati önem taşıyan aşağıdaki girişimlerde bulunmuş ve yapmayı planladıkları hususları da bildiride belirtmiştir.

DOĞU TÜRKİSTAN VE ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDEKİ MÜSLÜMANLAR

1989 ilkbaharında Tiananmen Meydanı'nda vuku bulan demokratik talebe hareketinin kanlı bir şekilde bastırılmasından sonra, yönetime aşırı komünistlerin hakim olmaları üzerine Çin'deki özellikle Doğu Türkistan'daki müslümanların maruz buldukları zulüm ve işkence çok artmıştır.

Doğu Türkistan, Müslümanların çoğunlukta olduğu bir ülke olup; İslami faaliyetin Çin'deki merkezi durumundadır.

Bu yeni komünist yönetim Doğu Türkistan da aşağıdaki gayri insani uygulamaları şiddetle

yürütmektedir.

1- Kadınları iğne ile kısırlaştırmak suretiyle doğum kontrolü politikasını uygulamakta.

2- Yeni yerleşim merkezlerinde ve şehirlerde ibadet yerlerinin açılmasını yasaklamakta.

3- Müslümanların çoğunlukta olduğu bölgelere, budist Çinlileri göç ettirmek suretiyle; sosyal, kültürel ve milli yönden asimile etme yolunu dikkatle takip etmekte,

4- Yönetim kademelerinden yerli halkı uzak tutmak ve bu mevkilere budist Çin göçmenleri yerleştirmek gayesiyle; yerli müslümanları, yüksek öğretim ve eğitimden mahrum bırakmakta,

5- Ülkeyi ve halkı; yeraltı ve yerüstü zenginliklerden istifade etmelerini çeşitli yollardan engellemek için sosyal ve ekonomik yönden kalkınmalarına mani olmakta.

6- Özellikle Doğu Türkistan'da; cami, mescid ve okullarda dini eğitim yasaklanmaktadır.

RABITA; Bu müslümanların sorununu ve davasını, Doğu Türkistan'da ve Çin'de desteklemek amacıyla şunları yapmıştır:

1- İslam Konferansı Teşkilatına 13-3-1409 tarih ve 1/561/M, 7 sayı ile Doğu Türkistana yapmakta olan Çinli göçmen akınının ileride göstereceği tehlikeleri içeren bir Muhtıra vermiştir.

2- Riyad'daki Çin Halk Cumhuriyeti Büyükelçiliğine de 4-27-1411 tarih ve 1/1026/M sayı ile; Doğu Türkistan ve Çindeki müslümanlara karşı uygulanmakta olan politikanın yeniden gözden geçirilip; dini ve siyasi hürriyeti sağlayacak, kendi toplumlarında huzur ve asayiş içinde yaşayabilecek, dini ve sosyal faaliyetleri serbestçe yürütebilecek şekilde bir politikanın uygulanmasını rica eden bir Muhtıra vermiştir.

3- Ayrıca **RABITA;** öğrenci okutmak, dini kitaplar yayınlamak ve Çin resmi Hac kabilelerini misafir etmek gibi çeşitli İslami faaliyetleri

desteklemektedir.

RABITA, bütün bu faaliyetlerini sürdürürken oralardaki Müslüman demekleri ve resmi kuruluşlarla devamlı temasta bulunmayı arzu etmekte ve aşağıdaki faaliyetleri ve projeleri gerçekleştirme gereğine inanmaktadır.

1- Müslüman halkın etnik yapısını bozma amacı ile Çinli budistlerin bölgeye devam etmekte olan göç sorununun, İslam Konferansında görüşülmesini talep etmek.

2- İslami ve Beynelminel kuruluş ve organizasyonlar aracılığı ile Doğu Türkistandaki nükleer denemelerin durdurulmasını sağlamak,

3- Çin müslümanlarına özellikle Doğu Türkistan'daki müslüman halkın bütün haklarının tanınması ve ibadet hürriyetinin verilmesi, dini eğitimin serbest bırakılması ve dini müesseselerin kurulup işletilmesine müsaade edilmesi gibi doğal insan haklarının temini için Çin Hükümeti-ne çağrıda bulunmak,

4- RABITA, Çindeki çeşitli İslami kuruluşlarla ve şahıslarla teması sürdürerek, onların faaliyetlerini ve varlıklarının devamını sağlama görevini yürütmeye devam etmek.»

BUHARI

TURİZM - ORGANİZASYON
DAHİLİ ve DIŞ TIC. LTD. ŞTİ.

Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye arasında köprü olabilme gayesi ile kurmuş olduğumuz şirketimiz "Genç", "Dinamik" ve "İnançlı" kadrosuyla çalışmasına başlamıştır.

Turizm, Organizasyon, Dahili ve Dış Ticaret konularında uzman kadromuzla hizmetinizde olduğumuzu duyurmaktan mutluluk duymaktayız.

Şirketimizin sizlere sunabileceği hizmetler

- Her Cumartesi İstanbul - Taşkent
- Her Çarşamba İstanbul- Alma Ata uçak bileti temini.
- Bir haftalık ve 15 günlük Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan turları .
(Gidiş- Geliş uçak bileti, Otel Rezervasyonu, Transfer, Rehberlik)
- Dünyanın her yerine uçak bileti temini.
- Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan ve Azerbaycan Cumhuriyetleri ile yapmayı düşündüğünüz ticari bağlantıların sağlanması ve organizasyonu.
- Türk Cumhuriyetleriyle ilgili olarak her alanda danışmanlık ve müşavirlik hizmetleri.
- Türk Cumhuriyetleri' nde gerçekleştirmek istediğiniz her türlü organizasyonun tertibi.

GENİŞ BİLGİ İÇİN LÜTFEN BİZİ ARAYINIZ.

Aksaray Cad. Yıldız İş Merkezi No: 6 Kat:3 34480 Laleli-İSTANBUL

Tel: 518 41 91 Fax: 518 61 93 Telex: 30513 ytto.

"Amerika'daki Türkistanlılar Derneği Tarafından Tertiplenen BMT Önündeki 2'nci Büyük "NÜMAYİŞ" Gösterisinden Bir Köşe Manzarasıdır"

DOĞU TÜRKİSTANLILAR NEW YORK'TA ŞAHLANDI ÖZGÜRLÜK İÇİN

(Hürriyet Gazetesi, 9 Şubat 1992)

Çin işgali altındaki Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için düzenlenen protesto gösterisine, yüzlerce kişi katıldı.

Çin Cumhuriyeti Başbakanı Li Peng'in (Tianmen katliamının emrini veren) Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Toplantısı'na katılmak ve George Bush ile buluşmak için New York'a gelişi, Çin işgali altında olan Doğu Türkistan ve 1949'da Çin tarafından işgal edilen

Tibetlilerce protesto edildi.

Li Peng ve Başbakan Bush'un Birleşmiş Milletler'de bulunduğu dakikalarda, bina içinde ve dışında olağanüstü güvenlik önlemleri alındı. Yaklaşık 5 bin polisin korumaya aldığı BM'nin çevresi de araç trafiğine kapatıldı..

TÜRKLER DE KATILDI

Birleşmiş milletler binasının hemen karşısında olan Türk Evi'nin bir alt sokağında gerçekleştirilen protesto gösterilerine, Türkistanlılara

Doğu Türkistan'ın Çin işgalinden kurtulması için protesto gösterilerinde bulunan TÜRKİSTANLILAR, Uyghurlar, Özbekler, Kazaklar, Türkmenler, Tatarlar, Karakalpaklar, Kırgızlar ve kendilerine eşlik eden Anadolu'lu vatandaşlarımızdan her biri kendi bayrağı ve sloganı ile BM karşısında Çin'i protesto gösterilerinde bulundular.

eşlik eden Türk gençlerinin yanı sıra Tibetliler de katıldı.

Hindistan sınırları içinde olan Kaşmirli de Hindistan'dan bağımsızlıklarını isteyen gösteriler yaptılar.

Amerika Türkistanlılar Cemiyeti Başkanı Nimet Begis, yaptığı açıklamada, "Büyük Türkistan, bugün ikiye parçalanmıştır; batısı Rusların, doğu kısmı ise Çinlilerin işgali altında inlemektedir. 42 milyon nüfuslu Rus işgali altındaki Batı Türkistan'da 32 milyon Çin işgali altındaki Doğu Türkistan'da ise 20 milyon Müslüman Türk (Uygur, Özbek, Kazak, Kırgız, Türkmen, Katar ve Karakalpak) yaşamaktadır" dedi.

"HALK AĞLIYOR"

Bağımsızlığını elde eden diğer Türk cumhuriyetlerinden sonra, artık sıranın Türkistan'a geldiğini belirten Begis, "Şu anda büyük Türkistan'ın Komünist Çin işgali altındaki halkı kan ağlamaktadır" dedi. Bugün aralarında Uygur, Özbek, Tatar, kazak ve Karakalpak Türkle-

rinin de bulunduğunu ifade eden Begis, Burada dünya devletlerinin gözleri önünde birleşen türk gücünü görmekteyiz" dedi.

"SABRİMİZ KALMADI"

Amerika Türkistanlılar Derneği adına dernek sözcüsü ve Müşavirler Heyeti Başkanı Güla-mettin Pahta ise, hazırladığı el bildirisinde, Do-

ğu Türkistan'ın Çin ırkından olmayan Türk Müslüman ahalisini kökünden kurutabilmek için, sağlık şartlarına hiç önem verilmediğini, halkı işsiz, güçsüz, evsiz olduğunu ve Türk çocuklarını eğitimden mahrum ettiklerini, kendilerini 1 milyarı aşkın Çinli içinde eritmek istediklerini, bunun için Türkistan'a sürekli Çinli göçü yaptıklarını belirtti.

Son olarak da Türkistan'daki İslami din eğitiminin yasaklandığını açıklayarak, bunlara katlanacak sabırlarının kalmadığını vurguladı.

Hindistan'dan bağımsızlıklarını isteyen Kaşmirli de.

UYGUR TİYATROSU

Bilge TİĞİN

Çağdaş Uygur tiyatrosu ise, ancak 1930'lardan itibaren başlar. Çin'de Mançur sülalesine son verilip Cumhuriyetin kurulduğu, Rusya'da komünist rejimin gerçekleştiği bu yıllarda, Doğu Türkistan'da da yeni düşünce, yeni fikirler baş göstermeye başlamış ve bu yeni düşünce, yeni fikirleri topluma yayabilmek, toplumu yeni dünyaya ayak uydurtabilmek için de tiyatroya ciddi ihtiyaç doğmuştur.

Uygur tiyatrosu menşei itibariyle çok eskilere uzanır. Refik Ahmet Sevengil "Türk Tiyatrosu Tarihi. Eski Türklerde Dram Sanatı" adlı kitabında: "Çin'de hükümdar olan ilk üç sülalenin kurucuları da Türktür. Bunlar M.Ö. 2202 yılından başlayarak M.Ö. 250 yılına kadar hüküm sürmüşlerdir. Görülüyor ki, Çin'de ilk defa tiyatrodan bahsedilmesi -yani M.Ö. 1150- Türklerin idaresi zamanına aittir", "Çin'de dram sanatını himaye edenler ve ilerletenler Türkler olduğu gibi, orada bu sanatı kurmuş olanlar da Türklere¹", demektedir. Gerçekten de insanın en doğal davranışı olan taklit hareketlerine dayanan tiyatro sanatının diğer sanat dallarından önce doğduğu ve bunun hareketli Türkler arasında geliştiğini söylemek mümkündür. Eski ve yüksek kültür yaratan Türk boylarının biri olarak Uygurlar da, aynı takdire layiktirler.

rının biri olarak Uygurlar da, aynı takdire layiktirler.

İslamiyetten önce Uygur Türkleri arasında tiyatro sanatının ne denli geliştiğini Çin kaynaklarından öğrenmekteyiz. M.Ö. 139'da Türkistan'a gelen ilk Çin elçisi Cang Çien." Uygurlar kendi dil ve yazısına sahip olmakla kalmayıp, kendilerine özgü müzik, dans, tiyatro, ressamlık ve heykeltıraşlık alanında da çok zengin ürünlerle sahiptiler²." diye kaydetmiştir. Gerek M.S. 629'da Türkistan'a gelen Buddha Rahibi Şuan Zang'ın hatıralarında, gerekse M.S. 981'de Turfan'a gelen Çin elçisi Wang Yende'nin raporunda ve diğer birçok Çin yıllıklarında benzer kayıtlar bulunmaktadır. Doğu Türkistan'da "Kızıl Ming Öy" diye bilinen Buddha tapınaklarındaki dans ve orkestra resimleri, 8-9. yüzyıla ait 27 üsluk tiyatro eseri "Maytrisimit" in Uygurca'ya çevirilip

sahnelerde oynanması, Uygur Türklerinin zengin tiyatroculuk geleneğine sahip olduğunu göstermektedir. Bu konuda Alman Türkolog A.V. Gabain şöyle demektedir: "... O dönem (iç bölgeler) deki Çinlilere nazaran, eski Şincan (Doğu Türkistan) ın bedii sanatı, sessiz tiyatrosu, danslı tiyatrosu, orkestrası ve ilkel tiyatrosu büyük celbetme gücüne sahipti. Elde bulunan el yazılarına göre Türk Uygur alfabesinde yazılan sahne eserlerinin konusu Çince sahne eserlerinkinden üstünlük göstermektedir". "Eski Şincan (Doğu Türkistan) ın opera heyetleri, şarkıcıları, erkek kadın sazcuları iç bölgelerde konserler vermiş ve coşkuyla karşılanmıştır³."

Uygur Türkleri 10. yüzyılda İslamiyeti kabul ettikten sonra Uygur tiyatrosu dini yasaklar sebebiyle gelişme imkanı bulamamış ama, yine de yok olup gitmemiştir.

Dans, darvazlık (cambazlık), serik, konçak oyunları (kukla), meşrep (toplular dans) ler, meddahlık, düğün oyunları, semalar gibi tiyatro unsurları günümüze dek ulaşabilmiş ve çağdaş Uygur tiyatrosunun temelini oluşturmuştur.

Çağdaş Uygur tiyatrosu ise, ancak 1930'lardan itibaren başlar. Çin'de Mançur sülalesine son verilip Cumhuriyetin kurulduğu, Rusya'da komünist rejimin gerçekleştiği bu yıllarda, Doğu Türkistan'da da yeni düşünce, yeni fikirler başgöstermeye başlamış ve bu yeni düşünce, yeni fikirleri topluma yayabilmek, toplumu yeni dünyaya ayak uydurabilmek için de tiyatroya ciddi ihtiyaç doğmuştur. Çünkü bu yıllarda basın yayın gelişmemiş, Urumçi, Gulca, Kaşgar gibi büyük şehirlerde gazete ve dergiler yayınlamaya çalışılmışsa da, zaman zaman Milliyetçi Çinlilerin müdahalesine uğramış ve yasaklanmıştır. Bu karanlık yıllarda, Eski Sovyetler Birliği'nin muhtelif Cumhuriyetlerinde tiyatro eğitimi gören Uygur sanatçıları Doğu Türkistan'a geri dönmüş ve görmüş olduğu tahsilinin ışığında atalardan kalan eski sanat türü-tiyatroyu yeniden canlandırmaya girişmişlerdir. Bu sanatçılardan Mümin Efendi 1932'de arkadaşlarıyla birlikte kendi yazdığı "Perihun" adlı tiyatro eserini Urumçi'de sahnelemiş ve böylece Çağdaş Uygur tiyatrosu 1932'den itibaren başla-

mış oldu.

1934'de kurulan "Şincan (Doğu Türkistan) ölkilik Medeni Akartış Uyuşması" (Doğu Türkistan Kültür Yayma Birliği) ve buna bağlı olarak Doğu Türkistan'ın muhtelif bölgelerinde tesis edilen "Sana-i Nefise" adındaki sanat heyetlerinin büyük çabalarıyla kısa bir süre içinde Urumçi, Turfan, Gulca başta olmak üzere Doğu Türkistan'ın her yerinde tiyatro faaliyetleri canlanmış ve halk arasında ilgiyle izlenmiştir. 1934-1940'lar arasında çeşitli maddi sıkıntılar ve tecrübesizliklere rağmen "Arşın Mal Alan" (Azeri bestekâr Üzeyir Hacıbeyli'nin eseri) "Zengin ve köle" (Hamza Hakimzade), "Anarhan", "Şermendiler" (Reziller), "Garip Senem", "Ferhat Şirin", "Günçem", "Kanlık Tağ", "Şanhery Keçisi" (Şanhay Gecesi) gibi tiyatro eserleri sahnelerde oynanabilmiş ve bu sırada Hamit Hakim, Kasımcan Kamberi, Abdulveli Carullayev gibi sanatçılar yetişmiştir.

1939'da Doğu Türkistan'da bulunan Çin komünistlerinin propaganda heyeti Mao Dun (asıl ismi Şen Yenbing) ve Cao Den'in önderliğinde "Kültür Elemanlarını Yetiştirme Okulu"nu açmış ve okulda rejisörlük, aktörlük, dekorluk gibi dersleri anlatmıştır. Dolayısıyla "Küres" (Mücadele), "Emgeçiler Koşunu" (Emekçiler Ordusu), "Kanlık Sintebir" (Kanlı

Eylül) gibi propaganda niteliğindeki tiyatro eserleri sahneleri kapmış, Uygur yazarlarının yazdığı tiyatro eserlerinin oynanması ise Milliyetçi Çinliler tarafından yasaklanmıştır. Mesela, 1942'de Uygur şairi Lütfulla Mütellif'in yazdığı ve sahnelediği "Çin Moden" (Gerçek Moden) adlı piyesesi Çin Valisi Şeng Şisey tarafından bizzat yasaklanmıştır. Ama, yasaklar, işkenceler, baskılar artık gözü açılmış Uygur aydınlarının çağdaşlaşma ve milli mücadele faaliyetlerini engellememiştir. Lütfulla Mütellif, Zunun Kadir, Şükür Yalkın, Armiye Ali Sayrami (Nimşehid), Ziya Semidi, Abdullah Rozi gibi yazar ve bestekarların "Ferhat Şirin", "Borandin Keyinki Aptap". (Fırtınadan Sonraki Güneş), "Günçem", "Cehaletin Cefası", "Leyli Mecnun", "Garip Senemss", "Şanhery Keçisi" (Şanhay Gecesi), "Ögey Ana" (Üvey Anne) adlı tiyatro eserleri yıllarca sahnelerden inmemiştir.

1947'de Doğu Türkistan Hükümetinin genel sekreteri İsa Yusuf Alptekin 80 kişiden oluşan "Sen min çu yi (üç ilke) Gençler tiyatrosu" heyetini kurmuş ve Çin'in muhtelif bölgelerine tur düzenleyerek Uygur tiyatrosunu, Uygur kültürünü tanımaya çalışmıştır⁴. Bu yıllarda oynanan "Niyaz Kız", "Rabiye Seiddin" adlı tiyatro eserleri dik-kate değerdir.

1950'de Doğu Türkistan komünist Çin idaresine geç-

miştir. Bundan sonraki dönem, edebiyat sanat dahil olmak üzere bütün alana, komünist ideolojisi hakim olan, her şey komünist rejim ve ideolojisinin yerleşmesine hizmet eden dönem olacaktır ki, bu dönemde Uygur tiyatrosu da propaganda aleti olmaktan kendini kurtarmamıştır. Uzun bir süre içinde yetişen, tecrübe sahibi olan Uygur yazar ve sanatçıları üstün sanat yeteneğini artık komünist propagandası için kullanmak zorunda kalmıştır. 1950-1966'a kadar olan dönemde oynanan "Toy" (düğün), "Yeni Yer", "Aşlık" (Gıda), "Ağust Boranliri" (Ağustos Fırtınaları), "Toy marşı" (Düğün Marşı), "Tamgini Tartiveliş" (Mühürü Elde Etme) gibi tiyatro eserlerine baktığımızda, hep komünist partisi gelmeden önce halkın feodal güçler tarafından sömürüldüğü, ezildiği, haksızlığa uğradığı, bu zulm ve haksızlıkları komünist partisinin giderdiği, bu yüzden komünist partisine inanmak ve onu sevmek gerektiği, onun gösterdiği yolda yılmadan çalışmak gerektiği aksediyor.

1966-1976'a kadar olan 10 yıllık dönem Çin'in diğer bölgelerinde olduğu gibi, doğu Türkistan'da da insanlık dışı baskılar, işkencelerin uygulandığı 20. yüzyılın en karanlık dönemi oldu. Mao Zedung önderliğinde yürütülen "Kültür İhtilali" tüm eski kültürü ve kapitalizme özgü yeni kültürü yok etme amacı güdüyordu. Bu sebepten konu-

sunu halk edebiyatından alan tiyatro eserleri ve hatta türküler de "Sarı eserler" diye tenkid edildi veya yasaklandı. Bu on yıl içinde Doğu Türkistan sahnelerinde "Kızıl Çirak" (Kırmızı Lamba), "Akçaçlık Kız" (Ak Saçlı Kız), "Kızılbayrak Lepildimekte" (Kızılbayrak Dalgalanıyor), "Küreş Yolu" (Mücadele Yolu) gibi çoğu Çince'den çevrilen tiyatro eserleri oynandı. Bu eserlerde komünist partisinin Milliyetçi Çin ve Japonlara karşı mücadelesi ve bu mücadelede gösterdiği başarılar övülür, komünist yönetimi ve proletarya diktatörlüğünün doğruluğu savunulur.

1976'da "Kültür İhtilali"nin sona ermesine rağmen, önce benzeri görülmemiş olan bu içtimai afetin kişiler üzerine bıraktığı piskolojik etkisi 1979'a kadar sürdü. 1979'da komünist partisinin Pekin'de yapmış olduğu bir toplantısında "Kültür İhtilali"nin yanlış olduğunu açıklaması ve reform kararı alınmasıyla Çin tarihinde yeni bir dönem başlamış oldu. Komünist partisinin samimiyetinden uygulanan sanatçılar artık uzun süredir çektiği ruhi sıkıntılardan kurtularak büyük bir gayretle yeniden işe giriştiler.

1979'dan şu ana kadar "Garip Senem", "Gunçem", "Arşın mal Alan", "Rabiye Seiddin", "Çin Moden", "Kanlık Yıllar", "Mukam Ecdatları", "Mölçertağ Boranliri" (Mölçerdağ Fırtınaları),

"Meslehet Çeyi" (Danışma Çayı), Özbekistan Komidisi "Kelinler Kozgilingi" (Gelinler Ayaklanması) gibi birçok tiyatro eserleri oynandı. Özellikle, Ziya Semidi'nin "Garip Senem", Zunun Kadır'ın "Gunçem", Mehmet Alt Zunun'un 19. yüzyılda yaşayan Uygur şairi Abdurrahim Nizari'nin gerçekten yaşanmış bir aşk trajedisini konu alan "Rabiye Seiddin" destanı esasında tiyatroya çevirdiği "Rabiye Seiddin", Emin Ahmet ile Ablet Kayum'un Doğu Türkistan'ın Üçturpan kasabesindeki Uygur Türklerinin Mançur sülalesine karşı gerçekleştirdiği meşhur "Üçturpan Ayaklanması"nu konu alan "Mölçertağ Boranliri" (Mölçerdağ Fırtınaları) adlı eserleri halk arasında büyük etki yaratmıştır.

Son dönemdeki Uygur tiyatrosunun durumuna şöyle bir baktığımızda, gerek modern teknolojinin verdiği imkanlardan yararlanma, gerekse oynama tekniği ve konu serbestliği bakımından önceki dönemlere nazaran büyük gelişme gösterdiğini, ayrıca konusunu halk edebiyatından alan tiyatro eserlerinin halk arasında her zaman coşkuyla karşılandığını görürüz.

Çağdaş Uygur tiyatrosunun meydana gelişi ve gelişip bugünkü hale gelmesinde, Kemberhanım, Zikri Elpetta, Hüseyincan Cami, Reyhan Abliz, Aytilla Ela, Helçem Siddık, Abdulkeřim Baki ve Ablimit Sadık gibi birçok sa-

natçıların büyük emeği vardır. Özellikle, Kemberhanım ve Aytilla Ela'nın Uygur folklorunu, sanatını dünyaya tanıtmada oynadığı rolü kaydetmeye değerdir.

Son olarak makalemizi Uygur tiyatro nazariyetçisi Tursun Yunus'un şu satırlarıyla bitirmek istiyoruz: "Uygur tiyatrosu Uygur halkının destancılık sanatından doğmuştur ki, biz onu geliştirmede yine aynı yolu takibetmeli-

yiz, sakın bu yoldan çıkıp da Avrupa'nın dram ve operacılık yoluna gitmemeliyiz. Bunun için her şeyden önce Uygur halk destanlarının ifade kalplerini, abartma yollarını ve ondaki genel felsefi fikirleri kavrayarak kendimize özgü bağımsız icadiyet üslubunu yaratmamız lazım⁵.

1 Refik Ahmet Sevengil: "Türk Tiyatrosu Tarihi. Eski Türklerde Dram Sanatı", s.17-20, Ankara, 1969.

2 Ali Aziz: "Şincan'ın Müzik ve Tiyatro sanatının Geçmişi" Şincan Sanatı" dergisi, sayı 5, 1989.

3 Vahitcan Gafur, Asker Hüseyin: "Uygur Kilasik Edebiyatı Üzerine Tezler s. 147, Beijing Milletler Neşriyatı, 1985.

4 Ali Aziz: "Şincan'ın Müzik ve Tiyatro Sanatının Geçmişi", Şincan Sanatı dergisi, sayı 5, 1989.

5 Tursun Yunus: "Uygur Tiyatrosu'nun Nazariye Sistemi Üzerine İnceleme" "Şincan Sanatı" dergisi, sayı 2, 1988.

TERCİHİNİZDE HAKLISINIZ

31 Aralık 1990 tarihi itibarıyla
TOPLADIGIMIZ FONLAR

400 MİLYAR

1990 yılında "Katılma Hesabı" sahiplerine
DAGITTIĞIMIZ KÂR

80 MİLYAR

GÜVENİNİZLE
BÜYÜYÜRÜZ

"Faizsiz Sistem"

FAİSAL FİNANS KURUMU

GENEL MÜDÜRLÜK
Kemerhanım Cad. No 45
Topkapı-İSTANBUL
Tel: 151 65 20 (20 Hat)
Fax: 145 56 33
Teleks: 25 634 İh v

ANKARA ŞUBESİ
Atatürk Bul. No 60
Kızılay-ANKARA
Tel: 117 44 40 (3 Hat)
Fax: 117 44 43

İZMİR ŞUBESİ
Cumhuriyet Bul. No 64
Konak-İZMİR
Tel: 19 33 54
Fax: 19 40 02

KONYA ŞUBESİ
Alaaddin Cad. No 24
KONYA
Tel: 10 72 15 (3 Hat)
Fax: 10 63 94

BURSA ŞUBESİ
Orman Boğazi Sok.
No 9
BURSA
Tel: 20 38 33
Fax: 21 26 62

ADANA ŞUBESİ
Çukurova İş Mer.
ADANA
Tel: 11 01 03 (3 Hat)
Fax: 11 68 10

SANLIURFA ŞUBESİ
Körfez Meydanı 131
Ticaret Odası Karşısı
SANLIURFA
Tel: 154 21
Fax: 154 24

SAKARYA ŞUBESİ
Çarın Çarşısı No 28
SAKARYA
Tel: 40191
Fax: 40190

M. Kutluğ

Anayurdumuzun Adı Uyguristan Değil

Doğu Türkistandır.

Tarihe baktığımız zaman istilacıların istiklâli için çalışan ulusları yenmek için en keskin silah olarak «parçala ve idare et» (Divide and Rule) usulünü kullanmışlardır.

Biz Doğu Türkistan Türkleri ulusal kurtuluş hareketlerini yaparak bu hareketler neticesinde hür Doğu Türkistan Cumhuriyetini kurduk. Bu Doğu Türkistan Cumhuriyetini Çin ve rus emperyalistlere çeşitli hile ve aldaş yollarıyla yıktılar. Milli tarihimizin kanlı sayfaları bu gibi misallarla dolup taşmaktadır. Geçmişe bakacak olursak, bilindiği gibi Çarlık Rusyası ile Mancu emperyalizmi aslında tek olan Türkistanı aralarında paylaşarak, Doğu Türkistan, Batı Türkistan diye ikiye böldüler. Yakın tarihimizi ele alacak olursak, Stalin'in Türkistan'daki ortakları ikinci dünya savaşının sonlarına doğru «Uyguristan» safsatısını ortaya attılar. Bu hadise Doğu Türkistanda beraber yaşa-

makta olan Uygur, Kazak, Kırgız, gibi Türk boylarının birliğini bozarak, Rusyadaki «sitan» cumhuriyetlerine «Uyguristan»ı da katmak istiyorlardı. Fakat Mao'nın tüm Çine hakim olması neticesinde Stalin aniden bu «Uyguristan» sözünü bırakıp, Doğu Türkistandaki Ortaklarına derhal Mao'a itaat edip, «Uyguristan» sözünden vaz geçmesini emretti. Staline rağmen «Uyguristan» üzerinde duran Ahmet Can Kasımi ve arkadaşları bu hadiseyi canlarıyla ödediler. Bu olay biz Doğu Türkistan halkının göz önünde cereyan edip, henüz unutulmuş değildir.

Çin-Rus dostluğu bozulup, birbirlerine düşman olduğunda Doğu Türkistandaki Rus tarafları tekrar «Uyguristan» bayrağını eline aldılar. Bu hadise bir tesadüf değildir. Belki o zamanlar Rusların Almaata'dan yayın yapan Vaten Kutkuzuş» (Vatanı Kurtarma) radyosunda yapılan propogandanın bir neticesidir.

DOĞU TÜRKİSTAN VAKFI YAYINLARI -

Dr. Kurtuluş ÖZTOPÇU'nun

Doğu Türkistan'da Derlenmiş

“UYGUR ATASÖZLERİ VE DEYİMLERİ”

İSİMLİ KİTABI

ÇIKTI...

Mao'nun ölümünden sonra Batıyla Doğu blokunun birbirlerine ılımlı yaklaşması ve Çin-Rus münasebetlerinin iyiye doğru gitmesi neticesinde bu radiya aniden susturuldu. Almaata da çıkmakta olan «Bizning Veten» isimli Uygurca gazete Uyguristan lafını bırakıp Çin Cumhuriyetinin Singkiang Rayoni demeğe başladı.

Gorbaçov'un reform siyaseti ve Yeltsin'in Moskova'da Çarlık Rusyasının bayrağını asmasiyle, «Büyük Rusya rüyasını görmeğe başladığı bu günlerde Sovyetlerdeki bir kısım aydınlarımızın tekrar aynı teraneyi öne sürdüğünü görmekteyiz. Bunların büyük çoğunluğunun gerçek milliyetçi olduğuna şüphemiz yoktur. Lakin bunun Doğu Türkistanda bizimle aynı görüşü paylaşan diğer arkadaşlarımızı rencide edip, birliğimizi bozup, Doğu Türkistanın ulusal davasına zararlı olup, istilacıları sevindirici bir hareket olduğunu hiç bir zaman unutmamalıyız.

Şarki Türkistan Avazi dergisinin 29. sayısında Haşır Vahidi imzasıyla «Ana jurtning Nami Bar» (Ana Yurdun Namı Var) isimli bir makalesi çıktı. Bu makalesinde ünlü "Uyguristan"

safsatasına tarihten destek arayıp, boşuna avare olup, ana yurdumun namı Uyguristan diye yazdı.

Haşirov Vahidi şunu şunu bilmelidirki vatanımızın adı tarihin hiç bir devrinde «Uyguristan» olmuş değildir. Doğudaki Türklerin yurdu manasına gelen Doğu Türkistan adı dünyaca kabul edilmiştir. (Çin ve Rus mustemlekeçilerinden başka) Fakat hiç bir zaman Uygurların yurdu ismi kullanılmamıştır.

"Uyguristan" şiarı ise eski çarlık Rusyası diktatoru Stalin ve Yeni Çarlık Rusyasının Doğu Türkistanı «parçalayıp-bölüp, idare» ediş siyasetinin bir ürünüdür.

Aziz yurtdaşlarımızın dikkatini Mayıs 1991 Almaata'da oluşturulan "Uyguristan Azadlık Teşkilatının Siyasi Programı"nın 4. maddesine çekmek isterim. Bu maddede şöyle demektedir.

«Uyguristan bağımsız olduktan sonra da çinlilerin saldırma ihtimali vardır. Bunun için Sovyetlerdeki müttefik Cumhuriyetler ile birlikte hareket etmemiz lazımdır.» İşte bu «Uyguristan» şiarının perde arkasındaki gerçek görünümüdür.

ŞİİR

KIRIM KERKÜK KAZAN DOĞU TÜRKİSTAN

Bir yürek düşünün durmadan yanar.
Bir yürek düşünün devamlı kanar.
Türk oğlu yanmazsa sana başka kim yanar.
Kırım, Kerkük, Kazan, DOĞU TÜRKİSTAN

Aramıza dağlar girmiş sıralı.
Doğu Türkistan'ım bir asırdır yaralı.
Osman Batur yurdu, ağlar. zalim Çin'li dolalı.
Kırım, Kerkük, Kazan, DOĞU TÜRKİSTAN

Uygur'unun feryadını kimse duymuyor!..
Türktür diye sini batı önem vermiyor.
Bazı aydınlar, haritada yerini dahi bilmiyor
Kırım, Kerkük, Kazan, DOĞU TÜRKİSTAN

DOĞU TÜRKİSTAN... Atayurdum nasıl olur sinkiang!..
Uyan Türkoğlu, Tarihine bir göz at.
Kürşadlar'ın kanlarıyla sulanmıştır. o toprak
Kırım, Kerkük, Kazan, DOĞU TÜRKİSTAN.

Bu dava öksüz, bu dava garib
Ey Türk oğlu!!! Sen çıkmazsan kim çıkar sahip.
Kırım kan ağladı.. göz yaşını edemem tarif
Kırım Kerkük Kazan DOĞU TÜRKİSTAN.

Bu bir şiidir diye gülüp geçmeyin.
Yanan yüreklerin feryadıdır bu
Şair değilim, ama yazıyorum.
Yazıyorum. çaresizlik içindeki
Kırım, Kerkük, Kazan, DOĞU TÜRKİSTAN

için ...

Yılmaz ÖZTUNA

Kızıl Çin, Sovyetler ve Afganistan Arasında Bölüşürülen Türk Yurdu

TÜRKİSTAN

Bugün Türkçe konuşan kavimlerin çoğunlukta bulunduğu ülkelerin büyüklüğü 24.1 milyon kilometrekaredir. Azametli bir coğrafya'ya hâkim olan Türkçe, nüfus bakımından da dünya dilleri arasında muhtemelen 9. sıradadır.

Doğu Türkleri'nin yaşadığı Türkistan'ın kaderinin biz Batı Türkleri'nin yaşadığı Türkiye'den nasıl olup da apayrı bir yönde geliştiğini anlamak için, bugünkü Türk dünyasına bir göz atmakta fayda var.

Bugün Türkçe konuşan kavimlerin çoğunlukta bulunduğu ülkelerin büyüklüğü 24.1 milyon kilometre karedir. Arapça konuşan ülkelerin toplamı 13.4 milyon kilometrekare olduğuna göre Türkçe saha bakımından azametli bir coğrafyaya hakimdir.

Türkçe'den daha büyük coğrafyaya yayılmış tek dil İngilizce'den ibarettir. İspanyolca, Portekizce, Fransızca, Rusça gibi büyük dillerin sahaları Türkçe'ninkinden küçüktür.

Nüfus bakımından ise Türkçe, Dünya dilleri arasında

Sovyetler'den ayrılan 5 Türk cumhuriyeti

Batı Türkistan'ı oluşturur. Doğu Türkistan, bugün Çin sömürgesidir. Güney Afganistan ise, Afganistan'ın kuzey illeridir. Çarlık döneminde bu ülkelerin toplamına Türkistan deniyordu.

Türkler'in yaşadığı coğrafya sahasının

azametinden ürken Batılılar, sömürgeci zihniyetlerinin emrindeki liguistlere (Dilbilimcilere), Osmanlı türkçesi dışındaki Türk lehçeleri için "Türkik", "Türki" gibi Frenkçe lugatlarda bulunmayan terimler uydurdular.

muhtemelen 9. sıradadır.

Türkistan, Türkiye gibi büyük Türk yurdlarından biridir. Sovyetler'den ayrılan 5 cumhuriyet Batı Türkistan'ı oluşturur. Doğu Türkistan, bugün Çin sömürgesidir. Güney Türkistan ise Afganistan'ın ülkelerin toplamına Türkistan deniyordu. Stalin döneminde bu kelime Türk Yurdu mânâsına geldiği için hiç bir tarihi kavram oluşturmayan Özbekistan, Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Tacikistan sözcükleri, o ülkelerde yaşayan Türk boylarının adları verilerek oluşturuldu. Sovyet literatüründe Türkistan kelimesi yasaklandı. Ancak Türkmenistan kelimesindeki Türk kaldırılmadı.

Sonra Türkler'in yaşadığı coğrafya sahasının azametinden ürken Batılılar, sömürgeci zihniyetlerinin emrindeki liguistlere, Osmanlı Türkçesi dışındaki Türk lehçeleri için "Türkik", "Türki" gibi Frenkçe lügatlerde bulunmayan terimler uydurdular. Bu acayip terimleri bazan bizim yazarlarımız da kullanıyor. Hâlbuki asrımızın başlarında-

ki lengüistik eserlerde bütün lehçeler için **Türkçe** tabiri kullanılıyordu.

SÖMÜRÜNÜN BAŞLANGICI

Türk yurdlarından önce Volga boyu sömürge durumuna düştü. Kasım, Kazan, Astrahan hanlıkları Rus işgaline uğradı. Kırım Hanları hanedanından hükümdarların yönettikleri dönemde bu hanlıklar Osmanlı nüfuz sahası içindeydiler. 1550'lerde büyük sulara ve denize erişmek için çırpınan Ruslar, bu hanlıklara el koydu. Bugünkü otonom Tataristan, Bakurdistan, Çuvaşistan Türk cumhuriyetleri halkı, sömürge hâline geldi. Osmanlı Devleti, Don-Volga kanalını açamadı. Hazar'da Bakü üssünde bir Osmanlı filosu kuruldu. Türkistan'a ateşli silahlar sevk edildi ama, Osmanlı Cihan Devleti, boğazına kadar Avrupa politikasına batmıştı. Türkistan'la fazla ilgilenemedi.

İlgilenememesinin en büyük engeli, Türkmenler'in İran'da kurdukları kudretli **Safevî devletidir**. Bu devlet, Türkiye ile Türkistan arasında yıkılmaz bir baraj oluşturdu. 15. asrın ilk yarısında dünyanın en kudretli devleti olan **Timuroğulları'nın** devleti, 16. asır başında Türkistan'ı kaybetti. Afganistan ve Hindistan'a çekildi. Türkistan, Cengizoğulları'ndan inen hanedanların elinde kaldı. 16. asır boyunca onlar da büyük gayret gösterdiler ama, Safevî barajını aşamadılar. Asrın sonunda Türkistan, büyük devletler arasından çıkmıştı. Cengizoğulları'nın elinde birbirine rakip, hatta düşman hanlıklara bölünmüştü. Dış dünya ile ilgisini gittikçe kesti, gittikçe içine kapandı. 19. asırda Ruslar artık Volga boyunu çoktan hazmetmişlerdi. Kafkaslar'a ve Türkistan'a inmeye hazırlanıyorlardı. İşleri hiç de zor değildi. Karşlarında Türkiye'deki gibi tek Türk devleti yoktu. Bir sürü küçük Türk hanlıkları sıralanmışlardı. Coğrafya faktörünü yenebildikleri ölçüde, Himalayalar'a dayanmamaları için hiç bir ciddi engel bulunmuyordu.

19. asır, Rusya'nın **Kafkasya'ya ve Batı Türkistan'a** el koyduğu, bu Türk illerini sömürge hâline getirdiği zaman parçasıdır. Türkiye bütün Batı emperyalizmine, bütün Avru-

pa'ya karşı kendisini savunabildiği halde, Türkistan niçin bir tek Rusya'ya karşı savunamamıştı?

FEODALİTENİN AMANSIZLIĞI

Zira tam bir kara devleti idi. Batıdan Hazar'a dayanıyordu ama, Hazar'ın yalnız adı denizdir. Aslında dünyanın en büyük gölüdür. Açık denizlere hiç bir çıkışı yoktu. Kara devleti olarak yaşayabilmek için İsviçre gibi çikolata, saatçilik, bankacılık, turizm gibi zenginlikler oluşturamamıştı. Zaten o kadar geniş bir sahada seyrek bir nüfusla varlığını devam ettiriyordu ki... Bozkırlar ve çöller... Ulaştırmanın tek aracı hâlâ bin yıl öncesi gibi deve ve at'tan ibaretti.

16. asra kadar Asya-Avrupa ticaret yolları Türkistan'dan geçiyordu. Ama artık bu yol çoktan ortadan kalkmış, okyanus ticareti değil kara devletlerini, Akdeniz ticaretini bile derinlemesine vurmıştı. Semerkand, Buhara, Herat artık çok büyük medeniyet merkezleri değildi. Yoksul beldelerdi. Orta Asya'nın dünyanın açık denizlerden en uzak bölgesi olduğunu hatırlatıyorum. Türkler bu kapalı bölgeden açık denizlere geçebilmek için, 11. asra kadar bin yıllık bir çaba göstermişlerdi. Türkiye'ye gelemeyip Türkistan'da kalan kardeşlerimiz ise, bu şansa sahip olamadılar.

Osmanlı'nın ortadan kaldırdığı boy, kabile kavramları, devletin hanedanının ortak malı olduğu inancı, Türkistan'da devam ediyordu. Özbek, Kazak gibi kavramlar 16. asırda ortaya çıkmıştır. Daha önce hepsinin adı sadece Türk'tü.

Feodalitenin amansızlığı Türkistan'ın üzerine çökmüştü. Her Cengizli pensi (ki sayıları yüzlerce, hattâ binlerce idi), bir yörenin hâkimiyet idi. İçlerinden bir kaç "han" unvanıyla krallık yapıyordu ama, daha çok birbirleriyle uğraşıyorlardı. Onun için 1917'de Türkistan'ın bağımsızlığı gündeme gelince, Türkistan için hâkan olarak bir Cengizli prensinin değil, İstanbul'daki bir Osmanlı şehzadesinin seçilmesi konuşuldu.

HOKAND VE MERV SAVUNMALARI

Hokand, Merv savunmaları gibi kahramanlık sahneleri şüphesiz tarihimize şeref veren 19. asır sonları olaylarıdır. Ancak tam donatımlı rus tümenlerine karşı Türk süvarilerinin yiğitlik gösterisinden, can fedakarlığından ibarettir. Askerî tarih bakımından mânâsı budur. Sonunda Rus, Hindistan kapılarına kadar Doğu Türk illerine hâkim oldu.

Ruslar'ın çarlık, hele Stalin devrinde Türk illerine uyguladıkları kırım, ancak Amerikalılar'ın ve İspanyollar'ın Kızılderililer'i toptan imha politikası ile mukayese edilebilir. Milyonlarca Türk can verdi. Onbinlerce cami kapatıldı, yıkıldı veya ahır, anbar yapıldı.

Ruslar, boşalttıkları Türk topraklarına hücum ettiler. Allaha Türkler, çabuk çoğalıyordu. Nüfus artış oranı (taux de croissence), Ruslar'inkini kat kat aşmaktadır.

MÜSBET GELİŞMELER

Buna rağmen bugün 5 Türkistan cumhuriyetinde Rus nüfus çok büyüktür. Eski Sovyet imparatorluğunda yaşayan yaklaşık 55 milyon Türkçe konuşan nüfusun ancak 35 milyonu 5

Orta Asya cumhuriyetindedir. Ayrıca Türkçe konuşmayan 4 milyon Müslüman vardır ki çoğunluğunun dili Farsça'dır. Buna karşılık büyük çoğunluğu Rus, 11 milyon Hristiyan bulunuyor (bilhassa Kazakistan'da).

5 Orta Asya cumhuriyetinin yüzölçümü 4 milyon kilometre karedir (3.994.400 km2): Bu da 5 Türkiye büyüklüğüdür. Fakat toplam nüfus, Türkiye nüfusundan 10 milyon kadar azdır. Ancak Kazakistan Cumhuriyeti'nin kuzeybatı ucunda Avrupa kıtasında da toprakları vardır. Buradan Volga (İdil-Ural) boyu türk illeri ile birleşiyor. Kafkasya'yı ise Türkistan'dan Hazar denizi ayırıyor.

Rus sömürgeciliğinin Doğu Türk illerine getirdiği, ne götürdüğü önümüzdeki yıllarda daha açığa çıkacaktır. Hâlâ Lenin heykelini muhafaza eden türk cumhuriyetleri olduğunu hayretle öğreniyoruz. Durum, 1919 yılında Osmanlı İmparatorluğunun durumu derecesinde karışık ve karmaşıktır. Ancak 2000 yılında net bir tablo oluşacağı söylenebilir. Ve bu tablonun, Türklük için, fevkalâde müsbet gelişmelerle dolu olacağını artık Batı dünyası da kabûl ediyor...

DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİ DERGİSİ

ÜÇ AYLIK İLİM VE KÜLTÜR DERGİSİ

ŞİMDİ TÜRKÇE VE TÜRK LEHÇELERİNDE...**ABONE OLUNUZ, ABONE BULUNUZ...****OKUYUNUZ, OKUTUNUZ...***Yıllık Abone Bedeli 4 sayı, 24.000.- TL.*

Mehmet Emin Buğra

B İ L D İ R İ

*"Zulmün topu var, güllesi var, kalesi varsa
Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır."*

24-25 Temmuz 1959 tarihleri arasında Sovyetler Birliğini Araştırma Enstitüsü tarafından Almanyanın Münih şehrinde düzenlediği «Sovyetler Birliğinin Dış Siyaseti» konulu seminerde Mehmet Emin Buğra "Çin-Rus Münasebetlerinde Doğu Türkistan ve Yakın ve Uzak Doğu daki Sovyet Politikası" başlığı altında bir bildiri sunmuştur.

Bu bildirin bir özeti aynı tarihlerde Almanyada yayın yapan «Azatlık Radyosu»nda Mehmet Emin Buğranın kendi sesinden yayınlanmış. Biz burada Mehmet Emin Buğranın bu bildirisini banttan yazıya aktararak aynen yayınıyoruz. (Resme bakınız) (Doğu Türkistan sesi Dergisi)

«...Çarlık Rusyasıyla Çin-Mançu imparatorluğu 1881 yılında Petesburgda imzalanan anlaşma gereği Türkistanı ikiye bölmüşlerdi. Bunlardan Pamir, Alay, Tanrıdağı, Tarbağatay ve Altay dağlarını aralarında sınır kabul edip, bu dağların batı ve kuzey taraflarında kalan bölgeleri Çarlık Rusyası almıştır. Bu dağların doğu ve güneyinde kalan bölgelere Çin Mançu hükümeti sahip çıkmışlardır.

Aslen bir bütün olan Türkistanı bu iki emperyalist devlet anlaşmasından sonra Doğu ve Batı Türkistan diye ikiye böldüler. Doğu Türkistan halkı Çin istilasına karşı 1755 den 1878 tarihine kadar 123 sene müdafaa savaşları yaptılar. Batı Türkistan halkı ise 1762 den 1875 tarihine kadar 113 sene müdafaa savaşı yaptı.

Mehmet Emin Buğra

Türkistan halkı kendinden sayıca kalabalık ve modern silah bakımından kat kat üstün olan bu istilacılara karşı yurdunu savunmak için yıllarca savaştılar. Böyle uzun süren bir savaş yer yüzünde hiç bir ulusun tarihinde görülmuş değildir. Bu uzun süren savaşlar neticesinde yurd viran, halk perişan olduğu için kutsal vatanımız olan Türkistan düşman istilasına uğramıştır.

Batı Türkistan'da ister Çarlık Rusyası, ister Bolşevik rusyası olsun bu zengin toprakları sömürebilmek için elinden gelen tüm vahşilik, zulüm ve katliam metodlarını kullandılar. Bu istilacılar Batı Türkistan ulusunun azatlık hareketi ve ulusal ümitlerini yok etmek için akla

«Esarete razı olmayan arslan kat, kat zincirleri koparır» diye misalimiz de vardır. Türkistan ve diğer mahkum kardeşlerimizin azatlık hareketlerinin, mahkumluk zincirlerini parçalayıp, hür ve müstakil olacağına imanımız tamdır. Allah Yardımcımızdır.

gelmeyen metodlar kullanarak milyonlarca kişiyi öldürdükten başka, ulusal birliğini, din, örf adet ve tarihini yok etmek için her türlü hile ve korkutma yollarını denemektedirler.

Doğu Türkistanda da Mançu İmparatorluğu olsun, milliyetçi Çin hükümeti olsun veyahut komünist Çin hükümeti olsun Doğu Türkistanı Çin toprağı yapabilmek için Ruslardan farksız bir emperyalist siyaseti uygulamaktadır. Adı geçen Çin hükümetlerinin hepsi Doğu Türkistan halkını hakimeyetleri altında tutabilmek için katliam etmekten, yağmalamaktan ve ezmekten başka bir şey düşünmemektedirler.

Türkistan halkı geçmiş tarihlerinde mustakil yaşamış bir ulus olup, ilim ve diğer buluşlarıyla dünya çapında yerini almış bir millet idi. Bir asra yakın zamandan beri Rus ve Çin emperyalistlerinin istilası altında yaşamaktadır. Fakat Türkistan ulusu düşman istilasına hiç bir zaman boyun eğmediler. Bu istilacılardan mukaddes yurtlarını kurtarmak için devamlı silahlı ve silahsız mücadele ettiler ve etmektedir.

Batı Türkistan halkı Çarlık Rusyasına karşı mücadele ettiği gibi, Bolşeviklere karşı da mücadele etmiştir. Bu mücadelelerin en büyüklerinden biri 1917 den 1925 tarihine kadar devam eden savaşlardı. Bu savaşları düşmanlarımız «Basmacı» hareketi diye tanımlayıp, önemsiz bir ayaklanma diye dünyadan gizlemeye çalışmıştır. Amma bu hareket bizim için bir istiklal savaşıydı. Batı Türkistanda bu gibi savaşlar devam etmektedir. Buna paralel olarak gizli teşkilatlar her zaman olmuştur. Lakin istilacılar halkın bu gibi milli direnişini dünya uluslarından gizlediği için az bir kısmı du-

yulmuştur.

Doğu Türkistanda ise 1878 den beri Çin istilacılarına karşı sürdürülen mücadele aralıksız devam etmiştir. Özellikle 1932 senesinden beri bir tarafta istiklalci kahramanların diğer tarafta vahşi Çin istilacıların kanları hiç durmadan akmaktadır.

Cezayir'in 4 sene süren istiklal savaşı dünya çapında duyulup, yer yerinden oynarken, Doğu Türkistanın 27 sene süren hür olma mücadelesinin dünyaya duyulmaması Doğu Türkistanlıların yaptığı savaşın önemsizliğine bir kanıt değildir. Aradaki farkın sebepleri ise Birincisinden Doğu Türkistan ile Cezayir'in coğrafi konumudur. İkincisi ise Doğu Türkistanı istila eden devletin komünist olması Cezayiri istila edenin ise demokratik bir devlet olmasındandır.

Sözün kısası Doğu ve Batı Türkistanda yaşayan bütün Türk ve müslüman halkın tek arzusu ve milli gayesi ulusal bağımsızlık ve yurtlarını düşman istilasından kurtarmaktır.

İstilacılar ne gibi tedbirler alırsa alsınlar ve her ne çeşit zulüm ve katliamlar yaparsa yaparsınlar, uluğ Türkistan milletini yok edemeyeceklerdir.

Esir milletlerin hür olma mücadelesindeki en büyük silahı kendi milleti ve milletinin hür olma şuurudur. Asrımızda istiklalini elde eden milletler, bu silah ile gayelerine eriştiler.

Tevfik Fikret bunu :

Zulmün topu var, güllesi var, kalesi varsa

Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır."

beytiyle veciz bir şekilde ifade etmiştir.

Aynı zamanda «Esarete razı olmayan arslan kat, kat zincirleri koparır» diye misalimiz de vardır. Türkistan ve diğer mahkum kardeşlerimizin azatlık hareketlerinin, mahkumluk zincirlerini parçalayıp, hür ve müstakil olacağına imanımız tamdır. Allah Yardımcımızdır.

Doğu Türkistan'ın Dramı

Vecihi ÜNAL

Günümüz dünyasındaki gelişme ve değişmelere paralel olarak bağımsızlık rüzgârları çok daha hızlı eser, insan haklarıyla hürriyetleri evrensel bir değer haline gelirken, Doğu Türkistan'ın dramına göz yummak, en azından, çok büyük bir insanlık ayıbı.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuzeybatısında yer alan ve nüfusunun tamamına yakını Müslüman-Türklerden oluşan Doğu Türkistan'ın halkı, uzun yıllardan beri, öz topraklarında parya muamelesi görüyor, köle gibi yaşıyor! Bitmez tükenmez asimilasyon politikalarıyla dehşet verici soykırım hareketleri dünyanın gözü önünde devam ediyor da, bu tüyler ürpertici dram karşısında hiç kimse'nin sesi bile çıkmıyor!

Ve yüksek tirajlı gazetelerimizden birinin arka sayfalarında yer bulabilen bir haber, Kızıl Çin yöneticileriyle işbirlikçilerinin, o mâsum insanlara karşı, yeni bir soykırım veya asimilasyon plânı tezgâhlamakta olduğunu işaretlerini veriyor. Sağlam kaynaklara dayandırıldığı belirtilen bu habere göre, Doğu Türkistan'ın veya sözde özerk Şıncan bölgesinin valisi Tomur Domavat, özet olarak, şunları söylüyor.

"-İslâmî ve milliyetçi akımların son günlerde daha da güçlenmiş olmasından büyük bir endişe duyuyoruz...

İçteki ve dıştaki düşman güçler, son zamanlarda, bozguncu eylemlerle sabotajları artırdılar...

Bu durumu çok ciddi buluyoruz ve hiç vakit kaybetmeden, o bölgede daha sıkı güvenlik tedbirlerinin alınması gerektiğine inanıyoruz..."

Çin komünist Partisi Genel Sekreteri Jiang Zemin de, aynı doğrultuda bir açıklama yaparak, şu tehdidi savuruyor:

"-Bir avuç ayrılıkçı, ulusal birliği bozmağa kalkışıyor!.."

Aynı habere göre, Kızıl Çin'de görev yapan yabancı gazetecilerin Şıncan bölgesine girmesine izin verilmemiş ve bu sözde özerk bölgenin başkenti Urumçi ile çok büyük bir kültür merkezi olan Kaşgar ise artık birer "yasak şehir" haline sokulmuş!

Bütün dünya gibi, Amerika da biliyor veya bilmesi gerekiyor ki, başta Uygurlar olmak üzere, Müslüman-Türklerin öz topraklarında parya muamelesi gördüğü bu sözde özerk bölge, petrol ve maden kaynakları bakımından çok zengin yeraltı kaynaklarına sahip hârika bir belde. Ve Kızıl Çin yöneticileriyle işbirlikçilerini telâşlandıran asıl mesele, o zengin kaynaklardan mahrum kalma korkusu.

Günümüz dünyasındaki gelişme ve değişmelere paralel olarak bağımsızlık rüzgârları çok daha hızlı eser, insan haklarıyla hürriyetleri evrensel bir değer haline gelirken, Doğu Türkistan'ın dramına göz yummak, en azından, çok büyük bir insanlık ayıbı.

Bir yanda AGİK, Paris Şartı, Helsinki Nihai Sözleşmesi insan haklarıyla hürriyetleri edebiyatı, diğer yanda öz topraklarında köle veya parya muamelesi gören Doğu Türkistan halkının bitmez tükenmez dramı!

Türkiye'ye düşen ise, hiç değilse, bu yüz kırtarıcı insanlık ayıbının o sözleşmelere imza atan çifte standart düzenbazlarıyla hünerbazlarına hatırlatılması...

(Türkiye Gazetesi, 15.3.1992)

Doğu Türkistan'da Soykırım Uygulanıyor

M. Necati ÖZFATURA

"Dua, Mü'minin silahıdır" Hadis-i şerifinin şuuru ile Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için, Çin'deki komünist rejimin yıkılması, Karabağ'da katliam yapan Ermenistan'ın yerle bir olması ve Balkanlar'da Müslümanlara zulmeden Sırların helâk olması ve Batı Trakya'da türklere zulmeden Yunanistan'ın perişan olması için lütfen dua ediniz!

Hiç şüphe yok ki, bir milleti imha etmenin en kestirme ve en tesirli (tahripkâr) silâhı, dini ve dili çeşitli yollarla tahrip etmekten geçer. Doğu Türkistan'da İslâmîyet'i öğrenmek ve dinin gereğini yerine getirmek yasaktır. Bu yasağa uymayanların cezası ölümdür. Nâdiren de olsa ağır hapis'tir. Tarih boyunca Dünyada hiç bir ülke, Çinliler kadar soykırımda aşırı gitmemişlerdir. Çin işkenceleri gibi, Çin'in başka milletleri asimile politikası da akıl almaz ölçü ve hileli metodlar ihtiva eder. Son yıllarda doğum kontrolü, eğitim, karışık evlenme ve Türkçeyi unutturma metodlarıyla 30 milyona yaklaşan Doğu Türkistanlı Türk üzerinde vahim ölçülerde tahribat meydana getirilmiştir.

Çinliler, 1988 yılından itibaren sözde "Doğu Türkistan Türklerinin kültür seviyesini yükseltmek" projesi adı altında Türk Dili üzerinde korkunç tahribata sebep olmuşlardır. Türkçe eğitim yapan okullarda 5'nci sınıftan itibaren bütün dersler Çince'dir. Buna sebep olarak da yüksek okullarda eğitimin yüzde 75'inin Çince olmasını, yüksek okullara kaydolmak isteyen Türk talebelerinin Çincesinin yeterli olmadığını, dolayısıyla giriş imtihanlarında başarılı olmadıklarını göstermektedirler. Çinliler, Doğu

Türkistan'daki Çince eğitim yapan okulları, Türk lehçelerinde eğitim yapan okullardan çok daha cazip hale getirmişlerdir. Çince eğitim yapan okullarda yabancı dil olarak İngilizce, Japonca ve Rusça okutulduğu halde, Türkçe eğitim yapan okullarda yabancı dil eğitimi yasaklanmıştır.

Ayrıca Türkçe eğitim yapan okullarda ikmale kalan öğrenci derhal okuldan atıldığı halde, Çince eğitim yapan okullarda ikmale kalan ders verilmeye kadar öğrencilik devam etmektedir. Doğu Türkistan'da Çince eğitim yapan okullarda çeşitli konular için laboratuvarlar, spor tesisleri, yardımcı ders malzemeleri ve kütüphane olduğu halde, Türkçe eğitim yapan okullarda kışın ısınacak bir soba bile yoktur. Böylece, Doğu Türkistan Türkleri'nin dili tedricî olarak Çinlileşmeye başlamıştır. Ve yüzlerce Türkçe kelime yerine Çincesinin kullanılmasını mecbur etmişler. "Merkez" yerine "Zhung", "Reis" yerine "Zhuşi", "Yüksek okul" yerine "Daşö", "Derşhane" yerine "Jiao şi", "Mahkeme" yerine "Fayüen", "Akarsu" yerine "Zilayşuy" ve daha yüzlercesini kullanmayanlar cezalandırılmaktadır.

Yüzlerce Türkçe kelimenin Çincesini kullanmaya mecbur ettikleri gibi, yüzlerce cümleye Çince söylemeye mecbur etmektedirler. Doğu Türkistanlı bir Türk "Bir mevzu üzerinde çalışmak" diyemez. Bunu Çince (Jiaogong kıl) ve "masrafları hesaplamak" tabirini (Baosao kıl) şeklinde söylemek zorundadır. Aksi halde cezaya çarptırılır. Doğu Türkistan'a özel bir yer ve ağırlık vermek elbette sebepsiz değildir. Şu anda en büyük soykırımına uğrayan topluluklar Doğu Türkistan, Kosova, Batı Trakya ve Karabağ'dır.

Çinliler, asırlardır Doğu Türkistan Türkle-

rini eritebilmek için, çok eski bir Çin politikası olan Çinlilerle Türkler arasındaki evlenmeleri son yıllarda aşırı ölçüde ve bütün güçleriyle teşvik etmektedirler. Çinli bir kızla evlenen Türk erkeğine derhal 400 dolar para yardımı yapılmaktadır. Bu para Çin'de âdeta bir servettir. 13.10.1988 tarihli "Foreign Broadcast Information Service" (FBIS)'e göre, ıssız köylerde çalışmakta olan Türk gençlerine, Çinli bir kızla evlendikleri takdirde kendilerine şehirde iş verilmektedir. Köyde yaşayan Çinli'nin şehire iş için değil, gezmek için gitmesi bile yasaktır. Çinli kızla evlenen Türk gencine şehirde iş temini yanında 1000 (bin) dolar hediye verilmektedir.

Çinli bir kız ile evlenen Türk gençlerinin doğan çocukları, Komünist Parti'sinin nezaretinde Çinli gibi yetiştirilmekte ve nüfus kayıtlarına Türk olarak değil "etnik Çinli" olarak geçirilmektedir. 13.10.1991 tarihli (FBIS) belgelerine göre: Doğu Türkistan Türkleri, Çinlilerle evlenen soydaşlarından nefret etmektedirler. Onlarla hiçbir şekilde sosyal münasebet kurmuyorlar. Onları aralarına almıyor ve tecrit ediyorlar. Bu psikolojik baskılara dayanamayıp Çinli eşlerinden ayrılmak isteyen Türk erkekleri için Çinli yöneticiler ağır şartlar koymuşlardır. Boşanmak isteyen Türk, en az 2 bin dolar nafaka ödemek zorundadır. Bunu ödeyecek kişi ise çok azdır. Bu yüzden intihar eden

Türk erkeklerinin sayısı oldukça yüksektir. Bu intihar şekli de soykırımın ayrı bir metodudur.

11.5.1988 tarihli (FBIS) kayıtlarına göre 1984 yılına kadar Doğu Türkistan Türkleri'ne karşı doğum kontrolü tatbik edilmiyordu. Bu tarihten sonra Çinliler, "Azınlık milletlerin nüfus artışında devamlılık sağlayabilmek", "Mevcut ekonomik eşitsizlikleri ortadan kaldırmak" ve "Halkın kalitesini yükseltmek" gibi bahanelerle, Doğu Türkistan Türkleri'ne mecburi doğum kontrolü uygulamaya başladılar. Halbuki Doğu Türkistan 30 milyon şöyle dursun 300 milyonu rahat besleyecek verimli topraklara sahiptir. Çin Hükümeti, Doğu Türkistan'da mecburi doğum kontrolü tatbik ederken, diğer yandan Çinli göçmenlerle Doğu Türkistan'ı doldurmaktadır. **Varılmak istenen hedef, Doğu Türkistan'daki Türkleri eritmektir.**

Sevgili okuyucularım "Dua, Mü'minin silahıdır" Hadis-i şerifinin şuuru ile Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için, Çin'deki komünist rejimin yıkılması, Karabağ'da katliam yapan Ermenistan'ın yerle bir olması ve Balkanlar'da Müslümanlara zulmeden Sırpların helâk olması ve Batı Trakya'da türklere zulmeden Yunanistan'ın perişan olması için lütfen dua ediniz!

(Türkiye Gazetesi, 19.3.1992)

Doğu Türkistanlılardan

Erzincan'a Yardım

İstanbul' da yaşamakta olan 71 Doğu Türkistanlı tarafından, Erzincan depremzedelerine 14,5 milyon liralık yardım yapıldı. İstanbul' da yaşamakta olan 71 Doğu Türkistanlı'nın aralarında topladıkları yardım çeki Doğu Türkistan Vakfı Başkan Yardımcısı Sultan Mahmut Kaşgarlı tarafından Vali Yardımcısı Ümit Esmer'e verildi...

Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kazakistan'ın Elinde Toplam Yüzde 150'lik Bir Potansiyel Var

Yeni Türk Devletleri Petrol ve Doğalgaz Zengini

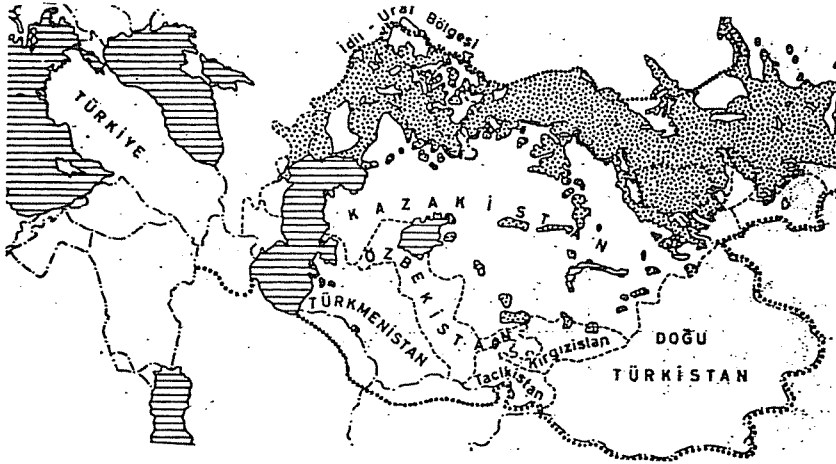
Türk dünyasını mutlu eden en önemli ve büyük olayın 70 yıldır Sovyetler Birliği'nin egemenliği altında yaşayan Türk devletlerinin bağımsızlıklarını elde etmeleri ve 6 yeni Türk devletinin kuruluşu olduğu bildirildi.

Ancak, yeni devletlerin her yönüyle dünya uyum sağlamalarının uzun sürede gerçekleşebilecek bir olay olduğuna işaret eden K.T.Ü. Jeoloji Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyelerinden Y. Doçent Dr. Sadettin Korkmaz, "Çün-

elinde tutan Rusya ile başta askeri konular olmak üzere çözülmesi ve açıklığa kavuşturulması gereken pek çok konu vardır. Bu yazıda konunun siyasi, ekonomik ve kültürel yönünden çok, bağımsız Türk devletlerinin sahip oldukları yeraltı servetleri ile bunların Türkiye ve bu devletler açısından önemine değinilecektir" dedi.

ZENGİN YATAKLAR

Y.Doç. Dr. Korkmaz, bağımsız Türk dev-

kü yıkılan sistemin bütün kurumları, felsefesi ve hantal yapısı yürürlüktedir. Bu nedenle, bağımsız Türk devletlerinin kendi sistemlerini kurmaları ve yeniden yapılanmaları uzun yıllar alacaktır. Ayrıca bu devletler her ne kadar bağımsız devletler olarak görülüyorlarsa da ipleri

letlerinden Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kazakistan'ın petrol ve doğal gaz açısından çok büyük rezervlere sahip olduğunu, dünyadaki 509 dev petrol ve doğal gaz yatağından 28 tanesinin bu dört ülkede yereldiğini, Azerbaycan'ın yaklaşık 8 milyar varil ile ilk

ÜLKE VE SAHA ADI	Petrol (Milyon Varil)	Doğal Gaz Trilyon Fitküp	ÜLKE VE SAHA ADI	Petrol (Milyon Varil)	Doğal Gaz Trilyon Fitküp
TÜRKMENİSTAN			Sangaçali	8.60	0.69
Dualatabat		48.70	Surakhanköyü (Kura)	9.00	
Şatloyköyü	50.00	34.39	Karaçukur (Kura)	6.00	
Kourtepe	1.46	1.50	Bekar		3.50
Bagadcin		9.50	TOPLAM	7.99	4.19
Kirpiclin (Kara Kum)		8.59	ÖZBEKİSTAN		
Naip Köyü (Kara Kum)		8.00	Gazlin Köyü (Kara Kum)	60.00	26.00
Ağaçköyü (Kara Kum)		5.59	Şurtan Köyü		9.00
Gugurlinköyü (Karakum)		4.00	Kandimköyü (Kara Kum)		5.59
Çekelen (Güney Hazar)	6.40	-	Zevardin		3.89
Samantepinköyü (Kara Kum)		3.50	Urtabulakköyü (Kara Kum)		3.59
Bayramalin Köyü		3.09	Dengizkulhanzak (Kara Kum)		3.50
Beurdeşik		3.00	Uçkuyrköyü (Kara Kum)		3.00
TOPLAM	2.15	129.68	TOPLAM	60.00	54.57
AZERBAJYCAN			KAZAKİSTAN		
Balakhano (Kura)	2.40		Uzenköyü	1.88	
Bibiyetbatköyü (Kura)	2.00		Zetiybayköyü	1.10	
Neftiyana Şamni	1.23		TOPLAM	2.98	1.09

Tablo-1: Yeni Türk Devletlerinin petrol ve doğalgaz sahaları ile rezervleri

sırayı aldığını, Kazakistan'ın 2.9 milyar varil, Özbekistan'ın 60 milyon varil petrol rezervine sahip olduğunu hatırlatarak, doğal gaz açısından ilk sırayı 129 trilyon fitküplük rezervle (21 milyar varil petrole eşdeğer) Türkmenistan'ın aldığını söyledi. Korkmaz, Özbekistan'ın 54 trilyon fitküple ikinci sırada, Kazakistan'ın da 1 trilyon fitküplük doğal gaz rezervile üçüncü sırada bulunduğunu ifade etti.

TOPLAM YÜZDE 150'LİK POTANSİYEL

Bütün bu rezervlerin yıl lardan beri süren üretim sebebiyle azaldığına temas eden Yard. Doç. Dr. Sadettin Korkmaz ancak, petrolün yüzde 60, doğal gazların ise yüzde 90'lık bölümünün henüz durmakta olduğunu ve bu sonuçla bugün bile bu Cumhuriyetlerin büyük potansiyellere sahip olduğunu söyledi.

Türk Devletlerinin metalik madenler açısından da çok büyük yataklara sahip olduğunu vurgulayan Korkmaz, Azerbaycan'da 3, Özbekistan'da 2, Türkmenistan'da 1, Kırgızistan'da

3 ve Kazakistan'da da 14 olmak üzere toplam 25 büyük maden yatağının bulunduğunu sözlere ekledi. Özellikle, Tacikistan'daki kalay yatağı, Kazakistan'daki nikel-kobalt yatakları ile Özbekistan, Tacikistan ve Kazakistan'da bulunan altın ve gümüş yataklarının ise ekonomik açıdan önem taşıyan büyük yataklar olduğunu anlatan K.T.Ü. Jeoloji Müh. Bölümü Öğretim Üyesi Y. Doç. Dr. Sadettin Korkmaz sözlerine şöyle devam etti:

"Bu bilgilerin ışığında bağımsız yeni Türk devletlerinin doğal kaynaklar açısından önemli ve büyük potansiyellere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca yapılacak yeni çalışma ve araştırmalarla bu yeraltı kaynaklarının daha da geliştirilmesi ve artırılması mümkündür. Türkiye bugün her türlü maden ve petrol arama ve üretim işlemlerinde büyük bir bilgi birikimi teknik eleman gücü ve potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla Türkiye, bu ülkelerle gerekli projeleri ve teknik işbirliği yapabilecek ve yönetecek güçtedir."

<u>ÜLKE VE YATAK ADI</u>	<u>YATAĞIN CİNSİ</u>
AZERBAYCAN	
Filistsai	Kurşun - Çinko
Kedabek (Gence)	Bakır - Molibden
Zaglig (Gence)	Alüminyum
ÖZBEKİSTAN	
Gümüşlük (Semerkant)	Kurşun - Çinko
Kalmakyr (Taşkent)	Bakır - Gümüş - Altın - Molibden
TACİKİSTAN	
Zeravşan (Duşanbe)	Kalay
Karamazor (Taşkent)	Bakır - Kurşun - Çinko - Gümüş - Altın
TÜRKMENİSTAN	
Kutugang (Semerkant)	Kurşun
KIRGIZİSTAN	
Kan (Kokand)	Kurşun - Çinko
Sumsar (Nanagan)	Kurşun - Çinko
Frunze	Kurşun - Çinko
KAZAKİSTAN	
Tungaç	Alüminyum
Aktubinks	Nikel - Kobalt
Kempirsaç (Orsk)	Nikel
Buruktal	Nikel - Kobalt
Amangeldinski	Alüminyum
Kolutan	Alüminyum
Bostşekül	Bakır - Molibden
Karatau	Kurşun - Çinko - Gümüş - Altın
Tekeli	Kurşun - Çinko
Kounradski	Bakır - Altın - Molibden - Renyum
Saçak Bakır - Molibden	
Besçube - Uşkatın	Kurşun - Çinko
Dizezkazgan	Bakır - Kurşun - Çinko - Gümüş
Altay	Bakır - Kurşun - Çinko

Tablo-2: Yeni Türk Devletlerinin önemli maden yatakları ve yerleri

"TÜRKİYE İÇİN BÜYÜK FIRSAT"

Bir ülkenin kalkınma ve gelişmesinde yeraltı kaynaklarının varlığının çok önemli bir yer tuttuğuna, bu bakımdan türk devletlerinin bu kaynakları ile parlak bir geleceğe sahip buldukları ve Türkiye'nin tecrübelerinden yararlanmak ve Türkiye üzerinden dünyaya açılmak isteğinde olduklarını ve birçok konuda işbirliğine hazır olmaları ülkemizde büyük fırsat teşkil edeceğine işaret eden Korkmaz sözlerini şöyle tamamladı.

"Günümüzde ülkemizin ihracat ve ithalat dengesi daima ithalat lehine bozulmaktadır. Bu ithalat'a ise en büyük payı petrol giderleri almaktadır. Dolayısıyla ihracatımızın büyük bir bölümü ancak petrol giderle-

rini karşılayabilmektedir. İhracatımız son yıllarda büyük artışlar göstermesine rağmen bu dengeyi sağlayacak düzeye henüz ulaşmamıştır. Bu sebeple Türk devletleri, Türkiye için büyük bir pazardır. Eğer bu şansı değerlendirmezsek, sırada bekleyen A.B.D., Almanya, Japonya gibi devletler onları yutmaya hazırdır."

*Dünyadaki 509 dev petrol ve doğal gaz yatağından 28 tanesi bu ülkelerde bulunuyor. Ayrıca bu Türk devletlerinin metalik madenler açısından da çok büyük yataklara sahip oldukları ve Azerbaycan'da 3, Özbekistan'da 2, Türkmenistan'da 1 ve Kazakistan'da 14 maden yatağının bulunduğu bildiriliyor.

HABERLER

ALMA ATA' DA ÖNEMLİ VE ANLAMLI BİR KONFERANS

27-28 Mart 1992 günlerinde Kazakistan'ın başkenti Alma-Atada, Doğu Türkistan için çok önem taşıyan bir konferans düzenlenmiştir. Kazak-Uygur boyları temsilcilerinin girişim ve işbirliği ile hazırlanan ve yürütülen bu çok anlamlı konferans Çin hükümetinin Doğu Türkistan'ın güneyinde Lopnur bölgesinde yapmakta olduğu nükleer denemelerin durdurulmasını sağlamak amacıyla tertiplenmiştir.

Bilindiği üzere Çin'in en büyük nükleer merkezi ve atom deneme alanı Doğu Türkistan'dadır. Çin hükümeti, hiç bir koruyucu tedbir almaksızın her yıl bu bölgede nükleer denemeler yapmakta, çevre kirlenmekte, Tabiat ve ürünler tahrip olmakta, radyoaktif maddelerin havaya karışması ile halkımız çeşitli hastalıklara yakalanmakta, çocuklar sakat doğmakta ve ölmektedirler. 1990 yılında bölgede bilinmeyen bir hastalıktan 800 kişi ölmüştür. 1964 yılından beri 23'ü yerüstü, 11'i yeraltında olmak üzere 34 nükleer denemenin yapıldığı Doğu Türkistan'da sebze ve meyve çeşidinde azalma ve radyoaktif etkiler görülmüştür. Nitekim, Batılı ülkeler Çin'den ithal ettikleri Doğu Türkistan menşeli kuru yemişlerde radyasyon tesbit etmeleri üzerine, Doğu Türkistan kaynaklı ürünlerin ithalini yasaklamaları bunun bir kanıtıdır.

Nevada-Semey Anti Nükleer Movement teşkilatının kurucusu ve Başkanı Değerli insan Olcas Süleyman himayesinde ve teşkilatının

büyük desteği ile hazırlanan konferans Sayın Olcas Süleyman'ın açış konuşmasıyla başlamış, bunu Tertip komitesi Başkanı Sayın Yusuf Muhlisi'nin Doğu Türkistanın hal hazır durumunu ve atom denemelerinin çevreye verdiği kararları tahribat ve kitlesel ölümleri örnekleriyle anlatan uzun konuşması izlemiştir. Sayın Yusuf Muhlisinin Çin'in bu gayri insani davranış ve hareketlerini kınayan bu etkin konuşması dinleyiciler tarafından ayakta uzun uzun alkışlanmış ve yoğun tezahurata sebep olmuştur.

Çeşitli dış ülkelerden ve Bağımsız devletlerden gelen ilim adamları, atom bombasının öldürücü ve kalıcı etkileri hakkında geniş bilgiler sunmuşlardır. Doğu Türkistanlı alimler ve araştırmacılar da ülkenin bugünkü acıklı durumunu dile getiren konuşmalar yapmışlardır.

Birçok Yerli ve yabancı gazetecilerin izlediği bu konferansa diğer Türk Cumhuriyetlerinden ve Almanya'dan gelen çok sayıda Türkistanlı katılmıştır. Vakfımızın Başkanı M.Rıza Bekin de bu önemli toplantıya katılmak mutluluğuna kavuşmuştur.

Dergimiz konferansta sunulan tebliğleri temin ettikçe yayınlayacaktır.

Böyle bir kutsal hizmetin ve görevin yerine getirilmesini sağlayan Sn. Olcas SÜLEYMAN ve Tertip Komitesine Doğu Türkistan Vakfı ve Araştırma Merkezi olarak takdir ve şükranlarımızı sunarız.

Ekonomik Kalkınmalarını Turizmle de Takviye Ediyorlar

Ata Yurdu Türkistan Turizme Hazır

(Tercüman, 4 Aralık 1992)

Orta Asya Türk cumhuriyetleri sahip oldukları tarihi eserleri ve tabiat güzelliklerini ülkelerini ziyaret edecek olan misafirlerle paylaşmak istiyorlar.

Dünyanın çoğu bölgesinde bulunmayan tabiata sahip Orta Asya Türk cumhuriyetleri, alt yapısı büyük ölçüde tamamlanmış birinci sınıf turistik tesisleri ile ileride gerçekleşecek turizm patlamasına hazırlanıyorlar.

Ozbekistan, kazakistan, Türkmenistan ve Kırgızistan'ın değişik yerleşim bölgelerinde hizmete açılan dört yıldızlı oteller, Batı standartlarında hizmet veriyorlar. Rusya Federasyonu'nda yaşanan yiyecek bulma zorluğu Orta asya Türk cumhuriyetlerinde pek hissedilmiyor. Şehir içi ulaşım da yaşanan zorluklar ise bu cumhuriyetlerde kesinlikle bulunmuyor.

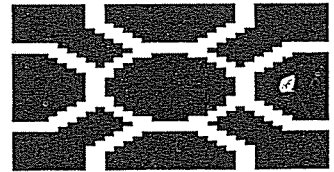
Moskova ve Bakü bağlantılı uçak seferleri ve Orta Asya'nın her bölgesini bir ağ gibi saran demiryolu hattı ile dış

**Dünyanın
başka hiçbir
bölgesinde
bulunmayan
tabiata sahip
Orta Asya Türk
cumhuriyetleri,
alt yapısı
büyük ölçüde
tamamlanmış
birinci sınıf
turistik
tesisleri ile
ileride
gerçekleşecek
turizm
patlamasına
hazırlanıyor-
lar.**

dünyaya bağlanan Türk cumhuriyetlerine seyahat, Batı standartlarına göre çok cüz'î meblağlar ile gerçekleşiyor. Türkiye'de turistik turlar düzenleyen seyahat firmaları da gezi listelerine artık Orta Asya Türk cumhuriyetlerini de dahil ediyorlar.

Orta Asya Türkiyeli Türkler açısından çok önemli bir bölge, Bilindiği gibi atalarımızın yaşadığı bu toprakları görmek isteyen vatandaşların sayısı giderek artıyor. Birbirinden değerli tarihî sanat eserlerini bir arada bulabilen Türkler, Orta asya'ya büyük bir ilgi gösteriyorlar.

Hoca Ahmed Yesevi gibi büyük din adamlarının yattığı Türkistan topraklarını ziyaret etmek isteyen Müslümanlar da akın akın Orta Asya'ya geliyorlar. Türkistan'a gelen Müslümanlar, bölgenin ulvi yapısından çok etkileniyorlar.

SAYIN ABONEMİZ;

1992 YILI ABONENİZİ YENİLETMEYİ UNUTMAYINIZ

Banka Hesap Numarası : AKBANK Yusufpaşa/istanbul Şubesi, 464526 (832/6)

Banka Dekont alındısının fotokopisi adresimize gönderilmelidir.

Türk Cumhuriyetleri Newsweek'e Kapak Oldu Türkiye, Orta Asya'nın Büyük Gücü

(Milliyet)

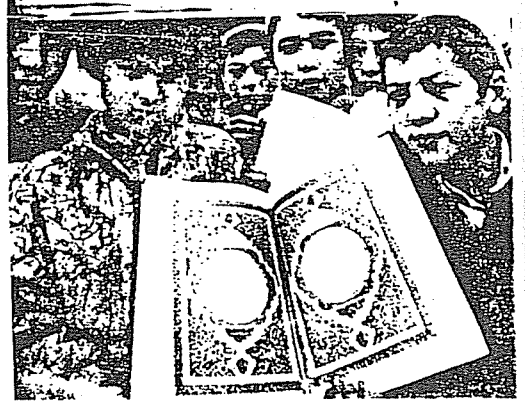
DÜNYA Basını SSCB'nin dağılmasından sonra Orta Asya'daki Türk cumhuriyetlerine büyük ilgi gösteriyor. Son sayısında Orta Asya cumhuriyetlerini kapak yapan ve bu cumhuriyetlerle ilgili geniş bir araştırma yayınlayan Amerikan Newsweek dergisi, bu Türk cumhuriyetlerin İslami kimlik arayışında olduğunu, İran, Türkiye, Suudi Arabistan, Pakistan, Afganistan, Japonya, Hindistan gibi birçok ülkenin, Orta Asya halkları üzerinde ekonomik, dini ve kültürel alanda adeta bir yarışa girdiğini vurguladı. Dergi, Sovyet egemenliğinden kurtulan bu cumhuriyetlerin, "**laik Türkiye**" ve "**Batı düşmanı İran**" arasında kaldığını belirtti.

Yazıda, İran, Suudi Arabistan ve Afganistan'ın Orta Asya'da, İslam düzeni kurmak istedikleri belirtilerek, İran'ın elçilik açma faaliyetleri ve Suudi Arabistan'ın 1989'dan beri bu cumhuriyetlerde milyonlarca dolar harcayarak camiler ve dini okullar açtığı hatırlatıldı.

Ancak Suudi Arabistan, Türkiye ve Pakistan'ın, Orta Asya'da "**ikinci bir İran**" oluşmasını önleyecekleri savunularak "**Sınırlarında, bir başka İran tehdidi istemiyorlar**" denildi.

Scott Sullivan ve milliyet yazarı Sami Kohen'in imzasıyla yayınlanan bir başka yorumda da, "**Türkiye'nin, Batı'nın desteğine şimdi daha çok ihtiyacı var**" görüşü savunuldu. "**Türk modeli uygulamada**" başlıklı yazıda, "**Batı'yı tehdit eden köktendinci yayılmaya karşı bölgedeki tek kozun Türkiye olduğu kaydedildi.**

Newsweek, geniş araştırmasında, 70 yıllık komünist iktidar döneminde baskı altında tutulan din olgusunun, Orta Asyalıların, İran modeline kuşkuyla bakmaya zorladığı öne sürerek, "**İranlıların Şii, Orta Asya'nın Müslüman halklarının çoğunun ise Sünni mezhebenden oldukları**"nı kaydediyor. Orta Asya'nın kırsal bölgelerinde faaliyetini sürdüren Suudi Ara-

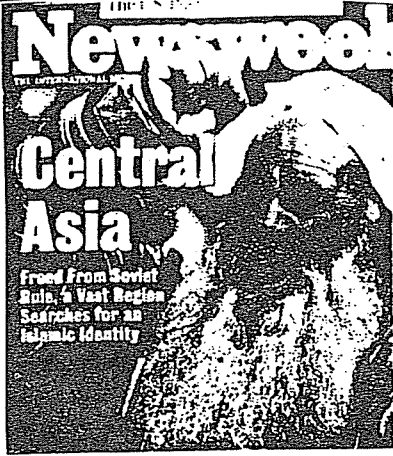
bistan'ın Vahabi mezhebini yaymaya çalıştığını da vurguluyor.

Yazıda, Afgan gerillalarının sınırın her iki tarafında da "İslam devleti" kurmak istedikleri öne sürülerek, bu ülkede yaşayan 1.6 milyon Özbek vatandaşının da aynı görüşte olduğu vurgulandı. Ayrıca, Tacikistan'ın bir islam rejimi kurulması fikrine sıcak baktığı, hatta bazı Taciklerin çok ileri gidip, kuzey Afganistan'ın Tacik bölgelerini de hesaba katarak "Büyük Tacikistan"dan bahsettikleri bildirildi.

Newsweek'in yorumunda, Rusya'nın, Orta Asya'daki gelişmeler karşısında "biraz kayıtsız" kaldığı belirtilerek, "**çünkü, Ruslar, bu cumhuriyetlerin tüm teknik gücünü elinde tutuyor. Bu nedenle de 'Patron biziz' diye düşünmeyi sürdürüyorlar**" yorumu yapıldı.

Dergi yorumunda, Orta Asya'da en avantajlı ve en önemli ülkenin laik Türkiye olduğu vurgulanarak, "**Yine de Türkiye tek başına bu cumhuriyetlerin ihtiyaçlarına cevap veremez**" ifadesi kullanıldı.

Orta Asya nüfusunun yüzde 60'ını oluşturan Müslüman ve Türk kökenli halkların, Türkiye için Büyük avantaj olduğu kaydedilen yazıda, "**Ancak Türkiye, bu cumhuriyetlerin**

ihtiyacı olan tüm ekonomik ve teknolojik yardımı sağlayamaz. Orta Asya, gerçekte Batı'nın yardımını istiyor. Amerikan yönetimi, şu anda eline geçen fırsatı iyi kullanmalı ve cumhuriyetlerin yanında yer almalı" yorumu yapıldı.

İslami kimlik arayışındaki Orta Asya halklarının, ticari alanda çoktan seçimini yaptığı ve pazarlarda Türk mallarının büyük ilgi gördüğü de kaydedildi.

Bu arada, ABD'nin Türkiye Büyükelçisi Morton Abromowitz'in "Ekonomik alanda kalkınmaya çalışan bu bölgelerde İran'ın fazla şansı yok." şeklindeki sözleri "iyimser" olarak değerlendirildi ve "tarihteki olayların her zaman mantık doğrultusunda gelişmediği" vurgulandı.

Çin Yönetimi, Doğu Türkistan'da Sertleşiyor Pekin, Uygurlardan Rahatsız

(Milliyet, 11.3.1992)

Çin'in kuzeybatısında, nüfusunun büyük çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu, Şin-can özerk bölgesinde son zamanlarda meydana gelen sabotaj ve baltalama hareketleri Pekin yönetimini yeniden tedirgin etmeye baladı.

Nitekim bölge valisi, yöre halkına yaptığı ender çağrılarının sonucusunda, ayrılıkçı terör eylemlerinin mutlaka bastırılacağını söyledi.

Vali Tomur Domavat, açıklamasında 'İslami ve milliyetçi akımların son zamanlarda daha güçlenmiş olmasından kaygılandığını" bildirdi.

"Doğu Türkistan" adıyla da anılan bölgenin valisi Tomur Dovamat, "içte ve dıştaki düşman güçler son zamanlarda sızma, sabotaj ve bozucu eylemlerini artırdılar" dedi. Vali Dovamat, yerel parlamentoda yaptığı konuşmada, durumu "ciddi" olarak niteledi ve daha sıkı güvenlik önlemleri alınmasını, ordu, polis, milis güçleri ve halk arasında daha sıkı eşgüdüm sağlanmasını istedi.

Çin'deki diplomatik kaynaklar da, SSCB'nin dağılmasından bu yana, iyi yapılanmamış olmasına karşın aktif olduğu gözlenen milliyetçi Uygur hareketinin başlattığı "Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı" yolundaki propagandanın halkın ilgisini giderek daha fazla çektiğini bildiriyorlar.

Bölgede bağımsızlık amacıyla zaman zaman çıkan isyanların sonucusu, Baren kentinde 1990 nisan'ında başgöstermiş ve resmi rakamlara göre, şiddet kullanılarak bastırılan isyanda 20 dolayında kişi ölmüştü.

Vali Domavat, Şin-can Günlüğü gazetesinde yayınlanan bir konuşmasında, mahkemeleri de "Daha aktif rol oynamaya" çağırıyor.

20 milyon nüfusunun yoğunluğunu Uygur Türklerinin oluşturduğu, Kazak, Tacik ve Kırgızların da yaşadığı Şin-can, petrol ve maden zenginliklerine sahip bir bölge. Şin-can, eski Sovyet cumhuriyetlerinden Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ile Afganistan ve keşmir'le ortak sınıra sahip. Bölgeden çok az resmi bilgi alınmasının yanı sıra, Pekin'de görev yapan yabancı gazetecilere de artık Şin-can'a gitme izni verilmiyor. Başkent Urumçi ile Kaşgar ise, yabancı basın için tam anlamıyla artık birer "Yasak kent" durumunda.

Merkezi yönetimin son aylarda bölgedeki güvenlik güçlerini de hissedilir şekilde artırdığı gözleniyor. Çin komünist Partisi'nin Genel Sekreteri Jiang Zemin de, Ocak ayında yaptığı bir konuşmada, merkezi yönetimin endişelerini dile getirmiş, "bir avuç ayrılıkçının ulusal birliği tehdit ettiğini" söylemişti.

*UYGUR TÜRKLERİ BİRLEŞİK CEPHE OLUŞTURMA YOLUNDA...

Eski Sovyet Cumhuriyetlerinde yaşayan Uygur Türkleri, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, ortak bir cephe oluşturmak amacıyla birleşmeye başladılar. Bilindiği gibi geçmişte Sovyetler Birliği'nde yaşayan Uygur Türkleri, Çin Sovyet çatışmasında bir alıcı olarak kullanılmışlardı.

Bu amaçla dünya'nın çeşitli ülkelerinde yaşamakta olan Uygurlarla görüşmeler yapmak üzere, Orta Doğu ülkelerine, Avrupa ve Amerika'ya heyetler gönderilmiştir. Bu munasebetle Kazakistan Cumhuriyetinden Türkiye'ye gelen bir Uygur heyeti, İstanbul'da Doğu Türkistanlıların milli mücadele lideri İsa Yusuf Alptekinle görüştü.

*DOĞU TÜRKİSTAN DÜNYA BASININDA

Sovyetler Birliğinin dağılması ve Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle, dikkatler Çin esareti altındaki Doğu Türkistan'a çevrildi. Eski Sovyetler Birliğindeki Türk Cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını ilan etmelerinin, Doğu Türkistan Türklerini nasıl etkileyeceği dünya'da merak konusu. Bundan dolayı son günlerde, Dünya basını Doğu Türkistan'a özel ilgi göstermekte ve Sovyetler Birliğinin dağılması ile ortaya çıkan durumun Doğu Türkistan Türkleri üzerine yapacağı etkiyi çeşitli açılardan ele almaktadır.

Hong Kong'da yayınlanmakta olan "Far Eastern Economic Review" adlı dergi bu konuda şöyle yazıyor: " ...Yeni bağımsızlıklarını ilan eden Orta Asya Cumhuriyetleri Çin'in, petrol zengini batı eyaleti Xinjiang (Doğu Türkistan)'a bitişiktir. Xinjiang'in nüfusunun

* *Doğu Türkistan Haber Bülteni*

yarısını da Türki halklar oluşturuyor. Çin'de komunist hakimiyetinden önce, Xinjiang'da yarı bağımsız bir Doğu Türkistan devleti vardı. Çin yönetimi başından beri Sovyetlerdeki gelişmelerden kaygı duymaktadır. Sovyetler Birliği devlet başkanı Gorbacov'a karşı girişilen başarısız Ağustos darbesinden hemen sonra, Çin devlet başkan yardımcısı Wang Çin'in askeri birlikleri teftiş etmek maksadıyla Doğu Türkistan'a gitmesi, bölge halkını sosyalizm ve Çin'in birliğini savunmak için çelikten bir duvar örmeye çağırması, bir tesadüf değildir. Pekin'de görevli ve kendi ülkesinde de büyük bir Türk azınlığı bulunan bir Doğu Avrupalı diplomat, Pan-Türkizm düşüncesinin yeniden canlanması konusunda, Çin Yetkilileriyle endişelerini paylaştığını belirtmiştir. O, özellikle Doğu Türkistan devleti eski genel sekreteri İsa Yusuf Alptekin'in 90 yaşında olmasına rağmen, İstanbul'da hala faaliyetlerine devam ettiğini belirtiyor. Bu arada Çin yönetimi yakın ilişkide bulunduğu iki müslüman ülkeyi (İran ve Pakistanı) yatıştırmak maksadıyla Ağustos ayında bu ülkelere devlet başkanı Yan Şankung başkanlığında bir heyet göndermiştir."

İngiltere'de yayınlanmakta olan "Financial Times" gazetesinde Colina Macdougall imzasıyla yayınlanan bir makalede ise şu görüşlere yer veriliyor:

"... Başkaları eski Sovyetler Birliği devlet başkanı Gorbachov'un cesaretini ve devlet adamlığını överken, Çin haber Ajansı Hsinhua, onu sosyalizmi terk etmekle ve ülkesinde siyasi karışıklığa, etnik ve ekonomik krize yol açmakla suçladı.

... Sovyetler Birliğinin dağılması Çin için ayrıca toprak bütünlüğü bakımından endişeleri de beraberinde getirmiştir. Pekin şimdi, ne yapacağı önceden bilinmesi güç bir reformcu olarak nitelendirildiği, Boris Yeltsin'in hakimiyetindeki Rusya Federasyonu ile komşu. Bilindiği gibi Çin kommünist partisi genel sekreteri Jiang Zemin, geçen yıl Temmuz ayında Moskova'ya yaptığı gezi sırasında, Yeltsin ile görüşmeyi reddetmişti. Çin'in diğer eski Sovyet komşuları ise bu devletin hassas bölgesi sayı-

lan ve 6 milyon 6 yüzbin Uygur'un, yüzbinlerce Kazak, Kırgız ve Tacik'in yaşadığı Xinjiang eyaleti ile ortak sınırları olan Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan Cumhuriyetleridir. Eğer Doğu Türkistan Türkleri sınırın öte tarafındaki milliyetçilik duygularından esinlenecek olurlarsa, bu durum Pekin için büyük zorluklar yaratabilir..."

Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde yayınlanmakta olan "Saudi Gazzete"de Nuray Bamanie imzasıyla yayınlanan bir makalede ise Doğu Türkistan Türkleri hakkında etraflı bilgi verildikten sonra kısaca şu görüşlere yer veriliyor:

"... Çin'deki Müslümanlara kendilerini geliştirmeleri için, Sovyetler Birliği'ndeki Müslümanlara verilen hakla benzer haklar hiç bir zaman verilmemiştir. Çin yönetimi Müslüman Türk azınlığı, tamamı komünist partisi tarafından organize edilen eğitim, ekonomik ve kültürel programlar vasıtasıyla, kontrol etmede daha etkin davranmıştır. Onların milliyetçilik duygularını ve bağımsızlık taleplerini önlemek için çeşitli baskı yöntemleri ve polis gücü kullanılmıştır. Çin yönetimi artık anlamalıdır ki, hoşgörü ve hürriyet, istikrarı ve emniyeti temin eder. Çin'deki Müslüman azınlık etnik köken, kültür ve din bakımından Çinlilerle tamamen farklıdır. Ancak ülkelerinin yönetiminde Çinlilerle eşit haklara sahip olmak istiyorlar. Çünkü onlar da vatanlarına ve değerlerine saygı gösterilmesi konusunda Çinlilerle aynı duyguları taşıyorlar. Eğer Çin yönetimi, bu ülkedeki Müslüman azınlığa, büyük Çin şövenizmiyle yaklaşmaya devam ederse, gerek duyduğu zamanlar da Müslümanların dostluğunu elde edemeyecektir. Çin yönetimi, bu ülkedeki Müslüman azınlığın haklarını tanımakla ve onlara Çinlilerle eşit davranmakla, yalnız Çinlilere karşı bir güvenme nedenini ortadan kaldırmış olmayacak, aynı zamanda Pekin uluslararası platformunda da bir saygı kazanmış olacak ve insan hakları için mahkum edilmeyecek."

* *Doğu Türkistan Haber Bülteni*

*URUMÇİ'DE PATLAMALAR

İngiltere'nin "Financial Times" gazetesinin 24 Şubat 1992 tarihli sayısında yer alan bir habere göre, Doğu Türkistan'ın başkenti Urumçi'de bir yolcu otobüsüne yerleştirilen saatli bombanın patlaması üzerine 6 kişi öldü ve 26 kişi yaralandı. Daha sonra Urumçi Otobüs garajında ve sinemada büyük hasara yolaçan iki bomba patladı. Ancak bu defa ölen ve yaralanan olmadı. Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye gelen görgü şahitlerinin verdikleri bilgilere göre bombalar sabah saat 9 ile 10 arası Urumçi'nin 17., ve 52. sokaklarında patladı. Çinlerin yeni yıl bayramına rastlayan 5 Şubat 1992 tarihinde patlayan bombaların kimler tarafından yerleştirildiği henüz açıklığa kavuşmadı. Çin basını böyle durumlarda daima "ayrılıkçı" tanımladıkları grupları suçluyordu. Nitekim, Urumçi'de yayınlanmakta olan "Xinjiang Ribao" gazetesi, olaydan sonra yayınladığı bir makalesinde özetle şunları belirtmektedir: "... Sayıları çok az olan bir grup insan, ülkede kargaşalık çıkarmaya çalışmaktadır. Ama bunlar yakalanacaklardır. Bunların yıkıcı faaliyetleri yakından izleniyor."

Son zamanlarda Doğu Türkistan'a giden bazı Batılı gazetecilere göre, Doğu Türkistan'da halk, sokaklarda "Rus yönetimindeki Batı Türkistan'ın özgürlüğüne kavuştuğunu, şimdi sıranın Doğu Türkistan'a geldiğini, Doğu Türkistan'ın Çin toprağı olmadığını, bu ülkenin adı "Xinjiang" değil, Doğu Türkistan olduğunu" söylüyor. Ayrıca, Doğu Türkistan'ın Kaşgar, Yarkent ve Hoten şehirlerinin duvarlarına "Çinli Doğu Türkistan'ı Terket", "Doğu Türkistan, Doğu Türkistanlılarıdır" ve "Doğu Türkistan'a Bağımsızlık" gibi sloganlar yazıldığı belirtiliyor.

"Financial Times" a göre Pekindeki diplomatlar, bambaların örgütlenmiş gruplar tarafından yerleştirilmiş olabileceğini belirtiyorlar. Bu Doğu Türkistan'da meydana gelen ilk bombalama olayı. Ancak son zamanlarda Kıtta Çin'in çeşitli eyaletlerinde, rejim aleyhtarı Çinlilerin düzenledikleri bombalı saldırıların sayısı arttı.

*ÇİN YÖNETİMİ DOĞU TÜRKİSTAN'A ÇİNLİ GÖÇMEN YERLEŞTİRME İŞLEMİNİ HIZLANDIRIYOR

Çinli Batılı haber ajanslarının bildirdiklerine göre, Çin yönetimi son aylarda Doğu Türkistan'ın özellikle Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan Cumhuriyetleri ile ortak sınırı olan bölgelerine binlerce Çinli göçmen yerleştirmiştir. Öte yandan Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Doğu Türkistanda güvenlik tedbirleri arttırılmış olup, bölgedeki Çin askeri birlikleri alarm durumuna geçirilmiş bulunmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri Milli Güvenlik Konseyinde görevli adının açıklanmasını istemeyen bir yetkili, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Türk Cumhuriyetlerin bağımsızlıklarını ilan etmelerinden buyana Doğu Türkistan'a bir milyon Çinli göçmen yerleştirildiğini belirtmiştir.

Bu yeni gelen Çinli göçmenlerin Doğu Türkistan'da mevcut ekonomik ve sosyal problemleri daha da şiddetlendireceği ve burada büyük sosyal patlamalara yol açacağı açıktır. Çin yönetimi bunu bildiği halde Doğu Türkistan'a Çinli göçmen yerleştirme işlemini hızlandırmıştır.

Bu göçmenlerin gelmesiyle, yüzbinlerce Doğu Türkistanlı gencin iş bulma ümidi suya düşmüştür. Zira, iş bulma ve meslek edindirmede öncelik hakkı, yeni gelen göçmenlere verilmektedir. Acaba, Çin yönetiminin amacı, bu gençleri isyana zorlayıp, Doğu Türkistan Türklerini toplu imha için bahane elde etmek mi?

*ÇİN TÜRK MÜCAHİDLERİ İDAM ETMEYE KARAR VERDİ

Çin yönetimi, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile alevlenen bağımsızlık hareketlerinin, Doğu Türkistan'a sıçramasının önünü almak amacıyla, bir grup bağımsızlık savaşçısını

idam etme kararı aldı. Bunlar 5 Nisan 1990 tarihinde Doğu Türkistan'da patlak veren, Çin karşıtı ayaklanma sırasında 8 Çin güvenlik görevlisini öldürmekle suçlanıyor.

Bu ayaklanma Doğu Türkistan'ın Kaşgar vilayetinin Baren nahiyesinde meydana gelmişti. Hong Kong'da çıkan bir gazetenin bildirdiğine göre, ayaklanmayı basturmak için Çin'in Launcu askeri bölgesinden Doğu Türkistan'a 200 bine yakın Çin askeri gönderilmiştir. Görü tanıklarının ifadelerine göre ayaklanma sırasında güvenlik güçleri dahil yüzlerce kişi öldürülmüştür. Çinliler ayaklanmayı basturmak için tank ve savaş uçakları kullanmışlardır. Çin savaş uçaklarının bombardımanı sırasında, dokuz yerleşim bölgesi tamamen tahrip edilmiştir. Ayaklanmadan sonra binlerce Türk yakalanarak haps edildiler. Çin resmi makamları 6400 kişinin ayaklanmayla ilgili olarak tutuklandığını açıkladılar. Doğu Türkistan hükümetine, ayaklanmayı düzenlemekle suçlananlardan on'una verilen ölüm cezası ve diğerlerine verilen ömür boyu hapis cezalarını onaylaması için talimat verilmiştir.

*ÇİN ESKİ SOVYETLER BİRLİĞİ İLE OLAN SINIRLARIN DAHA İYİ KORUNMASI ÇAĞIRISINDA BULUNDU

Doğu Türkistan bölge hükümeti başkan yardımcısı Kayyum Bahauddin, Doğu Türkistan Türklerini, etnik gruplar arasındaki birliği ve milli savunmayı güçlendirmeye çağırdı. Kayyum Bahauddin Urumçi televizyonunda yaptığı konuşmada, "Xinjiang, anavatan'ın kuzey-batı kapısı olması dolayısıyla, stratejik konum açısından çok büyük öneme sahiptir. Bundan dolayı, ordu ve halk arasındaki dayanışmayı ve etnik gruplar arasındaki birliği güçlendirmek için, Doğu Türkistan'daki etnik gruplar arasındaki, milli savunma eğitimini kuvvetlendirmemiz gereklidir" dedi.

*TİMUR DAVAMET VE ATEİZM

Doğu Türkistan bölge hükümeti başkanı Timur Davamet, Çin'in Doğu Türkistan'da uygulamaya başladığı yeni bir baskı siyaseti çerçevesinde Ateist eğitimi için hazırlattığı kitabın giriş sözünü yazdı. Timur Davamet yazısında şöyle diyor: "Çinde uzun süren feodal ve yarı feodal ve yarı sömürge cemiyetleri devrinde, din toplumda genellikle olumsuz rol oynamıştır. Çünkü, din egemen sınıfın kontrolü altında idi. Komünist hakimiyetinden sonra ekonomik ve dini sistemde getirilen reformlar neticesinde, Çin'in başka bölgelerinde olduğu gibi, Doğu Türkistan'da da dinin durumunda büyük değişiklikler oldu. Buna rağmen din problemi belli bir ölçüde daha uzun bir süre var olacaktır. Eski toplumdan kalan bir nevi ideoloji olan dinin, kısa bir zaman içinde ortadan kaldırılması mümkün değildir. Sömürücü sınıfları bertaraf eden, Çin yönetiminin, dinleri ortadan kaldırmak için daha uzun süre mücadele etmesi gerekiyor".

Bu cümleler, yönetimi altındaki Müslümanlara dini hürriyet verdiğini iddia ederek, Müslüman ülkelerinin gözünü boyamaya çalışsan, Çin yönetiminin, Doğu Türkistan'da ulaşmak istediği asıl amacını gösteriyor.

Bu, Doğu Türkistan Türkleri'nin dini ve milli kültürlerini yok etmek, Türklük ve müslümanlık ismine tahammülsüzlüktür.

*ÇİN YÖNETİMİ MÜSLÜMANLARLA MESKUN OLAN BÖLGELERİ KALKINDIRMAK İÇİN ARAP ÜLKELERİNDEN PARASAL YARDIM ELDE ETMEYE ÇALIŞIYOR

Pekin'de yayınlanan "Halkın Günlüğü" gazetesinin haberine göre, Çin yönetimi Müslümanlarla meskun olan fakir bölgeleri kaldırmak için Arab ülkelerinden mali yardım al-

maya çalışıyor. Pekin'de yeni kurulan ve memurlarının çoğu Müslümanlardan oluşan "Çin Uluslararası Milletler Vakfı ve Yatırım Şirketi" dini bağlardan faydalanarak Arap sermayesini, Doğu Türkistan gibi Müslümanların çoğunlukta olduğu bölgelere çekmeye çalışacak. Bu müessesese Şubat 1992'de kurulmuş olup, Çin hükümeti tarafından yönetilmektedir. Kısaca CNİ-TİC olarak anılan müessesenin başkanı İbrahim Mamozang, "Halkın Günlüğü" gazetesine yaptığı açıklamada, "Orta Doğu'daki bir çok Arap ülkesiyle çoktan mali projeler için görüşmelerin başladığını belirtti. Adı geçen gazetesinin bildirdiğine göre, CNİTİC Çin hükümeti milletler komisyonu ve Çin Halk Bankası tarafından destekleniyor.

*KOMÜNİST ÇİN'İN

DOĞU TÜRKİSTAN SİYASETİ

Çin Komünistleri 1949 yılında Doğu Türkistanı işgal ettikten sonra, bu ülkedeki Müslüman Türklere karşı sistemli bir asimilasyon siyaseti yürütmüşlerdir. Bu asimilasyon siyasetinin işaretlerini, komünist Çin yöneticilerinin Doğu Türkistanda kültürel, sosyo-ekonomik ve dini alanlarda uyguladıkları politikalarda açıkça görmek mümkündür.

Çin Komünist partisinin Doğu Türkistan'daki yayın organı "Xinjiang Jibao" gazetesi, 14 Ocak 1960 sayısında Komünist yöneticilerin Doğu Türkistan'da yürütmeleri gereken siyasete işaret ederek şöyle yazıyordu:

"Çin Halk Cumhuriyeti'nin nüfusunun % 94'ünü Çinliler oluşturuyorlar. Biz Çin'deki başka milletlerin Çinlilerle karışmasından (asimile) yanayız. Bunun için, Çinlilerle Çin'deki azınlık milletler arasındaki evlenmeleri çoğaltmamız gerekir. Hiç kimse buna engel olmaya kalkmasın. Zaten kimsenin bu işleme engel olmaya gücü de yetmez".

Çin Komünistleri Doğu Türkistan Türkleri'nin, ataları ile ve İslam dünyası ile olan kültürel bağlarını koparmak için "Kültür Reformu"

bahanesiyle, bin yıldan beri kullana geldikleri Arap harflerini ortadan kaldırarak, onun yerine Çin fonetiğine uygun Latin Alfabetini kabul ettirdiler. Çoğu konularda Çince kelime ve terimlerin kullanılması için çeşitli tedbirler aldılar.

HEDEF DİN

Feodal geçmişin kötü hatırası adı altında yalnız Urumçi şehrinde 370 bine yakın, Kur'an-Hadis başta olmak üzere, Arap alfabesiyle yazılmış bir çok değerli tarihi, kültürel ve edebi eser yakıldı.

HEDEF AİLE

Çin Komünistleri "Sosyo-ekonomik Reform" adı altında ise Doğu Türkistan Türklerinin 96.6% sını 30 bin Komün'da topladılar. Bundan amaç Doğu Türkistan Türklerini, kutsal saydıkları, geleneklerinden ve aile bağlarından koparmaktı.

HEDEF MÜESSESE

Çin Komünistlerinin özellikle İslam dinine karşı yürüttükleri baskı siyaseti çok acımasızdı. İslam dinine karşı hareket, Doğu Türkistan'daki dini müesseselerin ve bu müesseselerin gelir kaynaklarının kurutulması ile başladı. Nitekim Komünist Çin yönetimi "Toprak Reformu" adı altında, Vakıflar ve Vakıf varlıklarına el koydu. Cami ve Mescitlere Mao'nun portrelerinin asılması zorunlu hale getirildi ve camilerde hocalar yerine Komünist partisi üyeleri dini ayinleri yönetmeye başladılar. Böylece cami minberleri Komünist propaganda platformları haline getirildi.

Çin Komünistleri, camilerde toplu halde namaz kılmak ve Kur'an okumak "üretimi engelliyor" iddiasıyla, Doğu Türkistan Türklerinin dini ibadetlerini yerine getirmelerini yasakladılar.

Doğu Türkistan'daki 29 bin cami ibadete kapatıldı ve 54 bin den fazla imam'ın çoğu çeşitli işkencelerle öldürüldü ve geri kalanları da hapse yollandılar.

1950 - 1972 yılları arasında Doğu Türkis-

tan'da 360 bin Türk aydını, komünist yöneticiler tarafından "Pantürkist", "Pan-İslamist" suçlamasıyla, öldürülmüşlerdir. 500 bine yakın Doğu Türkistan Türkü de, çalışma kamplarına yollanmışlardır. Mao'nun ölümünden sonra işbaşına gelen Çinli yöneticiler, Doğu Türkistan Türklerine karşı yapılan haksızlıkların bazılarını itiraf etmek mecburiyetini hissetmişlerdir. Nitekim Çin Komünist Partisi yayın organı "Rinmin Ribao" gazetesi, 20 Ekim 1978 sayısında şöyle yazıyor:

"... Çin'deki azınlık milletler ekonomik açıdan çok geri kalmış bir düzeyde tutuldular. Yöneticiler bu halkların kültürlerini yok etmeye çalıştılar. Çin'deki bazı azınlık milletler -- dinlerinde yasak olmasına rağmen -- ölümlerini yakmaya, domuz eti yemeye ve domuz beslemeye mecbur edildiler. Biz, şimdi, azınlık milletlerin ekonomik açıdan yükselmelerine ve yok olmaya yüz tutan kültürlerini yeniden canlandırmalarına yardım etmeliyiz."

Görüldüğü gibi, Doğu Türkistan'ın kurtarmak iddiasıyla gelen Çin Komünistleri, Doğu Türkistan Türklerinin yararına hiç bir şey yapmadıkları gibi, onların kültürlerini ve bir millet olarak varlıklarını yok etmeye çalışmışlar ve Doğu Türkistan Türklerinin ekonomik ve sosyal açıdan yıllarca geri gitmelerine ve büyük sıkıntılarla karşılaşmalarına neden olmuşlardır.

DOÇ. Dr. Sultan Mahmut KAŞGARLI'nın

Yeni Kitabı

"MODERN UYGUR TÜRKÇESİ GRAMERİ"

ÇIKTI....

İSTEYENLER

DOĞU TÜRKİSTAN VAKFINDAN TEMİN EDEBİLİRLER.

Adres: Millet cad. 26/3 Küçüksaray Apt. Aksaray/İST.

Tel: 534 80 67-585 75 19

Çin, Sözde "Müslüman Ayrılıkçılar" İçin Doğu Türkistan' da Ek Tedbirler Aldı...

100 bin Çinli Asker Tetikte

Çin'in uzak kuzeybatısında bulunan Doğu Türkistan (Sincan) Otonom Bölgesi'nde bazı şeylerin değiştiği hemen gözleniyor. Başşehir Urumçi'nin caddelerindeki ibarelerin çoğu Çin dilinin karakteristik harflerinden ziyade Arap hattıyla yazılmış. Bölgenin şehirlerine ve kasabalarına yayılan camilerden yükselen ibadet davetleri Budistler'in dualarını bastırıyor. Ve siyasi baskınlığı elinde bulunduran Çinli Han süllesine bağlı Çinliler' le sayıca Müslüman Uygurlar arasındaki gerginlik en ilgisiz ziyaretçilerin dahi gözünden kaçmıyor."

"Bölgenin self- determinasyon adına araştırmalarının sonucu ne olursa olsun-ister İslami eğilim, ister Pan-Türk eğilimi baskın çıksın, veya Çin kontrolü altında kalınsın-, Orta Asya'nın eski satranç tahtasında bazı tehlikeli parçalar olduğu aşikar. Pekin için vaziyet kazanç olmayan bir duruma dönüştürebilir."

Asiaweek dergisinin son sayısında "Batı bir saatli bomba" başlığıyla yayınlanan ve Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlıklarını ilan eden Müslüman Türk Cumhuriyetleri' nin yolundan gitmek isteyen Doğu Türkistanlılar'ı anlatan yazıda şöyle de deniliyor:

"Reform yanlıları ve muhafazakarlar Pekin' de Çin'in geleceği için mücadele ederken, kuzeybatıda başka güçler de iş başında."

Sosyal sıkıntılarının mazisinin bin yıl öncesine dayandığı ve bölgenin merkezi hükümetin başını uzun süredir ağrıttığı belirtilerek Sincanlılar'ın Sovyetler'den bağımsızlığını ilan eden "etnik kardeşlerinin" durumuna özendiği ifade ediliyor.

Bu durumun Urumçi'de 5 Şubatta park etmiş bir otobüse koyulan saatli bombanın patlaması ve 6 kişinin ölümü, 20 kişinin yaralanması sonucu Sincan hükümetinin saldırganları "Müslüman ayrılıkçılar" olarak nitelenmesinin ardından Çinli otoritelerce ilk defa kabul edildiği kaydediliyor.

Sincan' da etnik düşmanlıkların kökeninin çok eskilere dayandığı ve bölgenin geçtiğimiz yüzyılın ortalarında da Çin yönetimine karşı isyana merkez-

lik yaptığı hatırlatılarak şu bilgiler aktarılıyor:

1949' da komünist yönetimin başa geçmesine kadar, bölge Doğu Türkistan'ın yarı otonom Doğu Türkistan devleti olarak biliniyor ve Pan-Türkist bir milliyetçiliğin kendine taraftar topladığı söyleniyordu. Fakat yetkilileri asıl ilgilendiren İslami uyanış...Orta Asya'nındaki kısmı gibi Doğu- Türkistanlılar son 13 yılı İran'da radyo yayınları dinleyerek geçirdiler.

Pekin açıkça endişeli . Sincan, Çin'in toplam yüzölçümünün altıda birini teşkil ediyor. Uygurlar'ın yanısıra birçoğu yeni bağımsızlığını kazanan Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'da akrabalık taşıyan 12 diğer etnik grubunun da yuvası. Daha da önemlisi , Çin'in en geniş petrol yatakları ve en stratejik yeraltı kaynakları bölgede bulunuyor. Pekin'e göre, bölge uğrunda savaşılmaya değer. Göstergelerde bunu yapacağı doğrultusunda. Herhangi bir rahatsızlık durumunda kullanılmak üzere 100 bin dolayında askerin bölgede bulundurulduğuna inanılıyor.

Sincan, ardında çok sayıda ölü bırakan 1989'daki iki günlük bir isyandan sonra Sincan'daki rahatsızlık ve sabırsızlık giderek artıyor. Hükümet raporlarına göre en son başkaldırı 1990 Nisan'ında Baren kasabasında oldu ve 60 kişi öldürüldü.

Geçtiğimiz yıl Sincanlı devlet otoriteleri 25 bin profesyonel dini personeli "imtihan etti" ve yüzde 10'unu devleti tehdit eden memuriyetleri sebebiyle "temizledi". Bölgede askeri hareketliliğin düzenli olarak ön plana çıktığı rapor ediliyor.

Zaman 1992 (Dış Haberler Servisi)

ESİR DOĞU TÜRKİSTAN İÇİN

İsa Yusuf ALPTEKİN'in
Mücadele Hatıraları

DOĞU TÜRKİSTAN VAKFI

Yusufpaşa, Millet Cad. Küçüksaray Apt. 26/3
Tel.: 534 80 67 Aksaray/İSTANBUL

ABD Kongresi İnsan Hakları Komisyonu Alt Komite Başkanı Tom Lantos, Doğu Türkistan Türklerine tatbik edilen mezalimi yakından takip ettiklerini belirterek, Doğu Türkistan'daki Türklere yönelik olarak sürdürülen jenoside, bundan böyle müsaade etmeyeceklerini duyurdu.

Doğu Türkistan'daki soykırıma asla müsaade etmeyeceğiz

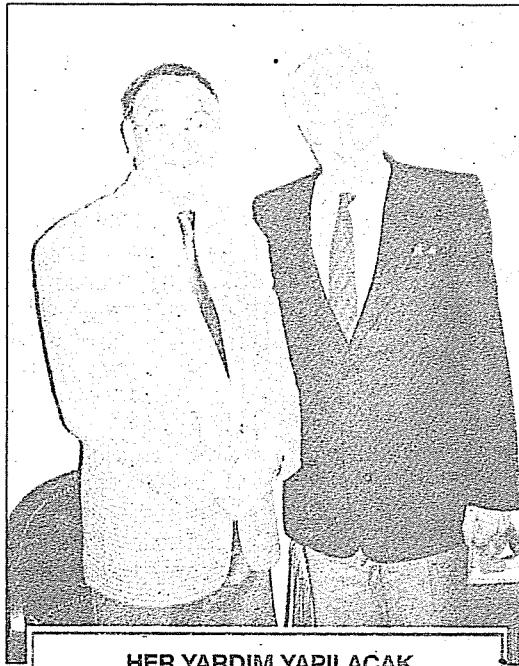
ABD Devlet Başkanı Bush'un Çin danışmanı, Dougies Paul ve ABD Dışişleri Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanı Kenneth Blackwell, Doğu Türkistan Türklerine tatbik edilen mezalimi sert bir dille kınayarak, ABD'nin Çin nezdinde girişimde bulunacağını açıkladılar.

ERKİN ALPTEKİN

ABD Kongresi İnsan Hakları Komisyonu Alt Komite Başkanı Macar asıllı "Tom Lantos" gazetemize özel bir demeç vererek, Doğu Türkistan Türklerine tatbik edilen mezalimi yakından takip ettiklerini belirterek, Çin'ilerin bu bölgedeki Türklere uyguladıkları sistemli Jenosid'e bundan böyle müsaade etmeyeceklerini duyurdu. Komünist Çin'in İnsan temel hak ve hürriyetlerine saygı göstermemeyi devlet politikası haline getirdiğine dikkat çeken millervekili Lantos, Doğu Türkistan Türklerinin bağımsızlık mücadelesine destek vereceklerini belirtti.

MACAR-TÜRK DOSTLUĞU

Macarlarla Türklere akraba olduklarını ve ABD devlet mekanizmasında çok sayıda Macar asıllının görev yapmakta olduğuna işaret eden Tom Lantos, bütün Macarların, Türk dünyası meselelerini kendi öz

HER YARDIM YAPILACAK

A.B.D. İnsan Hakları Komisyonu Alt Komite Başkanı Tom Lantos (sağda), arkadaşımız Erkin Alptekin'e Doğu Türkistanlı Türklere bağımsızlığa kavuşabilmeleri için elden gelen her türlü yardımın yapılacağını ifade etti..

meseleleri olarak kabullendiklerini ifade etti. Aralarında Ben Gilman ve Gus Yatron'un da dahil

bulduğu (20) yirmi Kongre üyesinin, Doğu Türkistan'daki Türklere ilgili olarak bir kanun

tasarısı hazırladıklarını belirten Tom Lantos, Daniel Moynihan, Claiborne Pell, Harris Wofford ve David Boren adlı ABD'li Senatörlerin Doğu Türkistan'da inceleme ve araştırmalar yapmak için harekete geçtiklerini bildirdi. Doğu Türkistanlı Türklere esir muamelesi yapan Çin'in, ABD'li Senatörlere vize vermeye yanaşmadığına dikkat çeken Lantos, komünist Çin'e bu konuda sürekli çok yönlü baskı tatbik edeceklerini duyurdu.

ABD'NİN ÇİN NEZDİNDEKİ GİRİŞİMİ

ABD'li Devlet Başkanı Bush'un Çin danışmanı Dougler Paul ve ABD Dışişleri Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanı Kenneth Blackwell'in de Doğu Türkistan'daki Türklere yönelik Jenosidi sert bir dil kullanarak eleştirdiklerini duyuran bağımsız haber kaynakları, Doğu Türkistanla ilgili olarak, ABD'nin Çin nezdinde girişimde bulunacağını belirtiyorlar.

Doğu Türkistan'da gösteri yapan Türkler'e
ateş açıldı, yüzlerce kişi şehit oldu

ÇİN'DE TÜRK KATLIAMI

✓ Kazakistanlı gazeteci **Batırhan Derinbed**, Çin Halk Ordusu'nun, işgali altında tuttuğu **Doğu Türkistan**'da, hak aramak için miting ve gösteri düzenleyen Türkleri katlettiğini belirterek, başta **Hoten**, **Yarkent** ve **Kaşgar** olmak üzere pek çok şehirde yapılan gösterilerin Çin Halk Kurtuluş Ordusu tarafından çok kanlı bir şekilde bastırıldığını duyurdu.

● 8 Mart tarihinde **Kaşgar**'da yapılan bir hak arama mitinginde Türk göstericilere hiçbir ikazda bulunmadan Çin güvenlik kuvvetleri ateş açılar ve yüzlerce kişiyi şehit ettiler. Bu olayın akabinde tutukladıkları 400 Türk, Çin zindanlarında işkence görüyor.

Başta **Hoten**, **Yarkent** ve **Kaşgar** olmak üzere Doğu Türkistan'ın birçok yerleşim merkezinde Çin aleyhinde gösteriler yapıldığı ve **Doğu Türkistan Türkleri**'nin bu hak arama mücadelelerinin kanlı bir şekilde bastırıldığı bildiriliyor. Çin güvenlik kuvvetlerinin gösteri ve miting hakkını barışçı bir şekilde kullanan Doğu Türkistan Türklerine ateşle karşılık verdiklerini belirten görgü şahitleri **Hoten**, **Yarkent** ve **Kaşgar**'da açılan ateş sonucu yüzlerce kişinin şehit olduğuna dikkat çektiler. Çin güvenlik kuvvetlerinin silahsız Türkleri katletmeye

başlaması üzerine Kırgızistan'a ve Kazakistan'a çok sayıda Türk'ün sığındığını ifade eden "Azat" adlı Kazakistan gasetesinin başyazarı **Batırhan Berinbet**, gösterilerden sonra tutuklanan (400) dört yüz Türk'ün, Çin zindanlarında işkenceye tabi tutulduklarını ifade etti.

8 Mart 1992 tarihinde, binlerce Uygur ve Kazak Türkü'nün, "Doğu Türkistan, Türklerin Yurdudur"; "Çinliler Doğu Türkistan'dan çıksın"; "Doğu Türkistan Türkleri, Batı Türkistan'la birleşmek istiyor" şeklinde yazılmış pankartlarla, **Kaşgar**'daki "İdgah" camii önünde toplandıklarını belirten **Batırhan Derinbed**, Çin askeri birliklerinin **Kaşgar**'ı kuşatarak hiçbir ihtar gerektirmeden katliam başlattıklarını duyurdu. "Demokratik seçim hakkı" ve "Çin'in insan haklarına saygı duymasını" talep eden Türkler'in barbarca katledilmesini, sakatlanmasını ve tutuklanarak işkenceye tabi tutulmasını dünya kamuoyu önünde kınadıklarını belirten Kazakistanlı gazeteci "**Batırhan Derinbed**", Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nu, Doğu Türkistanlı Türkler'e soykırım tatbik etmekle itham etti.

SAMARKAND

Dış Ticaret Limited Şirketi

International Trading Ltd. Co.

Sayın İşadamları,

Kardeş Orta Asya Cumhuriyetlerinden Özbekistan ile düzenli ve sağlıklı temeller üzerinde iş ilişkileri geliştirmek için **SAMARKAND** Dış Ticaret Ltd. Şti.'ni kurduk. Çeşitli alanlardaki alış-veriş, takas, ihracat ve yatırım konularında şirketimizle temas edebilirsiniz.

Saygularımızla

SAMARKAND Dış Ticaret Ltd. Şti.

Head Office:

Başmusahip Sok. Talas Han
16/107 34410 Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel.: (1) 527 82 13 - 528 47 68
Fax: (1) 511 46 90
Telex: 31401 istg tr.

Branch Office:

Buğday Sok. 12/1
06700 Kavaklıdere - ANKARA
Tel.: (4) 468 20 19 - 468 20 39
Fax: (4) 426 17 27

Uzbekistan Office:

700126, Tashkent Farkhadskaya St. 21
Tel.: (3712) 41 00 34 - 41 23 34
Fax: (3712) 41 06 70
Telex: 116184 Ficon su

TARANCILAR

DERİ SANAYİ VE TİC. A.Ş.

Dursun Tarancı ve Kardeşleri

TÜRKİYE'DE...

DOĞU TÜRKİSTAN'DA...

VE YAKINDA...

KAZAKİSTAN'DA...

DERİ SANAYİNDE ÖNCÜ KURULUŞ

TARANCILAR LEATHER WEAR COMPANY

ADDRESS:

Fab.: Güderici Sokak No: 46
Kazlıçeşme – İstanbul / TÜRKİYE

TEL:

582 52 76 – 582 96 41 – 582 71 17

TELEX:

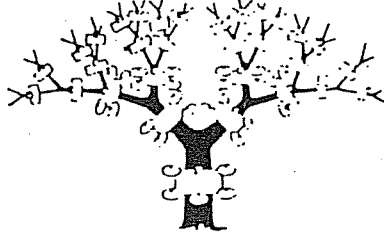
30591 Duta tr.

TD

REPRESENTATIONS:

Çin Halk Cumhuriyeti/Doğu Türkistan
S.S.C.B. Moskova/Kazakistan

HAYATIM^{VE} SECEREM

Soy ve Yaşam Kütüğü

Bir insanın yaşam dönemleri esas alınarak herkesin özgeçmiş ve soygeçmişlerine belgesellik kazandırmak için Serendiz Demir tarafından hazırlanan ve beş bölümden oluşan bu belgesel kayıt kütüğünün:

- 1'nci Bölümü : Doğumla başlayan Çocukluk Çağı,
- 2 . . . : Atalar ve Akrabaların Şeceresi,
- 3 . . . : Okul Dönemleri İş Hayatı,
- 4 . . . : Evlilik, Yuvanın Kurtuluş, Eşinin Şeceresi,
- 5 . . . : Ailenin örf adetleri, Tarihsel belge ve fotoğ-

rafların yer alacağı, her sayfası bal peteği gibi düzenlenmiş bölümlere; çocukluk çağından başlayarak ömür boyu yaşadığınızı yazmanıza • Aynı ayrı kotlandırılmış soyağaçlarına: kendi ve eşinizin Atalarnızı kaydetmenize • Kotlandırılmış aile tablolarına; Çocuklarınızı, torunlarınızı ve akrabalarınızı yazmanıza neden olan bu soy ve yaşam kütüğü, sizi soyunuza bağlayıp, gelecek kuşaklar arasında sonsuza dek yaşatacaktır.

Türkiyemizde ilk defa gerçekleştirilen ve kısa sürede büyük bir boşluğu dolduran bu Soy Kütük :

- 25/35 cm ebadında dayanıklı altın yaldızlı Lüks Ciltli
- Renkli zemin desenli 90 gram 1'inci hamur kâğıda ofset baskı.

SATIŞ YERİ

DOĞU TÜRKİSTAN VAKFI

Yusufopaşa, Millet Cad. Küçüksaray Apt. 26/3
Tel.: 534 80 67 Aksaray/İSTANBUL

ئىسكىت سۆزىنىڭ كەڭ بىر ساھىدە يەر لەشكەن. سا ما رە تە با كىتى ن ،
سۇغۇدە سا قا ۋە سىرىك قوۋملىرىنىڭ ئىسمى ئىكە تىلگى ۋە با تىلا -
مىئۇس جۇغراپىيەسىدە سىرىك يۇرتى دەپ ئاتالغان ئىسكىتيا سىرىكا
نىڭ ئاھا لىسىدىن بولغان ھۇنلارنىڭ ئىسكىتلار توپلىمىنىڭ بىرقىسى
ئىكە تىلگى ئا كىلىشما قتا دۇر .

چىن مەنبئە لىرىدە شەرقى تۈركىستان نغا ئائىت مە لۇما تىلار
نىڭ ئەڭ قەدىمقىسى ، مىلادىدىن بۇرۇنقى 115-38 اتىجى يىللىرى ئارا -
سىدا شەرقى تۈركىستان نغا سا ياھەت قىلغان جا لىچىيە نىڭ بەر -
گىن خەۋەرلەر بىلەن باشلايدۇ . ئۇندىن ئىلگىرىكى چاغ لەر نغا
ئائىت چىن مەنبئە لارگە ئاساسەن يېزىلغان نەرسىلار تا مەن تىمىنى
ۋە ئەسلىسىز خورا پىي سۆزلەردىن ئىبارەت بۇلۇپ ئىپتىبارغا ئەرز -
يەردۇ . دىمەك چىن قا يتا قلىرىدىن ئىپتىدىنغان مە لۇما تىلار ھۇن
خا تىلىغىنىڭ تۈركىستان نغا ما كىمىيىتىنىڭ ۱۰۱- نىجى يىلىدىن باشلا -
يدۇ . بۇ مە لۇما تىلارغا قارىغاندا ھۇن دەۋرىدە ھۇن دەۋلىتىگە تەۋە
يەر لىك دەۋلەتلىر ئوتتۇزىدىن ئۇشۇق ئىدى . (ھۇن دەۋلىتى با بىسىلا -
تەپسىلى بايان قىلىمىز) . بۇلار دىن شۇنە تىجە چىقىرىمىزكى ؛ تۈر -
كىستاندا بىرنەچچە ئەسىردىن بىرى فىئۇدا للىق (يەر خا تىلىغى) بىر
سىستىمى ھۆكۈم سۈرمەكتە ئىدى . بۇ يەر لىك خا تىلىق ئۇسۇلى بىلەن
پا رچىلانغان تارقاق ھالدىكى دەۋلەتلەر بىر بىر لىرى بىلەن بو -
غوشۇپ بىر لىك ۋە كۈچتىن مەھرۇم بىر ھالغا چۈشۈپ قالغان
ئىدى لار .

ھاسىلى ، بۇ يۈز يىگىرمە يىللىق دەۋرتىڭ ئۇمۇمى مەنزىمىسى

مانا بۇلار دىن ئىبارەت ئىدى . (داۋامى بار)

شەرقى تۈركىستان. ئاۋازى

خېزىردىكى، ھىندۇستان تاغلىرى ۋە ئامۇ دەرياسى ئارىسىدىكى مەملىكەت باكتىيانا؛ ئوكسۇس ئامۇ دەرياسى ۋە يەكسارت (سىر) دەرياسى ئارىسىدىكى. سۇغدىيانا، بۇنىڭ شەرقىدىن، ئەيماۋۇسقا سۇزۇلغان مەملىكەت سا تارۇم (ساقا مەملىكىتى) دەپ ئاتىلىدۇ. ئەيماۋۇسنىڭ شەرقىدىكى مەملىكەتلەر ئىسكىتىيا سىرىكا دىيىلىدۇ. با تلامۇسنىڭ بۇ مەلۇماتى كۇرۇنۇشتە تەبىئى جۇغراپىيەلىك ۋە زىئىيەتنى كۆرسەتكەن بولسىمۇ بۇنىڭ تارىخىنىڭ دىققەتتىن چەكلىنىدىغان يىرى، با تلامۇسنىڭ ئىسكىتىيا (ئىسكىت مەملىكىتى) دەپ ئاتىغان بۇ مەملىكەتنىڭ چىگرا لىرى شۇ چاغدىكى ھۇندۇلىتى چىگراسىنىڭ دەل ئۇزى، چۈنكى پۈتۈن تارىخىلارنىڭ ئىتتىپاق - بىلەن ئېنىقلانغان بىر ھەققەت شۇكى؛ مىلادىدىن بۇرۇن ئىسكىتىيا ئەسرنى ئورنىدا ھۇن، دەۋلىتىنىڭ چىگرا لىرى غەربتە ۋۇلگا دەرياسى ۋە خېزىردىكى، جەنۇبتا ھىندۇقۇش، پامىر، قارا ئۇرۇم قارا - گۇغۇتاغ (كۇئۇلۇتە) ئالتۇن تاغ لىرى ۋە سىرىخ دەرياسى (خۇاڭخى) شەرقىدە كۇرىيە ۋە ياپۇن دىڭىزى؛ شىمالدا سىبىر يايلاقلىرىدىن ئىبارەت ئىدى.

بۇلارگە ئاساسەن، بىز شۇ يىلدىكى ئالغا سۈرەلەيمىزكى؛ بۇ يۆك ھۇن، خاقانى باغاتۇر (چىنچە ئاتىلىشى مۇتا ۋە يەھىتە) دەۋلىتىنى تۇرت ئەتراپقا كەڭىيەتتە، غەربتىكى ئىسكىت دەۋلىتىنى بېقىتىپ پۈتۈن ئىسكىت مەملىكىتىنى ھۇندەۋلىتىگە قوشتى. غەرب ئالىملىرى بۇ ھادىسىنى بىر ئىسكىت دەۋلىتىنىڭ يېقىلىشى دەپ تۇتۇپ ماستىن بەلكى يىگىدىن بىر ئىسكىت ئائىلىسىنىڭ تېخىمۇ كۈچلۈك ھالدا ئورتىغا چىقىشى دەپ تۇتۇماتقان. شۇنىڭ بىلەن

ئىككىنچى بولوم

ئىككىنچى دەۋردىن ھون دەۋرىگىچە

شەرقىي تۈركىستان

بۇ يۆك جاھانگىر ئىكەندەرنىڭ مىلادىدىن بۇرۇن 327 تىجىسى يىلى شەرقىي تۈركىستاندىن مەغلۇپ بۇلۇپ چىكىنگە تىلىكىسى يۇقارىدا بايان قىلدۇق. ئۇچاغدىن باشلاپ شەرقىي تۈركىستاننىڭ ھۇن خاقانلىقىغا قوشۇلغان زامانغا قەدەر بولغان يۈزىگىرمە يىللىق مەزگىل، تارىخ ساھىبىدا ئەڭ قاراڭغۇ-لۇقتا قالغان دەۋرى بۇلۇپ ھىساپلىنىدۇ. بۇ دەۋرگە ئائىت يېزىلغان ھېچ بىر ئەسەر ۋە ياكى ئاركىئولوگىك ماتېرىيال تېپىشچە تېپىلمىدى. فەقەت، 150 نىچى مىلادىدا يېزىلغان ئەسەر بىلىم دۇنياسىدا دەسلەپكى ئىسمى سۈپەتكە ئىگە جۇغراپىيە كىتابى دەپ تونۇلغان بىتلامۇس جۇغراپىيەسىدە تۇۋەندىكى مەلۇماتلارنى كۆرۈمىز:-

دەريە رۇرا (ۋۇلگا) دەرياسى ۋە شەرقتە بۇيۇك - دېڭىز بىلەن چىكرا لاتىغان مەملىكەتنىڭ ئۈمۈمى ئىچىتى ئىسكىتتا دور. بۇ ئىسكىتتا مەملىكىتىنىڭ ئورتاق قىسمىدا ئەيماۋس تاغلىرى بار. بۇ تاغلار ئىسكىتتا ئى غەرپ ۋە شەرق ئىككى قىسمىغا ئايرىيىپ تۇرۇدۇ. جەنۇبتا شەرقتىن غەربچە ئۇزارغان ئىمۇئويىل تاغلىرى بار. بۇ بۇيۇك مەملىكەتنىڭ ئەيماۋسنىڭ غەربىدىكى قىسمى تۇۋەندىكى مەملىكەتلەرگە بۆلۈنۈدۇ: ۋۇلگا دەرياسىدىن شەرقتە قار - راپ تەخمىنەن ئىلتىغىچە ئاسىياسار ما ئىياسى، جەنۇبتا

بشەرقىي تۈركىستان ئاۋازى

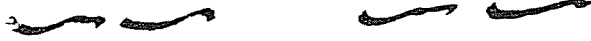
افراسىياب اولگەندىن كىن عالم لىر ، حكىم لىر افرافىلسوف لىرنىڭ
حالى يمان بولدى . دىنيا اولرنى ازدى . فضىلىت نىڭ آتى سە سىدى .
فضىلىت سە سىڭ انگە اوخشاش خوارلىق و نىرت گە اوچرادى . گوياكە يىرگە
توشوب سود رولوب قالماقدادور . زمانە كونلرىنى حرىكتە كىتورە دور . و بنو
حرىكت بىلەن انسان نىڭ كوچىنى الالاتادور و عاجزلاشتورور . بو نىڭ بىلە
دىنيا لىر لىرىن و پارارلىغ كىشلىرىدىن بو شالىتادور . زمانە قارشى كلىگەن
كىشلىرىغە تىخىمو آرتىلىپ اولرنى يوق اتىمەي قالماي دور . زمانە اگراوقى
نى نشانە گە الىپ اتسا او اوقنى توسادورغان كىمدور ؟ اگراوق بىلەن
تاغنى اتىپ انى يوق اتىشنى قصد قىلسە تاغ نىڭ جىلغاسى و تىمىلىگى
قالماي يىرتىلىپ پارچە لانىپ كىتە دور . زمانە نىڭ عادىتى البتە مونداغ
دور . موندىن باشقە يىنە زمانە نىڭ تۈرلۈك بىھانە و اتىھام لىرى بارلىقى
قطنى دور . اگرا قصدلب اوق اتسا تاغلىرنىڭ باشى تۈزۈپ كىتە دور .
او ، دشمن او تىنى اۋچورگەن ايدى ؛ اولەرنى لەشكر گاه دىن قوغلاپ
چىقارغان ايدى . باشىدىن اغىر ايشلەر اۋتكەن ايدى ؛ شونداغ
بولسامو اوڭا قىچىل اوقى تىگىپ اۋلتوردى .

Vakıf Başkanı A.Rıza Bekin Almaata'da

يالغۇق كۈچىن گۆرە تۈر
قاچسا تەقى ارتىلور
كىم تورانى يىغدىچى
اوزى قويسى يىرتىلور
تويدىن انى كۈچۈرگەن
تەگدى اوقى اۆلدۈرۈ
تەرگى اوروپ اشلاقا
قودتى ارىگ اومدورور

اۆزلەك كۈنى تېرەتۈر
اردىن اژون ساورەتور
آتسا اوقىن گرگىرىب
تاغىغ آتیب اوغراسا
ياغى اوتىن اۆچۈرگەن
ايشلار اوزوپ كەچۈرگەن
تورغان اولوغ ايشلاقا
توملۇغ قەدىر قشلاقا

مىثە نېشئائىلامى:

قەرىمان باتور بولبارس اۆلدىمۇ؟ اوسال وىمان دىنبايىزگە
تالدىمۇ؟ رمانە افراسىياب دىن وىبىز دىن انتقامىنى الدىمۇ؟ امدى
بو مصىبەت بىلە يۈزگىرىمىز پارچە لاناقدە دور. بو اغىر مصىبەت دە بىگ
لراتلىرىنى ھەر طرف غە چاپتوروب خار دوردى، اولرنى قاينغوروقلاتىب
ياداغان حالغە كىدېلر. اولر ئكزى و يۈزى زەغىر سورتولگەندەك سارغاپ
كىتتى. اولر افراسىياب غە اچى اغرىغاندىن بۆرىدەك اولاشتى آھ اوروپ
ياقلىرىنى بىرتىشتى، قاتىغ درد بىلەن موگلوغ نغمە آوازىدە اۆنەب قىر
ياد قىلدى، كۈپ يىغلاشقان لىقدىن اۆن لرى پىتىب قالماقدا دور. تولا
يىغلاغاندىن كۈز لرى كورمەس بولوب كىتتى. قىلك (زمانە) اوزوندىن بىرى
افراسىياب غە دوشمن بولسە مو كۈچى ىتمەى فرصت كۈتكىدە ايدى، واگنا
سوقىد اوچون باشورون توزاق قوروب تورماق دە ايدى. امدى بىگر بىگى
نى (افراسىياب نى) آلداب آرزوروب توزاق غە توشوردى. زمانە نىك بىو
الدامى و سوقىدكە دىن قانداغ قاچىب قورتولسون.

افراسىياب نىك اۆلۈمى كۆنگۈم نى اىچىدىن كويدوردى.
ساقايغان ياراسنى تاتالاب قاناتاقدادور. كۆنگۈم اۆتكەن ياخشى چاغ
لرنى حسرت بىلەن اسلەيدور. كىچە كۆندۈز اۆتكەن سارى اۆتكەن چاغلر
نى حسرت بىلەن اسلەتكىدە دور. زمانە تامالاً عاجىز بىر حالغە كىدى.
توبىندەكى جاھل صنف لروىمان لرقوزغالدى. فضىلەت ياكە علم اخلاق
قالداى. بو نىك سىبى دىن حىكمەدى افراسىياب نىك وفات قىلغانلىقى
دور.

شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى

مەھلىيە ئىشلىرى

بۇ كىتاب ۋە تەن ۋە مىللەت ئۈچۈن
چېنىشى ۋە مىلىنى ئايىمىغان ۋە تەنپەرۋەرلەرگە بېغىشلاندى

افراسىياب مەرتىبەسى:

ايسىسىز آژون قالدىمو
امدى يۈرەك يىرتىلور.
قازغو انى تورغوزوپ
كۆركۈم اگا تورتولور
يىرتىپ ياقا اۆرلە يو
سيفتاب كۈزى اۆرتۈلور
اوغرى توزاق اوزاتتى
قاچسا قالى قورتولور
يەتمىش ياشىغ قارتادى
تۈن كۈن كىچىپ اير تەلور
يۈنچىغ ياوز تەپرەدى
آژون بەگى چەرتىلور
آژون انى يىنجىدى
يەرگە تىگىپ سۈرتۈلور

آپ آرتوگگا اۆلدىمو
اۆزلك اۋچىن اكدىمو
بەگلەر آتىن ارغوروپ
مكزى يوزى سارغارىب
آولىشىپ ارەن بورلە يو
سقىرىپ اونى يۈرلا يو
اۆزلك ياراغ كۆزە تتى
بەگلەر بىگىن آزىتتى
كۆلگوم ايچون اۆرتەدى
كەچمىش اوزوگ ارتەدى
اۆزلك قاموغ گۆرەدى
آردەم اريغ ساورەدى
بىلگە بۆگۈ يۈنچىدى
آردەم آتى تىنجىدى

ھاياجانلىق كە يىپىيات ئىچىدە «شەر يۈرەك قە ھىرمان» دەپ مە
 دەھلىگە ن، ھە تەتا غە رە زلىك ھالدا مۇنداق دىگەن: «ئونىڭ نامى خە لىق
 ئازاتلىغى ۋە موستە قىللىغى يولدا كۈرە ش قىلغان ۋە كۈرۈشۈۋاتقانلارنىڭ
 قە لىدىن مە گۈگۈ ئۈرۈن ئالدى. ۋە ئالغوسى.» بو يە ر دە بىز شۇنى سوراپ
 پاقايلى: كىملەر «خە لىق ئازاتلىغى ۋە موستە قىللىغى يولدا كۈرە شتى» ؟
 كىملەر «خە لىق ئازاتلىغى ۋە موستە قىللىق يولدا كۈرۈشۈۋاتىدۇ» ؟
 قانداق «خە لىق» مە ملىكىتىمىزدە «موستە قىللىق» ۋە
 «ئازاتلىق» نى تە لە پ قىلىۋاتىدۇ؟ بو «خە لىق» كىمدىن «موستە
 قىللىق» ۋە «ئازاتلىق» تە لە پ قىلىدۇ؟ تورغون ئاللاس رىئاللىق
 ئالدىدا موشۇمە سىللە رگە جاۋاپ بىرىشكە چورئە ت قىلامدۇ؟
 مە يىلى مە يدان ۋە پوزىتسىيە جە ھە تىن بولسۇن، ياكى نوختىنى نە زە ر
 ۋە ئوسول جە ھە تىن بولسۇن، «شە ر قى توركىستان تارىخى» بىلە ن
 «ئۇيغۇرلار» بىر زاۋۇتتىن كىم بىر ساندوققا قاچىلىغان ماللىرى، تىخىمۇ
 ئىنقىراق ئىتساق «ئۇيغۇرلار» دىگە ن كىتاپ «شە ر قى توركىستان
 تارىخى» دىكى نورغون مە زمونلارنى ئاز تولا ئۈزگە رتىپلا بىۋاستە
 كوچۇرۇپ ئالغان .
 بو ئىككى كىتاپنى ئە ستايدىل سىلشتورساق، بۇنداق ئابزاسلار كە م دىگە
 ن دە ۵۰ نە چچە يە ر دە ئۇچرايدۇ.

ددچن سپىلنىڭ سىرتىدىكى جوڭگونىڭ قەدىمقى مىللەتلىرى قورغان
 پەرىلەك ھاكىمىيەتلىرىنىڭ ھەممىسىنى «مۇستەقىل دۆلەت» دەپ
 ئاتىغان ھەتتا ئۇلارنى «جوڭگو» بىلەن قارمۇ قارشى قىلىپ قويغان.
 شوڭا «ئۇيغۇرلار» دىگەن كىتاپتا «مۇستەقىل» دىگەن سۆز «شەرقىي
 تۈركىستان تارىخى» دىكىدىنمۇ كۆپ چىلىقىدۇ. «جوڭگو» بىلەن باشقا
 «پەرىلەك مىللى ھاكىمىيەت» لەرگە نىسبەتەن تورغون ئالاسنىڭ توتقان
 پوزىتسىيەسىنى، غەزەپ نەپەرتىنى ئىنىق دېيىشكە بولىدۇ: «جوڭگو»
 نى تىلغا ئالسلا ئىختىيارسىز ھالدا «مەككەر»، «ۋاپاسىز»، «زەئىپ»،
 «قالات» دىگەندەك سەلبىي مەنىدىكى سۆزلەرنى ئىشلەتكەن،
 «باشقا مىللەتلىرىنىڭ ھاكىمىيەتلىرى» (ئۇنىڭ قارىشىچە، ئەمىلىيەتتە
 ئۇيغۇرلار قورغان دۆلەتلىرى) نى تىلغا ئالسلا ئاغزى قولىقىغا يەتكەن
 ھالدا «مۇستەقىل، قودىرەتلىك، پارلاق»، «مەدىنىيەتلىك»، «باي»
 دىگەندەك ئىجابىي مەنىدىكى سۆزلەرنى ئىشلەتكەن، ئۇ ھەتتە
 ئۇزاق مۇددەتلىك تارىخىي كۆرمەي بىردەملىك ۋەقەنى كۆرۈپ
 «جوڭگو» ھونلارغا، تۈركلەرگە ۋە ئۇيغۇرلەرگە بىقىنغان دەپ مۇئەييەن
 نەتىجىلەرگە ئىشىنىپ، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇ ۋەقەنىڭ بىرلىكى ئۈچۈن ئۈچمەس
 تۈھپە قوشقان بەن. چاۋغا ھەدەپ ھوجۇم قىلىپ، ئۇنى
 «ئۇيغۇر خانلىرىنىڭ ئۆز ئارا زىددىيەتلىرىدىن پايدىلىنىپ، ئۇلارنى بىر
 بىرى بىلەن كالا سوقۇشتۇرۇپ، ئۆز ئارا ئۇرۇشقا سىلىپ قويۇپ كۆپلەپ
 قان تۆكۈشكە سەۋەپ بولدى.» دەپ ھاقارەتلىگەن. ئۇ مىللەتلىرى
 رىئەتپاقلىغىنى كۆچەيتكەن، ۋەقەنىڭ بىرلىكىنى قوغدىغان ئاز سانلىق
 مىللەتلىرىدىن چىققان مۇنەۋۋەر تارىخىي شەخسلەر، ئالايلىق، خەن
 سولالىسى دەۋرىدىكى قوقۇشار تەڭرىقوت، تاڭ سولالىسىنىڭ دەسلەپكى
 مەزگىلىدىكى ئاسنا سونىس، ئۇيغۇر خانلىقىنى سىمىرلىگەندىن كىيىنكى
 ئونمىش (ھورمۇزد) قاتارلىقلارغا ئىچ – ئىچىدىن ئۈچمەنلىك
 قىلىپ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى «خائىنلار» دەپ ئاتىغان،
 ۋەقەنىڭ بىرلىكىگە قارشى چىققان، مىللەتلىرى رىئەتپاقلىغىغا بوزغونچىلىق
 قىلغان ئاز سانلىق مىللەتلىرىدىن چىققان مۇناپىقلارنى ئالايلىق
 تاڭ، سولالىسىنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدىكى كۆرشادنى تولۇپ تاشقان

تورغون ئالماس بولسا «پان توركىزىم» نىڭ ئوزگە رگە ن تورى - «پان ئويغورچىلىق» نى كوككە كوتورۇپ، مىللە تە ر ئىتتىپاقىغا بوزغونچىلىق قىلىش، مىللى بولگونچولوكنى تە رغىپ قىلىش جە ھە تە شىنجاڭغا بوۋاستە، ناھايىتى يامان تە سر كورسە تىتى.

تورغون ئالماس تورلوك ناتوغرى ئوسول ۋە نا توغرى ۋاستىلانى قوللونۇپ، ئويغورلارنىڭ ئورنىنى جىنىنىڭ بارىچە يوقورى كوتورۇپ، كىتابىدا قايتا-قايتا، ئويغورلا «ئە ك قىدىمقى مە دىنىيە تىلك خە لىقلارنىڭ بىرى،» «شە رقتە ھىنگان تاغلىرىدىن تارتىپ، غە رىپتە كاسپى

دىكىزىغىچە، شىمالدا ئالتاي تاغلىرىدىن تارتىپ، جە نوپتە ھىمالايا تاغلىرىغىچە» بولغان «ئورتا ئاسيا» «ئويغورلارنىڭ ئانا يورتى»، «ئورتا ئاسيا ئە ك قىدىمقى چاغلاردىن تارتىپ ئويغورلارنىڭ ئانا يورتى بولۇپ قالماستىن، بە لكى دونيا مە دىنىيەتنىڭ ئە ك قىدىمقى ئە ك مە شھور ئالتون بوشوكىنىڭ بىرى» دە پ تە كىتىلى- گە ن . ئو كىتاۋىدا يە ن تە كرار تە كرار ئويغورلار ئولوق ئوغوز ئىمپىرىيىسى ئولوق ھون تە كرىقوتلوغىدىن تارتىپ سە ئىدىيە خانلىقىغىچە بولغان ۱۱ ئولوق ياۋروپا ئاسيا دولىتىنى قورغان، دىگە ن. شو ئارقىلىق مىللى چوڭچىلىق سە ۋداسىنى قوتروتىشقا ئورونغان، خە نزو ۋە باشقا مىللە تە ر ئوستىدە

توختالغاندا، ئولارنىڭ پە رزە ندىنى قە بىج دىمىگە ن تە غدىردىمۇ تە بىستى مە ھكار- دە پ، ياۋايى دىمىگە ن تە غدىردىمۇ قالات دە پ، مىللە تە ر ئارىسىدا دوشمە نلىك ۋە ئوچمە نلىك پە ىداقلىشقا ئورونغان . تورغون ئالماس مە ھە مە ت ئىمىنىڭ ئوسولنى قوللونۇپ، ساك، ھون، ئويسون، ياۋچى، سىيانپى، جورجان، قانقىل (ئىگىز ھارۋىلىقلار)، توروك قاتارلىق جوڭگونىڭ قە دىمقى مىللە تلىرىنىڭ ھە ممىنى ئويغورلار دە ۋىلىپ، شو ئارقىلىق بومىللە تە رنىڭ تارىخىنى ئويغورلارنىڭ تارىخى، بو مىللە تە ر ياشىغان جايلارنى ئويغوردولتىنىڭ زىمىنى قىلىۋالغان . تورغون ئالماس «ئويغورلار» دىگە ن كىتابىدا يە نە «موستە قىللىق» نى كوككە

كوتورۇپ «بولگونچولوك» نى

تە رغىپ قىلغان. ئولوق ۋە تىنىمىز جوڭگونىڭ چىگرى سىنى سە ددىچىن سىپىلى دە پ، قە دىمقى تارىخى ئە مىلىيە تە كە قىلچە پىسە نت قىلماي، سە

سياسى جە ھە تە گودە ك، تورموشتا تە جىربىسىزئاز سانلىق مىللە ت
ياش-ئوسمورلىرى ئونىڭغا ناھايىتى ئوڭايلا ئالدىنىپ قالدۇر.

۸. «ئويغورلەر» - «شەرقىي تۈركىستان تارىخى»

نىڭ كۆچۈرۈلمىسى

«شەرقىي تۈركىستان تارىخى» نىڭ قە پە زدەن چىقىشى شىنجاڭغا چوڭقۇر
تەسىر كۆرسەتكەن، زەھىرى كەك تارقالغان. يىڭى چوڭقۇر قورولغاندىن
كېيىن، ئولۇق چوڭقۇر كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ رەھبەرلىكىدە
تۈرلۈك مىللىي سىياسەت تەرتىپىدا ئىجرا قىلىنىپ، مىللىي تەرتىپىدە لىك
ئاپتونومىيە ئەمەلگە ئىشىپ، شىنجاڭدا ھەرقايسى مىللەتلەر باراۋەر
لىك، ئىتتىپاقلىق، ئۆزئارا كۆيۈنۈش، ھەمكارلىشىش، ئورتاق راۋاجلىنىش
داغدام يولىغا ماڭدى. لىكىن شۇنى كۆرۈش كىرەككى، مەملىكى - تىمىز
سىرتىدىكى كاپىتالىزم كۆچلىرى تىخى خىلى كۆچلۈك مەملىكەت ئىچىدە
سىنىپىي كۈرەش توغرىسىدا پەقەت تەكىننى يوق. شىنجاڭدا تارىخىي لىك مىللە
تەڭپەھلىك كەي پىياتى ئاز سانلىق كىشىلەر نىڭ ئىدىيەسىدە ھىلىمۇ چوڭقۇر
ساخلاماقتا، ئايرىم مىللىي بۆلگۈنچىلەر قاراشلىرى بولۇپ - پوچقاقلاردا
يۈشۈرۈپ تۇرماقتا بولۇپمۇ يىقىنقى يىللاردىن بۇيان مە
ملىكىتىمىز سىرتىدىكى دۈشمەن كۆچلەر شىنجاڭغا قاراتقان
ئاغدۇرۇمچىلىق، بوزغۇنچىلۇق

ھەرىكەتلىرىنى كۆچەيتتى، شۇنىڭ بىلەن بىللە بورژۇئا ئەركىن
شىتۈرۈش پىكىرى ئىسمى ئەدەپكە تەتتى، تارىخىي لىك مىللەت تەڭپەھلىك كە
پىياتى بىر ئاز ئوسۇپ قالدى، ئايرىم مىللىي بۆلگۈنچىلەر مۇقۇمداشتى.
«شەرقىي تۈركىستان تارىخى» نىڭ چوڭقۇر تەسىرى يىڭىباشتىن
ئاشكارلىنىشقا باشلىدى، تورغون ئالماسىنىڭ «ئويغورلار» دىگەن كىتابى مانا
مۇشۇنداق سىياسىي مۇھىتتە ئىجتىمائىي شارائىت ئاستىدا مەيدانغا كەلگە

ن .

«ئويغورلار» دىگەن كىتاب ئەمەلىيەتتە «شەرقىي تۈركىستان تارىخى»
نىڭ كۆچۈرۈلمىسى، ئۇنىڭ بىردىن بىر ئوخشىمايدىغان يىرى شۇكى، مەھە
مەت ئىسمى «پانتۈركىزم» نى كۆككە كۆتەرگەن، ئۇنىڭ چەتتە ل -
دىكى دۈشمەن كۆچلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى خىلى قۇيۇق ئىدى،

ساندىكى كىشىلەر رىمىلە تىنىك مە ۋىجوت بولۇپ تورىشى ۋە تە رە قىياتى ئوچون تىرىشىپ كورە ش قىلىشقا كۆڭلىدە ناھايىتى قىزغىن بولسىمۇ، لىكىن ئە مىلى ھە رىكە ت قىلمىدى. « مە ھە مە ت ئىمىن بو يە ر دە » ھە رىبەر شە رقى توركىستان خە لقى « نى مىلى بولگون. چىلە رنىك خام خىيالىنى ئە لىگە ئاشوروش ئوچون « بىردە ك ئىتتىپاقلىشىش » قا « كوچنى توپلاپ كورە ش

قىلىش » قا كوچىنىك بارىچە قوتراتقان ئارقىدىنلا يە نە مونداق دىگە ن : « شە رقى توركىستان خە لقىدە بونداق روھى ھالە تىنىك پە يدا بولشغاشە رقى توركىستان خە ل. قىنىك كوپ يىللاردىن بويان جوڭگونىك سىياسىتىنىك ئاسارىتى ئاستىدا ياشاپ غە پلە ت دە قالغانلىغى ئاساس سە ۋە پ بولغان، شوڭا ئولار دولە ت دىگە ن كوز قاراشتىن، مىلى ئاڭدىن ۋە دىنى ئىتقادىدىن ئايرىلىپ قالغاندىن كىيىن، تورك مىللىتىنىك مە نىۋى ئالاھىدىلىگىنى ساقلىيالمىي لا قىلماستىن، بە لكى دولە ت، مىللە ت، دىن ئوچون بارلىقىنى قوربان قىلىش غە يىرتىنى يوقوتۇپ قويغان. » بو يە ر دە مە ھە مە ت ئىمىن « شە رقى توركىستان خە لقى » دىن دولە ت كە قارىشى، مىلى ئاڭ، ۋە دىنى ئىتقادىنى « كوچە يىتىش » نى، مىلى بولگونچولوك قىلىشقا ئىدىيە دە ھازىرلىنىشى تە لە پ قىلغان. ئاخىرىدا ئو مونداق دىگە ن : « شە رقى توركىستاندا ئوز ئوزىنى ۋە تە ن پە روھ ر، مىللە تپە روھ ر دە ۋالغان نورغون كىشىلەر ئاغزىنىك ئوچىدىلا شونداق دە يدو. ئە مىلى ھە رىكىتى يوق، ھە قىقى توردە دولە ت، مىللە ت ئوچون قوربان بولۇشتىن ئاينامىي كورە ش قىلىدىغانلار ساناقلىقلا ساناقلىقلا كىشى بىلە ن مە خسە ت كە يىتىش قىيىن. » بو يە ر دە مە ھە مە ت ئىمىن « ۋە تە نپە روھ ر مىللە تپە روھ رلە ر » نى بولگونچولوك مە خسە ت كە يىتىش ئوچون ئە مىلى ھە رىكە ت قوللۇنۇشقا قوتراتقان.

مە ھە مە ت ئىمىننىك بو پاراگىراپتىكى سوزلىرىنى توپلاپ قىلىشقا ۋە بولگونچولوك قىلىشقا قوتروتوش خىتاپنامىسى، ئونىك قوتروتوش ۋە قايىموقتوروش كوچى ئىنتايىن كوچلوك دىيشكە بولىدو. مىللە تلە ر ئىتتىپاقلىقى ۋە ۋە تە ننىك بىرلىكى توغرىسىدىكى قارىشى ئانچە كوچلوك بولغان كىشىلەر رەھسىياتقا بىرىلىپ كىتىدىغان،

شېنجاڭغا قايتىپ كىلىپ زومىگە ر بولوپ، ئە يىشى ئىشرە تىلك
 تورموش كوچوروشتن ئىبارە ت .مە ھە مە ت ئىمىننىڭ بو
 توپولاڭچىلار ئوچون « مىللە ت نىڭ ئە ركنىلىگى، ئازاتلىغى » دىگە ن
 بايراقنى كوتوروپ چىقىشى «قوي كالىسىنى ئىسىپ قويوپ، ئىت گوشىنى
 ستىپ» تىخموكوپ نادان كىشىلە رنى ئالدام خالتىسى غاچوشوروش كە
 ئورونغانلىق، خالاس .

۷. توپىلاڭ ۋە بولگونچولوككە قوتىرتىش

خىتاپنامىسى

« شە رقى توركىستان تارىخى » دىگە ن كىتاپنىڭ ئاخىرىدا، مە ھە مە ت
 ئىمىن شىنجاڭ تارىخىغا موناسى _ بە تىسىز بىرنىملە رنى سىزىپ، مىللى
 بولگونچولوك مە ۋ _ قىئە سىنى ۋە پوزىتسىيە سىنى چىقىش قىلىپ، ئە يىنى
 چاغدىكى شىنجاڭنىڭ ئىزتىمائى ئە ھوالىغا باھابە رگە ن، ئو بو ئابزاس
 سوزىگە « شە رقى توركىستاننىڭ ئە ھوالى ھە ققىدە مولاھىزە » دە پ مە
 ۋزۇ قويغان، ئونىڭ ئاساسى مە زمونى مونداق: « بىر مىللە تنىڭ مە ۋجوت
 بولوپ تورىشى ۋە تە رە ققىياتى شو مىللە تنىڭ ئوزىنىڭ ئىھتىياجى ۋە
 موقە ددە س ۋە زىپىسى، مىللە تنىڭ مە ۋجوت بولوپ تورىشى ۋە تە
 رە ققىياتىنى قولغا كە ل _ توروش ئوچون ھە رىبىر كىشى تىرىشىپ كورە
 ش قىلىشى، بارلىقنى قوربان قىلىشى لازىم، مىللە تنىڭ مە ۋجوت بولوپ
 تورىشى ۋە تە رە ققىياتىدىكى بارلىق توسقونلوق ۋە قىيىنچىلىقلارنى پائال
 يوقوتوش، يىڭىش كىرە ك، بىر دە ك ئىتتىپاقلىشىپ، كوچىنى توپلاپ،
 سىرتقى كوچىنىڭ تە سىرى ۋە ئاسارىتىدىن ساقلىنىش لازىم، شونداق
 قىلغاندىلا، ئاندىن مىللە تنىڭ مە ۋجوت بولوپ تورىشى ۋە تە رە ققىياتىنى
 ساقلىغىلى، بارلىق قىيىنچىلىقلارنى يە ڭگىلى، بارلىق كورە شلە ر دە غە لىبە
 قازانغىلى، سىرتقى كوچىنىڭ بىسىمىنى چە كلىگىلى بولىدۇ .

بو ھە رىبىر كىشىنىڭ موقە ددە س ئولوق ۋە زىپىسى . لىكىن شە رقى
 توركىستانلىقلار بو ۋە زىپىنى ئورونداشقا تىرىشچانلىق كورسە تىسمو؟ بىز
 بو مە سلىگە شونداق جاۋاپ بىرىمىزكى: شە رقى توركىستان خە لقى
 ئوزىنىڭ موقە ددە س بورچىنى تىخى ئوروندىغىنى يوق. ئىنتايىن ئاز

مە نسز ھايات كوچوروپ، ئە نڭلىيە جاھانگىرلىگىنىڭ سە
 دىقىسىغا تايىنىپ ئاخىرقى ئومىرنى ئوتكوزگە ن، بونىڭدىن شونى
 كوروۋىلىشقا بولىدىكى، مە ھە مە ت ئىمىنىڭ سوزلىرىنىڭ ھە ممىسى ئادە
 م ئالدايدىغان سە پىسە تە
 چىڭ سولالىسىنىڭ ئاخىرقى دە ۋرىدە ۋە يىقىنقى زاماندا شىنجاڭدا يوز بە
 رگە ن توپىلاڭلارنى مە ھە مە ت ئىمىن تىخىمۇ كوچە پ مە دەھلىگە ن. چىڭ
 سولالىسى شىنجاڭنى بىرلىككە كە لتورگە ن چاغدا، بولونمە ھاكىمىيە ت
 بولوۋىلىشقا ئورونغان چوڭ كىچىك غوجىلارنى يوقاتقان ئولارنىڭ پە رزە
 نىلىرى ئورتا ئاسىياغا قىچىپ كە تكە ن.
 قوقان كىڭە يىمىچىلىرى شىنجاڭغا تاجاۋۇز قىلىشنى ئويلاپ، چوڭ كىچىك
 خوجىلارنىڭ ئە ۋلاتلىرىنى شىنجاڭنى پاراكە ندە قىلىشقا كوشكورتوپ،
 ئولارنى كە گە يىمىچىلىك سويقە ستى ئوچون خىزمە ت قىلدورغان،
 چوڭ كىچىك خوجىلارنىڭ ئە ۋلاتلىرىمۇ قايتا باش كوتوروپ «قولدىن كە
 تكە ن جە نىتى» نى قايتورۇۋىلىش خىيالىدا بولغان. مىلادى ۱۸۲۴-يىلدىن
 ۱۹۲۶-يىلىغىچە توپىلاڭ كوتە رگە ن جاھانگىر غوجا چوڭ غوجا(بورھاندىن
 ت) نىڭ ئە ۋرىسى ئىدى. مە ھە مە ت ئىمىن ئونى «ئىنقىلاۋى داھى» دە
 پ كوككە كوتوروپ، ئونىڭ توپىلاڭچى كوچىلىرىنى «ئىنقىلاۋى كوچە ر» دە
 پ ئاتىغان. مە ھە مە ت ئىمىن يە ئە شو ئابزاستايوقىرىغا ئوخشاش سوزلە
 ر بىلە ن مىلادى ۱۸۲۰-يىلدىكى يوسوپ خوجا (چوڭ غوجىنىڭ چوڭ ئە
 ۋرىسى، جاھانگىر غوجىنىڭ تاغىسى) توپىلاڭنى تە سوۋرلە پ،
 بو توپىلاڭنى «ئىككىنچى قىتىملىق ئىنقىلاپ» دە پ ئاتىغان، ئارقىدىنلا يە
 ئە تىخىمۇ كە ك سە ھپە ئاجرىتىپ، مىلادى ۱۸۴۷-يىلدىن ۱۸۵۷-يىلىغىچە
 بولغان ئارىلىقتا يوز بە رگە ن ۋە لىخان (جاھانگىر غوجىنىڭ ئىنىسى
 باۋۇدونىڭ ئوغلى) توپىلاڭ نى «ئوچونچى قىتىملىق ئىنقىلاپ» دە پ
 ئاتىغان. ئاخىرقى يە كوندە بو توپىلاڭلارغا يوقىرى باھا بىرىپ: «شە رقى
 توركىستان خە لقىنىڭ ئىنقىلاپىنىڭ مە خسىدى جوڭگونىڭ ئاسارتىدىن مە
 گگوتولوپ، دوئىيادىكى ئە ر كىن مىللە تلە رگە ئوخشاش ئە ر كىن، ئازات
 تورموشدىن بە ھرىمە ن بولوش» دىگە ن، ئە مىلىيە تتە مە يىلى
 جاھانگىر خوجا بولسون ياكى ۋە لىخان بولسون، ئولارنىڭ مە خسىدى

پادشالارنىڭ ئونوغاتىنى قوبول قىلىپ، تاڭ سولالىسى ئوچىن غە رىپىتىكى چىگرا رايونىنى قوغدىغان. ۹-ئەسىر - نىڭ ئوتتۇرىسىدا، ئويغور (خويخى)، قارلوق، باسمىل ئوچ قە بىلە بىرلىشىپ شە رقى توركلە رنىڭ ھوكىمران - لىغىغا قارشى تورغان، غە لىبە قازانغاندىن كىيىن باسمىل لارنىڭ سە ردارىنى قاغان قىلىپ، ناھايىتى قىسقا ۋاقىت مە ۋجوت بولۇپ تورغان باسمىل خانلىقىنى قورغان، ئىككى يىلدىن كىيىن ئونىڭ ئورنىنى ئويغور خانلىقى ئىگە للىگە ن.

موھە مە ت ئىمىنىڭ باسمىل خانلىقىنى خاتا ھالدا قارلوق خانلىقى دە پ ئاتىغانلىقى، ئونىڭ تارىخ بىلىمىنىڭ ئىنتايىن ئازىكى نلىكىنى بىلدۈرىدۇ، تورگە ش خانلىقى بىلە ن باسمىل خانلىقىنىڭ ھە رىككىسى غە رىبى توركلە ر بىلە ن شە رقى توركلە ر ھوكىمرانلىغىغا قارشى چىقىپ غە لىبە قازانغاندىن كىيىن قورولغان مىللى ھاكىمىيە تلە ر ئىدى، مە ھە مە ت ئىمىن بولسا ئولارنى «جوڭگو» غا قارشى قىلىنغان «ئىنقىلاپ»، «توركلە رنى ئازات قىلغان» دە ۋالغان. تارىخى بونداق ئوزگە رتىش قە دىمدىن ھازىرغىچە كە مدىن كە م كورولگە ن !

«قە دىمىتى توركلە ر ۋە جوڭگونىڭ سىياسىتى ئوستىدە تە ھىل « دىگە ن پاراگرافىدا، مە ھە مە ت ئىمىن ئاغزىغا كە لگە ننى جويۇپ مونداق دىگە ن : «بە زىدە تورك ئىمپىرىيە سى جوڭگودىن مە غلۇپ بولغان، كوچى ئاجىزلاشقان بولسىمۇ، لىكىن جوڭگوغا بە يئە ت قىلمىدى، باج سىلىقمۇ تولمىدى، قە تئى ئىرادە بىلە ن ئاخىرغىچە قارشىلىق كورسوتۇپ، ئولومگە پىسە نت قىلماي، شە رە پ بىلە ن قوربان بولدى، چونكى توركلە ر ئاسارە ت ئاستىدا ياشاشنى نوموس دە پ بىلە تتى. شوڭا ھە رىبىرتورك دولە ت، مىللە ت ئوچون ھىچ نە رىسىنى ئايماي شە رە پنى قولغا كە لتۈرۈشكە رازىكى، شان شە - رە پنى يوقوتۇپ، مە نىسز ھايات كوچوروشنى خالىمايدۇ»

۲۰۰ يىلدىن ئارتۇق تورك تارىخىنى ئە ستايدىل تە تقىق قىلساق، ئونداق ئىش زادىلا مە ۋجوت ئە مە سلىكىنى بىلىمىز، مە ھە مە ت ئىمىن نىمىشكە جوڭگوغا «ئاخىرغىچە قارشىلىق كورسوتۇپ، ئولومگە پىسە ن قىلىنغان»

۶. تارىخنى ئوزگەرتىپ، توپىلاڭ ۋە بولگونچولوكنى

«ئىنقىلاپ» دەپ مەدھىلىگەن

مەھەممەت ئىمىن ئولوق ۋە تىنىمىز جوڭگونى قاغاش بىلەن بىللە، موستەقىللىق ۋە بولگونچولوك ئوستىدە ھەدەپ داۋراڭ سىلىپ، شىنجاڭ

تارىخىدىكى بىرلىككە قارشى تورغان، بولگونچولوك قىلغان توپىلاڭلارنىڭ

ھەممىسىنى «ئىنقىلاپ» دەپ مەدھىلىگەن. ئوكتاپنىڭ «شەرقىتە

قارلوق دولىتى، غەربتە تورگەش دولىتى قورولوپ، كوكتورك دولتىنىڭ

ئەسلىگە كىلىشى» دىگەن پاراگرافىدا مۇنداق دىگەن ئىدى: «كوكتورك

ئىمپىرىسى ئاغدورولغاندىن كىيىن، جوڭگونىڭ زولى ئاستىدىكى توركلەر

تورلوك ئازاپ ئوقۇبە تىلەرگە ئوچراپ، مونقەرز

لىكىنىڭ ئىچىنىشلىق ئىكەنلىكىنى تونۇپ بەتتى.

جوڭگودىن مەرتىۋە ۋە ئىنۋان ئالغان خانلار ۋە خانىنلار جوڭگونىڭ ئۇلارنى

ئەتسۈلغانلىغىدىن ناھايىتى مەمنون بولۇپ، جوڭگو ھەدىيە قىلغان

سوغاتلارنى ئىنتايىن قىممەتلىك، چەكسىز شەرپىلىك، دەپ

ھىساپلىدى. لىكىن ۋەتەنپەرۋەر رەخەلىق ئاممىسى ئۇلارغا نارازى بولۇپ،

جوڭگونىڭ زولى تىلىك ھۆكۈمەنلىغىدىن قوتۇلۇش ئۈچۈن پۇرسەت كۈتتى.

شۇڭا قوزغولۇڭ كۈتۈرۈپ، موستەقىللىق ئۈچۈن داۋاملىق كۈرەش قىلىش

تۈرك رايونىدا داۋاملىق يۈز بەرىپ توردى. ئاخىر توۋەندىكى ئىككى

ئىنقىلاپ (قارلوقلار بىلەن تورگەشلەرنىڭ قوزغىلىپ-

لىكىنى دىمەكچى) موۋەپپەقىيەت قازىنىپ، جوڭگو قوشونى مەغلۇپ

قىلدى، توركلەر ئازات بولۇپ، كوك تۈرك دولتىنى ئەسلىگە كەلتۈردى.»

«تاكۇنامە، توركلەر ھەققىدە قىسسە»، «يىڭى تاكۇنامە، توركلەر ھە

ققىدە قىسسە» دىكى خاتىرلەرگە ئاساسلانغاندا، ۷-ئىنجى ئەسىرنىڭ

ئاخىرىدا، تورگەشلەر

غەربىي توركلەرنىڭ ئون قەبىلە قاغانى ئاستا قورشالوغا قارشى كۈرەشتە

پەيدىن-پەيدى قۇددىرەت تىپىپ تورگەش خانلىقىنى قورغان، ئۇنىڭ

خاقانىلىرى شاڭگىل، سولولارتاڭ سولالىسىگە تەۋە بولۇپ، تاڭ سولالىسى

ئىمىن چىڭ سولالىسىنىڭ شىنجاڭنى بىرلىككە كەلتۈرگەن دىن كىيىنكى يورگۈزگەن سىياسىتى ئۈستىدە توختولۇپ .

مۇنداق دىگەن : « جوڭگولۇقلار ئاسمىلاتسىيە سىياسىتىنى يورگۈزۈپ ، تۈركىستاندىكى بارلىق مىللەتلەرنىڭ ئىرقىنى دۇنيادىن يوقۇتۇپ ، ئاتماقچى بولدى ھەمدە شەرقى تۈركىستاننى جوڭگونىڭ بىر ئۆلكىسى قىلىپ يۈتۈۈۋېتىش ئۈچۈن سۈيۈكە سىت قىلدى ۋە زەھەرلىك ۋاسىتىلەرنى قوللاندى . بۇنىڭدىن جوڭگو ھۆكۈمىتى ۋە جوڭگو مىللىتىنىڭ شەرقى تۈركىستان خەلقىگە ئۈچمەنلىك قىلىش ھىساپاتىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ ، » بۇ يەردە مەھەممەت ئىمىن چىڭ سولالىسىنىڭ شىنجاڭنى بىرلىككە

كەلتۈرگەنلىكىنى « يۈتۈۋېلىش » دەپ ، « سۈيۈكە سىت ، زەھەرلىك ۋاسىتىلەرنى قوللاندى » دەپ جىنىنىڭ بارىچە قاغىغان « شەرقى تۈركىستاننىڭ ئۈزۈستىقپالدىن

مەھروم بولۇشى ، دىگەن پاراگرافتا ، مەھەممەت ئىمىن مۇنداق دىگەن : « لىيۇ جىنتاڭ قەشقەر ئىشغال قىلغاندىن كىيىن ، بىر ئەسكەر ، بىر پاي ئوقۇمۇ چىقىم قىلماي ، يەكەن ، خوتەنلەرنى ئىگەللەپ ئالدى . مۇشۇنداق ۋەزىيەتتە بىچارە - سۈيۈملۈك شەرقى تۈركىستان جوڭگونىڭ تەجاۋۇزىغا ئۇچراپ مىلادى ۱۸۷۷ - يىلى يەنى ھىجرىيە ۱۲۹۴ - يىلى ئىستىقپالدىن مەھروم بولدى . » « زوزۇڭ تاڭ ۋە ئونىڭ قول ئاستىدىكى سەركەردە لىيۇ جىنتاڭنىڭ قوقەنلىك تاجاۋۇزچى ، ھەربىي ئاتامان ياقۇپ بەگ باندىتلىرىنى تازىلاپ ، شىنجاڭنى يىڭىباشتىن تىنچىتىش مۇيىقىنى زاماندا ۋە تىنچىتىش بىرلىككە كىلىشىدىكى زور ۋەقە ھىساپلىنىدۇ . مەھەممەت ئىمىن بولسا بۇنى « جوڭگونىڭ تاجاۋۇزچىلىغى » دەپ ئاتىغان ھەمدە قايرىغورغان ھالدا شەرقى تۈركىستان شۇنىڭدىن ئىبارەت « ئىستىقپالدىن مەھروم بولدى » دىگەن ئەجەب ، شىنجاڭنى قوقەنلىك كىڭە يىمىچى ئونسوربىسئۇلىپ چەت ئەلنىڭ مۇستەملىكىسىگە ئايلاندۇرسا بۇنىڭ ئىستىقپالى بولارمىدى ؟ مۇشۇسوزلەر - دىن مەھەممەت ئىمىن مىللى بولگۈنچىلەر مەس ، ۋە - تەن ساقچى ئىكەنلىكىنى ئىكەنلىكىنى

سياستى تاجاۋوزچىلىق خاراكتىرگە ئىگە. ئۇ ھەتتا كىتاپنىڭ مەخسوس ئاچقان پاراگرافىغا «جوڭگونىڭ سەياسىتى تاجاۋوزچىلىق خاراكتىرگە ئىگە، ئىنسانىيەتسىز، ھىلى-گە رىلىك سەياسەت» دەپ ماۋزۇ قويۇپ، جوڭگوغا بولغان قاتتىق ئوچمە نىسكىنى ئىپادىلىگەن ئۇ ئىكەن زە - ھەرخەندىلىك سوزلەربىلەن قاغاپ مونداق دىگەن :

«جوڭگو كۈچەيگەن ياكى ئاجىزلاشقان مەزگىللاردا بولسۇن، باشتىن - ئاياغ تۈرك قوۋملىرىنىڭ كۈچلۈك رەقىبى بولۇپ كەلدى، ئۈرۈش دەۋرى ياكى تىنچ دەۋىر - دە بولسۇن، جوڭگو تەرىپى ھەقىقىي ئىناقلىق پوزىت

سىيىسىنى زادىلا ئىپادىلىمەي، ھەمىشە ئىنسانىيەتسىز روھىنى ئىپادىلىدى.

شىنجاڭنىڭ ۋە تىنمىز بىلەن بىرلىككە كىلىشى ئۇزاق تارىخى جەريانى بىسىپ ئۆتكەن، بۇ جەرياننىڭ ھەر بىر قەدىمى بىرلىككە كەلگەن كۈپ مىللەتلىك ئولۇق ۋە تىنمىزنى بەرپا قىلىشقا قوشۇلغان تۆھپە بولۇپ، ئۇنى راسا مەدھىلەشكە ئەرزىدۇ، ئامما ھەرقىتىم بۇ ئولۇق تارىخى جەريانى تىلغا ئالغاندا، مۇھەممەت ئىمىن ھامان ئۇنى كۈچەپ قاغىغان. ئۇ كىتاپنىڭ «جوڭگونىڭ شەرقى تۈركىستانغا تۇنجى قىتىم بىسىپ كىرىشى» دىگەن پاراگرافىدا مونداق دىگەن: «جاڭ چىيەن مىلادىدىن ۵۹ - يىلى بورون روران، فوجوئىكىكى دولەتنىڭ قوشۇنىنى مەغلۇپ قىلىپ، بۇ ئىككى دولەتنىڭ زىمىنىنى ئىشغال قىلغاندىن كىيىن، قاراشە ھەر، كوچا، قەشقەر، يەكەن خوتەن قاتارلىق ۲۶ دولەتكە داۋاملىق ھوجۇم قىلىپ ئۇلارنى مەغلۇپ قىلدى ۋە بىسىۋالدى. جوڭگونىڭ پادىشاھى جاڭچەننى شەرقى تۈركىستاننىڭ باش ۋالىلىقىغا ئىنەپ، لوپنور ئەتراپىدىكى ئورلى (جىدىر) شەرىنى ۋالى توردىغان جاي قىلىپ تاللىدى.

بۇ يەردە مەھمەت ئىمىن خەن سولالىسىنىڭ غەربى يۇرتىنى بىرلىككە كەلتۈرگەنلىكىنى «بىسىۋالدى» دەپ قارىغان «مەنچىڭ» پادىشاھلىرىنىڭ شەرقى تۈركىستاننى بىسىۋىلىش غەربى ۋە بۇ غەربىنىڭ ئەمەلگە ئىشىش سەۋەبلىرى» دىگەن پاراگرافىدا، مەھمەت

سوزىدە «ئەندى دۇنيادا بىرغىنا كوممۇنىست دولەت قالدى...! دەپ ئىشارەت قىلىپ ئوتكەن ئىدى. شۇبھەسىزكى پىرىزدىنىت بوشنىك بۇ ئىتقان سوزىنىك ئارقىسىدا بىر مەنا باردۇر ئەلبەتتە... «كىسەلنى يوشۇرساڭ ئولۇم ئاشكارا» دىگەن بىر خەلق ماقالىسى بار سوۋىت كوممۇنىست ھۆكۈمىتىمۇ سوۋىت ئىتتىپاقىنى «كوممۇنىستىك» چەنەتتى «دەپ قاراڭغۇ تەرىپىنى يوشۇرۇپ دۇنياغا چار سالغان ئىدى. بۇ چەنەت ئەندى بىرچىشلەم نان ئۇچۇن ئىككى ئۇچ سائەت ئۇچرەت كۈتكەن كوممۇنىزم ئىدولۇكى سۈپىتىدە دۇنياغا ئاشكارا بولماقتا. تارىخى ھەقىقەت شۇنى ئىنىق ئىسپاتلاپ بەردىكى ئىنسانلارنىڭ تەبئىي يارىتىلىشى ۋە ئارزۇ ئىستەكلىرىگە قارشى بولغان ماركسىزم-لېنىنىزم ئىدىئالوگىيەسى ئەسلىيەتتە خەلىقنى مەڭگۈھە قىتى بەخت سائادەتكە ئىرىشتۈرەلەيدۇ. «كون نورىنى ئىستەك بىلەن توساپ يوشۇرغىلى بولمىغىنىدەك» خىتاي كوممۇنىست ھۆكۈمىتىمۇ ھازىرقى تەبئىي ئىقىم، بۈيۈك ئۆزگۈرۈشلەر ئالدىدا مەڭگۈ پۈتۈن تىرەپ تورالمايدۇ.

بىشى ئوتكەنكى ساندا

شىنجاڭ گىزىتى ۱۹۹۱-يىلى ۸-ئاينىڭ ۲۴-كۈنى (شەنبە) ۵-بەت
«شەرقىي تۈركىستان تارىخى»

غەرەددىيە

(بىشى گىزىتىمىزنىڭ تونۇغۇنكى سانىنىڭ ۰-بەتتە

۰- شىنجاڭنىڭ بىرلىككە كەلتۈرۈلۈشىگە

«تاجاۋۇزچىلىق» دەپ تۆھمەت قىلغان

مەھەممەت ئىمىن ئولۇق ۋە تىنىمىز جوڭگوغا چىش تىرىغىغىچە قاتتىق

ئۈچمەنلىك قىلىش دەرىجىسىگە يەت كەن ئۆكتاپنىڭ «شەرقىي

تۈركىستان ئەھۋالى ھەق-قىدە مۇلاھىزە» دىگەن پاراگرافىدا مۇنداق

دىگەن جوڭگو ئەسلىدە شەرقىي تۈركىستاندىكى مىللەتلەرنىڭ ۲۰۰۰ مىڭ

يىللىق دۈشمىنى ئىدى. «قەدىمقى تۈركلەر ۋە جوڭگونىڭ سىياسىتى ھە

ققىدە تەھلىل» دىگەن پاراگرافىدا مۇنداق دىگەن:

«جوڭگو تەرىپىگە چەچە جوڭگو مەدىنىيىتىنىڭ ئىلغارلىغىنى، سانائىتىنىڭ

تەرىقى قىلغانلىغىنى دايمىم كۆككە كۆتۈرۈش، لىكىن جوڭگونىڭ

مەتبۇئات، نە شىرىيات مە نىسپىلىرىگە تارقاقلىقى. نىيىۋىر كىتائە تىگە ن
 سا۔ ئە ت ۱۰ - باشلىنىپ كە چ سائە ت ۶-دە توگىگە ن بو ئالى دە
 رىجىلىك ئوچرۇشوش، گە رچە بىرلە شىكە ن دو۔ لە تله ر تە شىكىلاتىنىڭ
 «دۇنيادىكى سوغۇق ئوروشنىڭ توگىگە نلىگىنى ئە لان ئە تىكە ن « بولسىمۇ،
 لى، فىڭنىڭ پىرىزدىنت بوش بىلە ن ئوتكە زگە ن ۲۰مىنوتلۇق
 ئوچرىشىشدىن كىيىن ئە رتسى ئامرىكادىكى ئاتاقلىق تىجارى شىركە ت
 كاتتالىرى بىلە ن ئوتكە زگە ن ژىغىنى، ئامرىكا مە تبۇئات نە
 شىرىياتلىرىنىڭ خە ۋە ر قىلىشىچە، لى، فىڭ ئامرىكادىن كوتكىنىدە ك نە
 تىجىگە ئىرىشە لە ستىن پوتون مە تبۇئات ۋە نە شىرىيات موخپىرلىرى بىلە
 ن كوروشوشنى رە ت ئە تىكە ن ھالدا بىچىنگە قايتقانلىغىنى ئاڭلاتتى.
 خىتايىنىڭ ھوكومە ت باشلىغى لى، فىڭنىڭ نىو يوركقا كە لگە ن كۈنى
 «ئىنسان ھە قلىرىنى قوغداش تە شىكىلاتىنىڭ يىللىق باياننامىسى» ئە لان
 ئىتىلىگە ن ئىدى. ئامرىكا تاشقى ئىشلار نازارتى تە رىپىدىن رە سمى
 بىلدىرىلگە ن بو باياننامىدا دۇنيادا ئىنسان ھە قلىرىگە رىئايە قىلمىغان ۋە
 ئونى ئاياق ئاستى قىلىپ كوزگە ئىلمىغان مە مىلكە تله رنىڭ ئىچىدە خىتاي
 بىچىن ھوكومىتىنىڭ ئە ك ئاشتا كە لگە نلىكى بىلدىرىلدى بونى پىرىزدىنت
 بوش تە رىپىدىن لى، فىڭگە بىلدىرگە ن بولسىمۇ، چىننىڭ ۋاشىنگىتوندىكى
 بويوك ئە لچىسى دولە تنىڭ ئىچكى ئىشلىرىگە ئارلاشقانلىقىدور. بىز ئوز
 ئىشلىرىمىزنى ئوزىمىز بىلىپ قىلىمىز دە پ باشقاھور دۇنيا دولە
 تلىرىنىڭ چىن ھوكومىتى، « ئىنسانلارنىڭ ھە ق ۋە ھوقوقلىرىنى ئاياق
 ئاستى قىلدى..» دىگە ن تە لە پلىرىگە پە رۋا قىلمىغانلىغى ئامرىكامە
 تپۇئاتلىرىدا ئىغىرتە نىقدە لىرگە ئوچرىدى. ماناشونىڭ ئوچونمۇ
 باشتاپىرانسىيە ھوكومە ت باشلىغى مىتىرانغا ئوخشاش بىرمونچە ھوكومە ت
 رە ھبە ر لىرى لى، فىڭنىڭ ئوچرو۔ شوش ۋە كوروشوش تە لە پلىرىنى رە
 ت قىلدى.

بو يە ردە شونى ئە سكە رتىپ ئوتوش كىرە ككى ئامرىكا
 پىرىزدىنتى بوش سوۋىت كومىنىزىمىنىڭ ئوغاق بولقلىق قىزىل بايرىغى
 يىرتىلىپ ئونىڭ ئورنىغا موستە قىل جومھورىيە تله رنىڭ مىللى بايراقلىرى
 يە لپولدىشى ۋە سوۋىت ھوكومىتىنىڭ يوقولشى ھە ققىدە قىلغان بىر

ئىككىنچى قىسىم يە لپوللە ندى. بونا مائىشقا قوشولغان جامائە تىنىك « شە رقى توركىستان ئوچون ئە ر كىنىلىك ۋە ئازاتلىق » ئىستە يىمىز، « شە رقى توركىستان غا خىتاي موھاجىرلىرىنىڭ كىلىشى توختوتولسۇن » « خىتايلاشە رقى توركىستاننى بوشاتسۇن » « خە ل قىمىزنىڭ ھورۇ ۋە ئازات بولىشىنى تە لپ قىلىمىز » ، « ئىنسان ھە قلىرىنى ۋە بارابە رلىك ئىستە يىمىز » دىگە ن ئوخشاش شوئارلار ئىلىكتىرونلوك كاناي ئارقىلىق ساماغا كوتورولدى. بو ئادە تىدىن تاشقىرى بولوۋاتقان نامايشىنى رادىئو ۋە تىلوۋىزىيونلار ئارقىلىق ئاڭلىتىش ۋە كورسو – توشنى ئىستىگە ن ئامىرىكا ۋە چە ت ئە للىك مە تپو ئات ۋە نە شىرىيات موخپىرلىرى بويە رنى گويىكى بىرسە يىيار رادىئو، تىلوۋىزىيون ئىستانسىسىگە ئايلاندورغان ئىدى. باشتا دونياچە تونولغان رویتە رخە بە ر مە رگىزى بىلە ن ئاسسوسىيە ت پىرە س ۋە نىيو – يورك تايمىس گىزىت لىرىنىڭ موخپىرلىرى كىلىپ بو قىلىۋاتقان نامايشىنىڭ مە خسدى ۋە شە رقى توركىستاننىڭ تارىخى بىلە ن ھازىرقى ئە ھۋالى ھە ققىدە مە لوماتلار ئالدى. بوگونكى بو نامايش نىويورك ۋە ۋاشىنگوتوندا ئىنگىلىز، ۋە توركچە تىللاردا چىقىدىغان « توركىش تايمىس » ۋە « ئانادولو » گىزىتلىرىدە ئايرىم ئايرىم خە ۋە ربولوپ چىقتى. بو نامايشلارنى پوتكول ئامىرىكانىڭ شە ھە ر، يىزالىرىغا ۱۱،۵،۷،۴،۲ تىلوۋىزىيون قانالىلىرى « ئىستە رىن تورك » يە نى شە رقى توركىلىرى خىتايىدىن موستە قىلىلىق تە لپ قىلىدۇ. دە پ ئاي يولتوزلوك كوك بايراقنى كورسوتوپ ئوتتى. بوندىن باشقا ۋاشىنگوتوندىكى ئامىرىكا ئاۋازى رادىئوسى، خىتاي ھوكومە ت باشلىغى لى، پىك ئىك كىلىشى بىلە ن ب، د، ت نىڭ مە رگىزى بىناسى ئالدىدا شە رقى ۋە غە رىبى توركىستانلىقلارنىڭ بىرلىكتە تە رتىپلىگە ن بو چوك نامايشلار ھە ققىدە مە خسوس ئاڭلىتىشلار بولدى. شونىڭدە ك بو نامايشلار ھە ققى دىكى خە ۋە رلە رگە گىرمانىيە دىكى ھور ئاۋروپا ۋە ئازاتلىق رادىئو ئىستانسىلىرى ئارقىلىق ئوروسچە ۋە ئوزبە كچە تورلوك تىللاردا ئاڭلىتىلدى « ئامىرىكادىكى توركىستانلىقلار ئويوشماسى » بو نامايش مونا سىبىتى بىلە ن « ھوردونىا مىللە تلىرىگە خىتاپ نامە » ھازىرلاپ بونىڭ يوزلە رچە نوسقىسىنى دونيانىڭ تورت تە رپىدىن كە لگە ن ژورنالسىت، موخپىر ۋە

بىرمىلى ۋە ۋىجدانى قىرىنداشلىق ۋە زىپە دەپ بىلگەن يوقوردىكى تە
 ش. كىلاتلاردىن باشقا «ئامىرىكىدىكى ئەسىر مىللەتلەر كومىتېسى» مو
 شەرقى تۈركىستاننىڭ يېقىن كەلگۈسىدە غەربىي تۈركىستان (سوۋىت
 ئورتا ئاسىيا جۇمھۇرىيەتلىرىگە) ئوخشاش ھور ۋە موستەقىل
 جۇمھۇرىيەت بولۇشىغا ھىساپلىق قىلىپ بۇ نامايىشقا قوشۇلدى....
 بىزنى شەكىللىدىغان دولەتلەر شەكىللىنىش ئالدىدىكى داڭ - ھامارسكولدىن پىلازا دە
 پ ئاتالغان چوڭ باغچە بولۇپ بۇ باغچە نامايىش ئۈچۈن روخسەت ئالغان تە
 شەكىللىنىش بولۇپ بىرىلگەن ئىدى. بۇ يەرنىڭ خەۋىپسىزلىكى ئۈچۈن
 پۈتۈن چورنى ساخچىلار قورشاپ ئالغان ئىدى.
 بۇ مەيدانغا كىرگەن گورۇپلارنىڭ، تەشەببۇسكارلارنىڭ
 قولىدا كۈتۈرگەن بايراقلىرىنىڭ، لوزونكىلىرىنىڭ ساپلىرى
 چىقىرىۋېتىلدى، قاتتىق، ئوچلۇق ئىنسانغا
 زەربە رەبىرە لەيدىغان ئەسىلە رېولسامەيدانغا كىرىش - دىن بورون ئېلىپ
 قىلىندى. يۇمشاق پىلاستىكىلىق ياكى قەغەز ساپلىق بايراق بولسا روخسە
 ت بەردى، مانا شۇ ھالدا چىنلىق ئوقۇغۇچىلار بىلەن شەرقىي تۈركىستان
 ۋە تىبەت گورۇپىسىغا مەنسۇپ بولغان نامايىشچىلار ئارىسىغا «ئازات كە
 شىمىر» ۋە پەنجىپىنىڭ «خالىستان» بولۇشىنى ئىستىگەن ھىندىستانلىق بىلە
 ن پاكىستانلىق - نىڭ ئىككى جامائىتى ئورونلاشتۇرۇلدى. بەش ئالتە
 مىڭدىن زىيادە قوللىرىدا تورلۇك بايراق ۋە لوزىنىكى ۋە شۇئالەرنى
 كۈتۈرۈپ ئۆزلىرىنىڭ مىللى قىيىپە تلىرىنى كىيگەن نامايىشچىلار «مىللى
 ئەركىنلىك ۋە مىللى ئازاتلىق ئىنسان ھەقلىرى ئىستەيمىز» دەپ
 چىققان خەلىق ئاممىسى مەيدانلارنى خۇددى قىيامەت مەشھۇر گايىغا
 ئايلاندۇردى. سىمسىز رادىئو تىلېفون جىھازلىرىنىڭ چىقارغان ئاجايىپ
 ئەۋزەللىرى، ئەتراپقا كۆز قۇلاق بولۇپ يۈرگەن ساقچى، دىندە كىتىپلار،
 كۈچىنى لىق تولدۇرغان ساقچى ئوتوموبىللىرى، د، ت ئالدى كەينىنى
 ئوچاق قوش ئوتەلمەس ھالىغا كەلتۈرگەن ئىدى. مانا شۇ چوڭ دولەتلەر
 رنىڭ ھۆكۈمەت باشلىقلىرى ئىنسانغا، د، ت نىڭ ئالدى دىپلۇ
 ماتلارنىڭ ئوتەرىلىدا، جۈمە كۈنى ئەتىگەن سائەت ئون يىرىمدىن كەچ
 سائەت ئۈچكىچە شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئاي يولدىزلىق كۆك بايرىغى

نېك قاتىلى» دىگەن نەپەرەتلىك شوئارلەربىلەن قارشى ئالدى. ئامېرىكا ھۆكۈمىتى بىلەن جوڭگۇ ھۆكۈمىتى ئارىسىدىكى سىياسى ئىختىسادى مۇناسىبەتلىرى تەرتىپتەن ئۆزگەرتىلدى. بىر ئاز توڭلاپ زەئىپلىگەن ئىدى. بۇ سوغۇق ئۇرۇشنى كېيىن بىرىنچى قېتىم ئامېرىكىغا كەلگەن ئىكەنلىكى ئامانلىغىنى قوغداش ئۈچۈن، نىيوروكىتىكى بىرلەشكەن دۆلەتلىرى شەكىللىنىش ئىتتىپاقى تەرىپىدىكى يوللارغا ئامېرىكا قوراللىق ساخچىلىرىنى قويۇپ كۆنترول ئاستىغا ئالدى. پۈتۈن نىيوروكىتىكى ساخچىلار سەپەرىدە رېئىتلىپ، بى، د، ت گە يېقىن كۆچمە رەڭ كىرىش ئىغزىلىرى تۇتاشتۇرۇلدى.

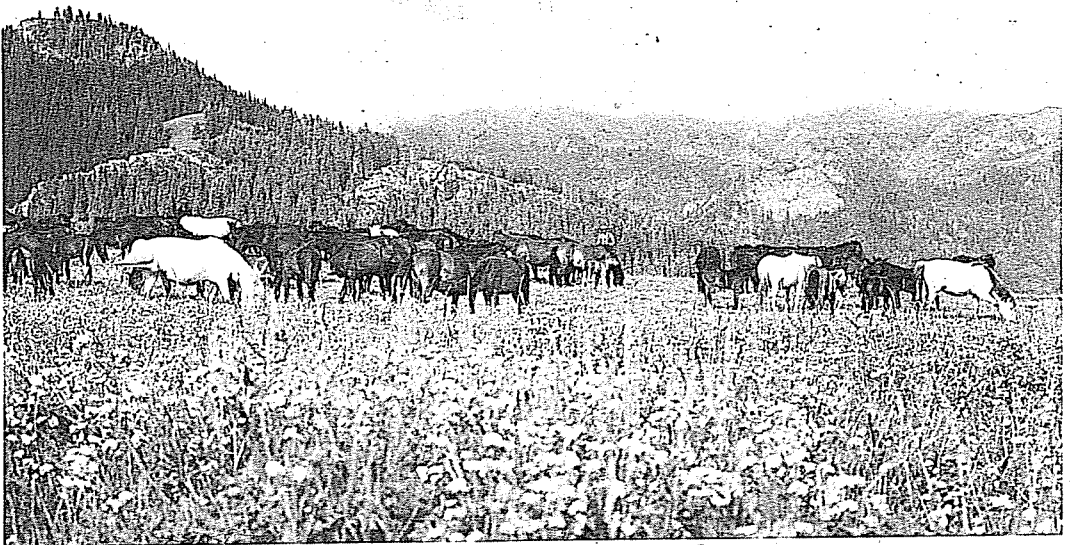
غان ئىدى. مانا شۇنداق شارائىتتە دۇنيادا يالغۇز قالغان چىن كوممۇنىستىلىرىنىڭ ھۆكۈمەت باشلىغىنى، فېڭگە خەلقنىڭ ھەقىقەتتە ئۇلارنى بىلىدىغانلىقى ۋە پۈتۈن دۇنيادىكى ئۇلارغا ئاڭلىتىش ئۈچۈن، ئۇ كۈن ناھايىتى چوڭ نامايىش قىلىندى.

ئۇ كۈنكى نامايىشقا خىتاي ئوقۇغۇچىلىرىدىن باشقا نىيوروكىتىكى «تەبىئىي كوممۇنىستى» ۋە ئامېرىكىدىكى «تۈركىستانلىقلار ئۇيۇشماسى» قاتنىشىدى. يەنى رەڭ ئورگانلارنىڭ روخسىتى بىلەن قىلىنغان نامايىشتا شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ مىللى داۋاسى ئۈزۈلۈپ يالغۇز قالدى. بىزنىڭ بۇ ھەقىقەتتىكى داۋامىزنى ئامېرىكىدىكى ۲۲-دەن ئارتۇق تەشكىلاتنى ئۈزۈپ چىقىش ئالغان، ئۈچ يۈز مىڭدىن ئارتۇق تۈرك ئىرقىغا نەسەپ مۇسۇلمان خەلقى بىرلەشتۈرگەن «ئامېرىكا تۈرك ئۇيۇشمىسى» فېدېراتسىيەسى «بىرلىكى بىلەن ئامېرىكىدا ۲۰-مىڭدىن ئېشىپ كەتتى» قاتلىمىدا «تۈركىستانلىقلار ئۇيۇشماسى» ئارقا ئارقىدىن بولۇپ ھەمىيە قىلدى. ۋە ئۈزۈپ چىقىش ئۈچۈن، چىلار سېپىگە قوشتى. جوڭگۇ كوممۇنىست ھۆكۈمەتلىرى. نېك دەھشەتلىك زۇلۇم، غەيرى ئىنسانىي مۇئامىلە، لىسى، مىللىي كەمسىتىش، ئىغىر بويۇن ئۆزۈش، چوڭ مىللەتچىلىك سىياسىتى ئاستىدا خورلۇنۇپ ئىزلىنىۋاتقان تۈرك مۇسۇلمان، قانداش، دىنداش خەلقنىڭ ئازادلىقىنى ھوردۇنيا خەلقى ئۇلارغا ئاڭلىتىپ، بۇ يولدا كۈرەش قىلىشنى ئۆزلىرى ئۈچۈن

ختىي دولەت باشلىغى لى پىڭنىڭ نىيوروكقا كىلىش مۇناسىبىتى بىلەن
بىرلەشكەن دولەت رەتە شكىلاتى ئالدىدا چوڭ نامايىشلار بولدى

ئامرىكىدىن غولامىدىن پاختا بىلدۈرىدۇ.

يە تىمش بەش يىلدىن بىرى دۇنيادىكى كومىنىزىم دىكتاتورلىغىنىڭ
ئولۇغ جامىسى بولۇپ كەلگەن سوۋىت روس ئىمپىراتورلىغىنىڭ پاران -
پارچە بولۇپ چۈكۈشى بىلەن يىڭىدىن ئوزمۇستە قىلىقلىرى ئوتتورا
ئاسىيا جۇمھۇرىيە تلىرىدە ئەمدى مىللى ئىستىقلال بايراقلىرى يە
لپوللەنگەن شو كۈنلەردە، ۱- ئاينىڭ ۲۱- كۈنى يەنى جۈمە كۈنى
۱۵دىن ئارتۇق دۇنيانىڭ ئەڭ چوڭ دولەت رەئىسلىرى ۱۶۰دىن ئارتۇق
مۇستەقىل دولەت ھۆكۈمەت رەئىس ۋە ۋەكىللىرى بىرلەشكەن
مىللەتلەر شكىلاتىدا ئالى دەرىجىلىك ئومۇمىي ئىشلىرى ئۆتكۈزدى. بو
تونجى قىتئە ئۆتكۈزۈلگەن ئىشلىرى خەلق ئارا سىياسى سەھنىدە چوڭ ئە
ھمىيەتكە ئىگە بىر ئىش بولدى. بو ئىشنىڭ خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ باشلىغى
لى، فىڭ مۇكىلىپ قاتناشتى. ۱۹۸۹- نچى ئىلى بىجىندىكى ئوقۇغۇچى ۋە خە
لىقلەرنىڭ دىموكراتىيە، ھۆرلۈك تەلەپ قىلىپ بارغان
نامايىشلىرىنى قورال كۈچى بىلەن قانلىق باستۇرۇشتا باشلامچىلىق
ئاكتىپ رول ئوينىغان لى، فىڭنى ئامىركىدا ئوقۇتقان خىتاي
ئوقۇغۇچىلىرى بىلەن ئو- يەردە ياشاۋاتقان لى، فىڭنىڭ ئوزمىللەتى
بولغان خىتاي لار» تەننىڭ بىجىنلىك قاسىيىسى، «ئوقۇغۇچىلار-

جۇغراپىيە ۋە زىيەتتىكى فەرقلىرىدۇر . ئىككىنچى شەرقى تۈركىستاننى بېسىۋالغان دەۋلەتنىڭ كامونىست بولۇشى ۋە جازا ئېرىشىۋالغان دەۋلەتنىڭ دېموكرات بىر دەۋلەت بولۇشىدۇر .

سۆزنىڭ قىسقىسى ، غەربى ۋە شەرقى تۈركىستاندا ياشىغان بۇتۇن تۈرك-موسولمان ئاھالىسىنىڭ بىرغەنە ئارزۇسى ۋە مىللى ئاماجى ، مىللى ئەركىنلىكتۇر ۋە مۇقەددەس يۇرتلىرىنى يات ئىستىلاچىلاردىن قۇتقۇزماقتۇر . دۈشمەنلەر ھەر تۈرلۈك تەدبىرلارنى قىلسا قىلسۇن ۋە ھەر قانچە زولوم ۋە قەتلىاملارنى ئەمەلگە ئاشۇرسا ئاشۇرسۇن ئۇلۇغ تۈركىستان مىللىتىنى يوق ئېتەلمەسلىرى .

ئەسىر مىللەتلەرنىڭ ئازاتلىق ھەركەتلىرىدىكى ئەڭ كەسكىن قورالى — مىللەتتۇر ۋە مىللى تۇيغۇسىدۇر . يېڭىمىنچى ئەسردە ئازاتلىققا ئېرىشكەن كۆپ مىللەتلەر بۇ قوراللار بىلەن مەخسەدلىرىگە يەتتىلار .

رەھمەتلىك تەۋفيق فېكرەتتىكى :

زولمىن توپى ئار ، گۈللەسى ئار قەللەسى ئارسا

ھەققىدە بۈگۈنمەز قولى دۈنمەز يۈزى ئار دىر .

آللە ياردىمچىمىز دۇر .

ئىلمى ۋە ئىززەت ئابرويى دۇنياغا چوڭ تەسىر كۆرسەتكەن بىر خەلق ئىدى . بىر ئەسەر گە يېقىن مود دەتتىن بېرى روس ۋە چىن ئىمپېرىيالىستلارنىڭ ئىستىلاسىغا چۈشۈپ قۇل ھالىغا كەلدى . فەقەت تۈركىستان خەلقى دۇشمەنلەرنىڭ ئىستىلاسىغا ھېچ بىر زامان بويۇن ئەگمىدىلار . ۋە ئىستىلا باشلانغۇچىدىن تا بۈگۈنگە قەدەر موقەددەس يۇرتلىرىنى ياتلارنىڭ ئىستىلاسىدىن قوتقۇزماق ۋە مىللىتىنى قۇللۇق بويۇندۇرۇغىدىن ئاجرىتىپ بىر مىللەت ئۈچۈن كىرەكلىك بولغان ئازاتلىققا قاۋۇشتۇرماق ئۈچۈن ئۆز لۈكسىز قوراللىق ۋە قورالسىز كۆرەشلەرگە ئەتىئار ۋە ئەتمەكتەدۇرلار . غەربى تۈركىستان خەلقى چار رۇسىيەگە قارشى ئارقا - ئارقىدىن قوزغىلاڭ

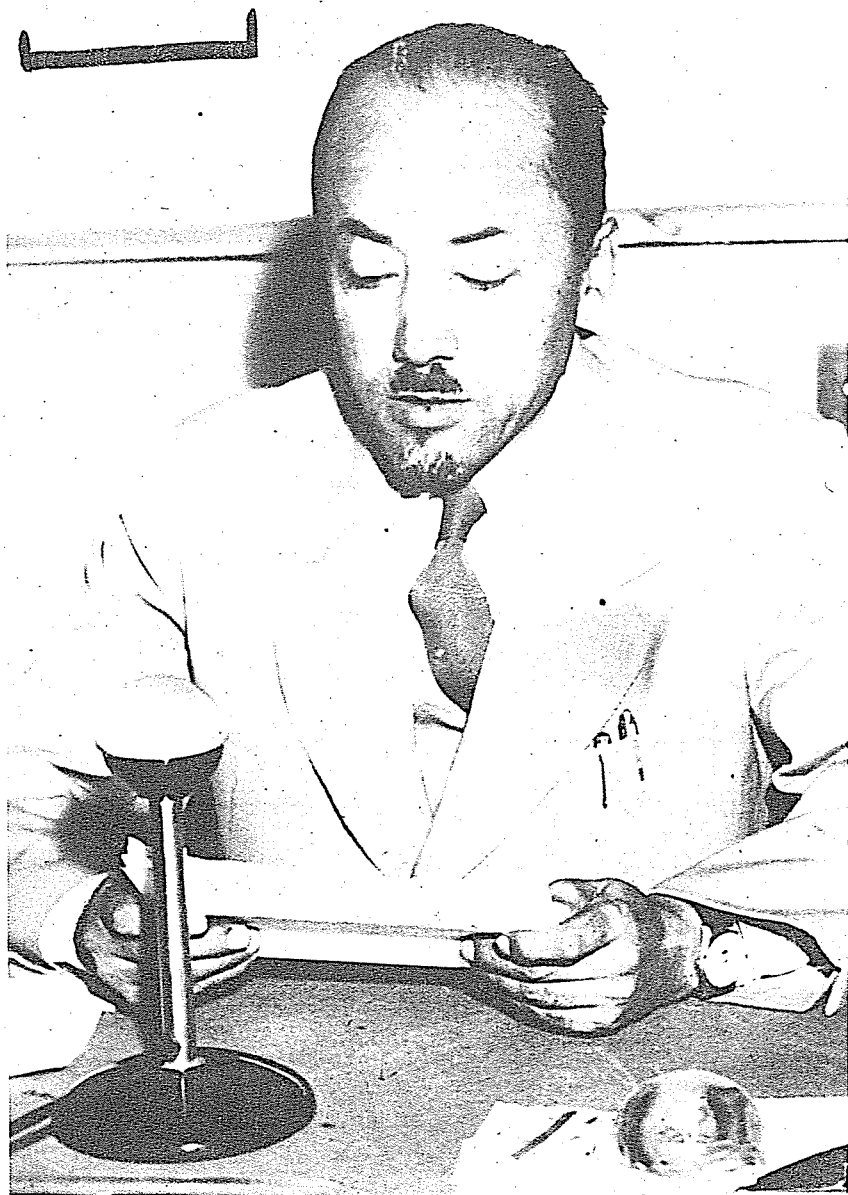
لار قىلغان ئىدىلار . بولشېۋىك دەۋرىدە 1917 دىن 1925 گىچە داۋام ئەتكەن بۇ سوقۇشلار كۆپىنچە ھەممىيەتلىك بۈيۈك مىللى سوقۇشلار ئىدى . بۇ سوقۇشلارنى دۇشمەنلەر باسمىچى ھەركەتلىرى دەپكىچىك كۆرسەتمەكتەدۇرلار . ئامما بىز بۇلارنى مىللى سوقۇشلار دەيمىز . ئۇندىن كېيىن مۇغەربى تۈركىستاندا ئارقا - ئارقىدىن قوزغىلاڭلار ھەر دايم بولماقتادۇر . ۋە يۇشۇرۇن تەشكىلاتلار ھەر زامان مەيدانغا - چىقماقتادۇر . ساندا ۋە قورالدا ئۈستۈن بولغان دۇشمەنلەرگە قارشى مىللى ئازاتلىق ھەركەتلىرى مانا بۇ شەكىلدە بۇلۇدۇ . بىراق باسقۇنچى ھاكىملار بىلەن ھادىسلارنى يۇشۇرۇن توتوشقا تىرىشىشلىرى يۈزىدىن دۇنياغا بەك ئاز تۇيۇلماقتا .

شەرقى تۈركىستان خەلقى بولسا 1878 دىن بىرى خىتاي ئىستىلاسىغا قارشى مىللى سوقۇشلىرىنى ئۆز لۈكسىز ئېلىپ بارماقتا . بۇلۇپمۇ 1932 دىن تارتىپ بۇ ئۆلكىدە بىر تەرەپتىن ئازاتلىق قەھرىمانلارنىڭ ۋە بىر تەرەپتىن ۋەھشى خىتاي ئىستىلا قوشۇنلەرىنىڭ قانلارى ھېچ توختاماستىن ئاقىپتۇرماقتادۇر . جازا ئىزنىڭ تۆرت يىللىق ئازاتلىق سوقۇشى دۇنيانى تىترەتسە ۋە

شەرقى تۈركىستاننىڭ يىگىرمە يەتتە يىللىق ئازاتلىق سوقۇشلىرى دۇنياغا تۇيۇلمىسا بۇ شەرقى تۈركىستاننىڭ ئازاتلىق سوقاشلىرىنىڭ ئەھمىيەتسىزلىگىنى كۆرسىتىدىغان بىر دەلىل ئەمەستۇر . بۇ قەھرىمانلارنىڭ سەبەبلىرى ، بىرىنچى ئىككى يەرنىڭ

تەرەپلىرىدە قالغان ئۆلكىلىرىنى خىتاي مانجو ھۆكۈمىتى ئىگەللەپ ئالغان ئىدى .
 ئەسلىدە بىر يۇرت بۇلغان تۈركىستان بۇنىڭكى ئىمپېرىيالىست دۆلەت -
 نىڭ بۇ بىتىمدىن كېيىن شەرقى ۋە غەربى تۈركىستان ئاتلىرى بىلەن ئىككىگە ئايرىلغان
 ئىدى . شەرقى تۈركىستان خەلقى خىتاي ئىستىلاسىغا قارشى 1755 دىن 1878 -
 غىچە يۈز يىگىرمە ئۈچ يىل مۇداپىئە سوقۇشى قىلدى . غەربى تۈركىستانلىقلەر 1762 -
 دىن 1875 غىچە يۈز ئون ئۈچ يىل مۇداپىئە سوقۇشى قىلدىلار . تۈركىستان خەلقى
 نىڭ ئۆزىدىن سان ۋە قورالدا قات - قات ئۈستۈن بولغان بۇ دۈشمەنلەرگە قارشى
 قىلغان بۇ ئۇزۇن سوقاشلىرىنىڭ بىر ئوخشاشىنى دۇنيا يۈزىدە ھېچ بىر مىللەتنىڭ
 تارىخىدا كۆرەلمەيمىز .

بۇ ئۇزۇن سوقاشلار نەتىجىسىدە يۇرت ۋەيران ۋە خەلق پەرىشان بولغان
 سەبەبىدىن مۇقەددەس تۈركىستان دۈشمەنلەر ئىستىلاسىغا ئۆچىرىدى .
 غەربى تۈركىستاندا چار رۇسىيەسى بولسۇن بولشۋىك رۇسىيەسى بولسۇن
 بۇ باي يۇرتنى مۇستەملىكە ھالدا تۇتماق ئۈچۈن قولىدىن كەلگەن پۈتۈن ۋەھشى
 زۇلوم ۋە قەتلىئەتلەرنى ئېلىپ بارماقتا دۇرلار . بولشۋىك باسقۇنچىلار غەربى تۈر -
 كىستان خەلقىنىڭ ئازاتلىق ھەرىكىتىنى ۋە مىللى ئۇمۇتلىرىنى يوق ئەتمەك مەخسەدى
 بىلەن مىليونلارچە كىشىنى ئۆلتۈرگەندىن باشقا مەدەنى ، دىنى ، مىللى بىرلىگىنى ،
 ئورف ۋە ئادەتلىرىنى ، تارىخىنى ۋە ھەر نەرسەسىنى يوق ئەتمەك ئۈچۈن ھېچ بىر
 كىمنىڭ خاتىرىگە كەلمگەن زۇلوم ، ھىلە ۋە قورقۇتۇش ئۇسۇللىرىنى قوللانماقتا دۇر .
 شەرقى تۈركىستاندا خاھى مانجو ئىمپېراتورلىقى خاھى گېمىنىڭ
 جومھۇرىيىتى ۋە خاھى كامونىست ھۆكۈمەتلىرى بۇ يۇرتنى بىر خىتاي ئولكىسى
 ھالغا كەلتۈرمەك ئۈچۈن فەرقسىز بىر ئىمپېرىيالىست سىياسەت تۇتماقتا دۇرلار .
 بۇ ھۆكۈمەتلەرنىڭ ھەممىسى شەرقى تۈركىستان خەلقىنى خىتاي ھاكىمىتىگە بويۇن ئەگدۈرمەك -
 ئۈچۈن قەتئىي قىلماق ، تالماق ۋە ئەزمەكتىن باشقا ھېچ بىر نەرسە چۈشەنمىدىلار .
 تۈركىستان خەلقى قەدىم تارىخ لارىدىن تارتىپ ئازات بىرخەلق بۇلۇپ -

مەھەممەت ئىمىن بوغرا - گرمانىيە دىكى " ئازاتلىق رادىئوسى " دە

سوزلاۋاتقان ۋاقتى -

شەرقى تۇركىستان ئاۋازى

ھېلىمىز بولغۇلار

نىڭ

بىر نۇتقىسى

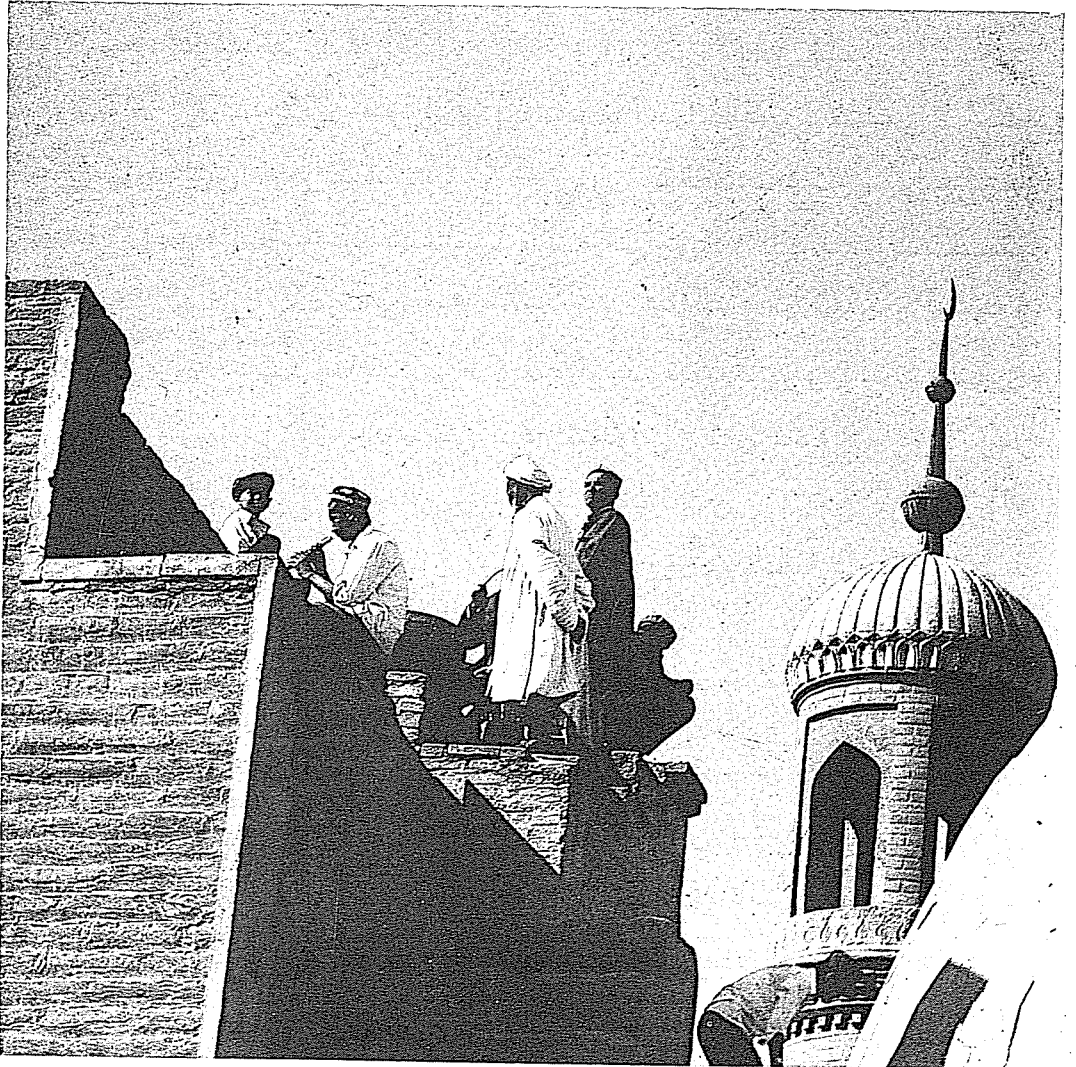
مەھەممەد ئىمىن بۇغرا 1959 يىلى 7 ئاينىڭ 23، 24 كۈنلىرى گېرمانىيە نىڭ مېننوخېن شەھىرىدە " سوۋېتلار ئىتتىپاقى نى تەتقىق قىلىش ئىنستوتى " تەرەپىدىن تەرتىپلەنگەن " سوۋېتلار نىڭ تاشقى سىياسەت پىرۇبىلىسى " دىگەن مەۋزۇدىكى ئىلمى كۇنفرانسقا تەكلىپ قىلىنغان . مەھەممەد ئىمىن بۇغرا بۇ كۇنفرانستا " چىن - سوۋېت مۇناسىبەتلىرىدە شەرقى تۇركىستان پىرۇبىلىملىرى ۋە " يىقىن ۋە ئورتا شەرقىتىكى سوۋېت سىياسىتى ھەققىدە دىۋىكلاد بەرگەن بۇ دىۋىكلادلار ئىلمى موھاكىمە ساھىسىدە كۆپدىققەت ئېتىۋار غا ئېرىشكەن . گېرمانىيەدىكى ئانالىق رادىئوسى نىڭ ئوتتۇنۇشى بىلەن مەھەممەد ئىمىن بۇغرا بۇ نوتۇقلىرىنىڭ بىر خولا سىسنى بۇ رادىئودا سۆزلىگەن . (رەسىمگە قاراڭ) شۇ ۋاقتتا ئۇن ئالغوغا ئېلىنغان بانئقا ئاساسەن مەھەممەد ئىمىن بۇغرا نىڭ بۇ نۇتقىنى ئۆز ئەينى باستۇق .

(شەرقى تۇركىستان ئاۋازى ژورنىلى)

" چار رۇسىيە بىلەن خىتاي مانجۇ ئىمپىراتۇرلىغى 1881 يىلى پىتسىبۇرگدا ئىمزالىغان بىرىتم بىلەن تۇركىستاننى ئىككىگە بۆلۈشۈپ ئالغان ئىدىلار . پامىر ، ئالاي ، تىيانشان ، تارىباغتاى ۋە ئالتاي تاغلىرىنى ئورتدا چېگرا قىلىپ بۇ تاغلار نىڭ كۈن پاتىش ۋە شىمال تەرەپلىرىدە قالغان ئۆلكەلىرىنى رۇس چارلىغى ئىگەللەپ ئالغان . بۇ تاغلار نىڭ كۈن چىقىش ۋە جەنۇب

باشقا قىرىنداشلىرىمىزنى تىپىشىكىزلىرىنى، مە لوم قىلىشىڭىزلارنى تىلە
يىمىز.

بىزدىن سىزلىرىگە خە ۋە رلىرىمىزدە يە رئالغىتىدە ك
بويىل ۱ ئايدامە ككىدە ئىچىلغان ئىسلام بىرلىكى يىغىنىغا،
۲ ئايدا بولسا، ئاللا ئاتادا ئىچىلغان لوپنوردىكى ئاتوم سىناقلىرىغا نازارلىق
بىلدۈرۈش يىغىنىغا قاتناشقان ئىدىم.
كۆرگە نلىرىم شوكى: داۋايمىزغا سە مەمى ھالدا ئىشە نگە ن لە رنىڭ
ياردەمى ۋە ئاۋازى بارغانسېرى ئولغويوپ داۋام قىلىۋاتىدۇ. بو ئومست
بىرىدىغان ۋە خوشال قىلارلىق بىر ئە ھۋالدور.
ھورمە ت بىلە ن : م، رىزا بىكىن

ھورمە تلىك كىتاپخانلار:

شەرقىي تۈركىستاننىڭ، بۈگۈن تارىخى ۋە جۇغراپىيەلىك ئىسسىمىمۇ قوللىنىلمايۋاتقانلىقى ھەممىمىزگە مەلۇم دور.

پەقەت كۈن نۇرىنى لايىھىلەپ سۈيۈش بولغىنىدەك،

تارىخىمىز، شەرقىي تۈركىستاندا ياشاۋاتقان خەلقىمىزنىڭ مەۋجۇتلىقى ۋە دىنىي ئىتقادلىرى يۈرگۈمىزدە ھەركۈنى چىققان كۈنگە ئوخشاش، بىر كۈنى ھەم ھەققە ئىشەنگەن خەلقىمىزنىڭ مۇرادى ۋە ئەركىن، مۇستەقىل ياشاش ھەق-قى توغۇلدۇ.

بۈگۈنكى كۈندە، ئىنسان ھەقلىرى دەۋرىدە ۋە ئۆز-گۈروۋاتقان دۇنيا شارائىتىدە، تارىخى ھەققە تەلەپ رەقەت دۇنيا جامائەتچىلىكىگە داۋاملىق ئاڭلىتىش ئۈچۈن، كۈنسەرى ئىشۋاتقان غەيرەت ۋە ئىشەنچىمىز بىلەن ھوقۇقى ۋە ئىلمى خىزمەتلىرىمىز، شەرقىي تۈركىستان ئاۋازى ژۇرنىلىدا سىزلاردىن بىزلەرگە، بىزلەر دىن سىزلەرگە داۋاملىق ئەكس ئەتتىرىش لازىم.

ئۈچ ئايدا بىر چىقىدىغان ژۇرنىلىمىز، بوسانى بىلەن ۹ يىشىغا قەدەر مۇستەقىللىق ماددىسى ۋە مەنۇسى

تۈھپىگىزلىرىمىز داۋاملىق نەشر قىلىنىپ

كەلدى. يەنە سىزلەر ئىككى ياردىمىگىزلىرىمىز بىلەن تىخى ئۈزۈن يىللەرداۋام قىلىشىغا ئىشەنچىمىز كامىلدور.

ژۇرنىلىمىزنىڭ ئەھمىيەتلىك ۋە ئىنگىلىزچە نۇسخىلىرىنى ماددىي يىتەرسىزلىككە رەھبەر ۋە بىدىن تەرتىپلىك ۋە داۋاملىق چىقىرىلىشىغا ئىدۇق. بولارنىمۇ نورمالنى بىر شەكىلدە چىقىرىشقا تىرىشىۋاتىمىز.

ژۇرنىلىمىز ياش چەھەتتىن ئىتقاندا، نەشرىياتچىلىقتا ئۈزۈنگە خاس بىر ئۈرۈن ئالغان بولسىمۇ، مەزمۇن چەھەتتە ئىتقاندا، سىزلەرگە مەلۇم بولغىنىدەك، يىتەرسىزلىك ئەمەس. ۋاپاكار كىتاپخانلىرىمىزدىن شەرقىي تۈركىستان بىلەن مۇناسىبەتلىك مەلۇمات، ماقالە، رەسىم ۋە خەبەر

ر

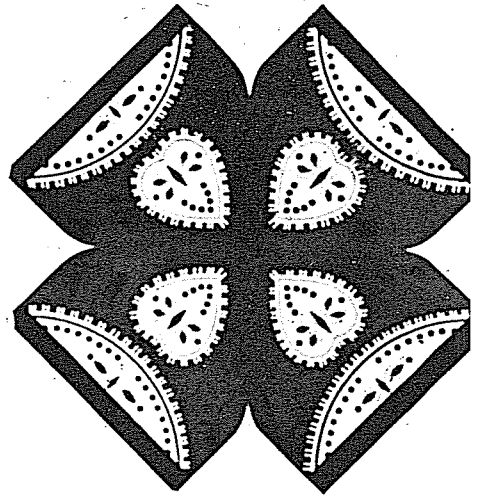
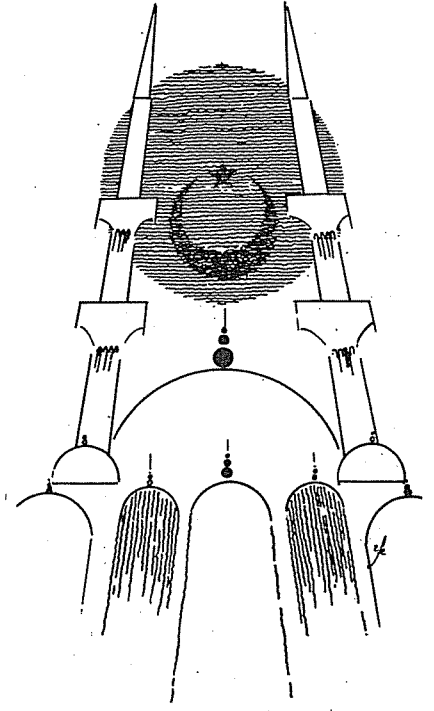
لەرنى ئىبەرتىشىگىزلىرىمىز، دۇنيانىڭ قانداق يىرىدە بولۇشىگىزلىرىمىز قەتئىي نەزەرداۋامىزغا ساھىپ چىقىدىغان

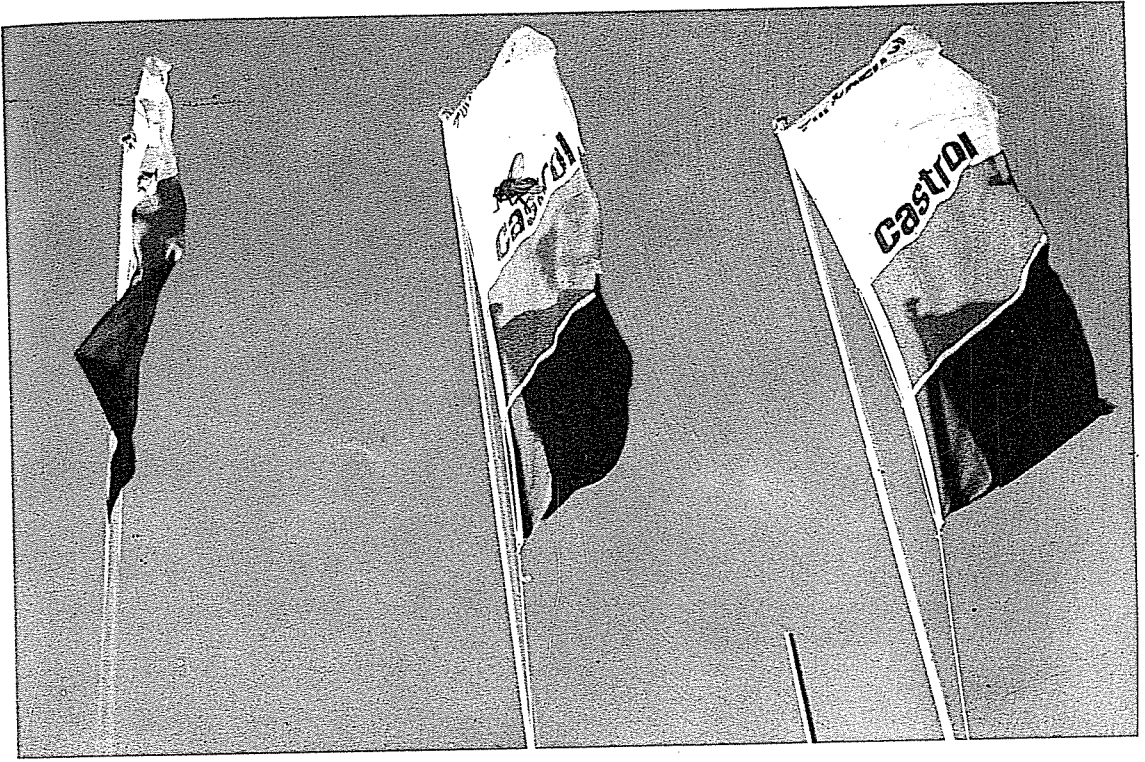
صوت تركستان الشرقية
تصدر مرة كل ثلاثة
شهر رقى تركستان ناوازى
ئوچ ئايلىق
العدد: ۲۰ ۱۴۱۲ المجلد: ۸
سان: 33 نوم: 8 1992

المؤسس / قورغو چىسى
عيسى يوسف الپتيكين
صاحب الامتياز
رئيس الهيئة الادارية لوقف تركستان الشرقية
محمد رضا بكين
ئيمتياز ئىگىسى
شهر رقى تركستان وه خپى ئىداره
هه يئىتى رهئىسى
مه هه ممت ريزا بيكين
رئيسى التحرير / مسئول موديري
عبد القادر رجب آهان
الادارة / ئىشخا نيس
Millet Caddesi No. 26/3
Istanbul
Tel. 534 80 67

ئىم / بهاسى
النسخة الواحدة / بىر نوسخىسى
حارجتوكيا / چه ت نه لگه 5 دولار
الاشتراك السنوى / يىللىق ئابونھسى
حارجتوكيا / چه ت نه لگه 20 دولار

أوالواقف. يسمح بالاقتباس من هذه الخلة
الضروري ان تعبرالقاتل المنشورة عن رأيالجلة
ليس من بذكر المصدر.

"Türk Petrolcülüğünün Yükselişi"

TÜRKPETROL VE MADENİ YAĞLAR T.A.Ş.

TURCAS PETROLÇÜLÜK A.Ş.

MARMARA PETROL VE RAFİNERİ İŞLERİ A.Ş.

ALEVGAZ LİKİT PETROL GAZLARI SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

MARMARA TRANSPORT A.Ş.

TURTEL TURİSTİK TESİSLERİ A.Ş.

KIRLANGIÇ ZEYTİNYAĞ SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

TURMA AĞAÇ SANAYİ A.Ş.

TÜDAS PETROL DATA ANALİZ SERVİSLERİ A.Ş.

Türkpetrol

ve bağlı şirketler grubu

50 yılı aşkın bir süredir

Türk ekonomisine

katkıda bulunmanın

kıvancını yaşıyor.

Muallim Naci Cad. No:100 80840 Ortaköy - İSTANBUL

Tel: 159 00 00 (20 hat) - Fax: 161 56 90 Telex: 26 064 gaz tr - 26 822 marp tr

صوت تركستان الشرقية

"Amerika'daki
Türkistanlılar Derneği
tarafından teriplen BMT önündeki
2'nci Büyük "NÜMAYİŞ" gösterisinden
bir köşe manzarasıdır."

DOĞU TÜRKİSTANLILAR NEW YORK'TA ŞAHLANDI

